Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Ydet Op

KNUD BOKKENHEUSER
FREDERIKSBERG

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN

KNUD BOKKENHEUSER

FREDERIKSBERG

2DET OPLAG

H. HAGERUPS FORLAG - KØBENHAVN
1 9 1 9

BIANCO LUNOS BOGTR. KBHVN.

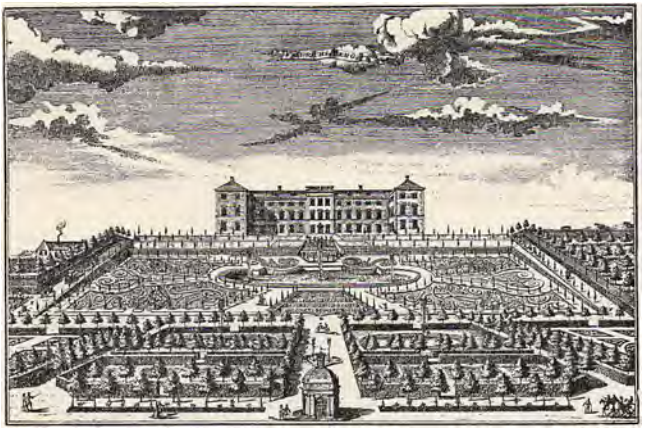

Frederiksberg Slot efter Marselius. 1703.

I.

NY HOLLÆNDERBY OG PRINSESSEGAARD

Hvor nu Frederiksberg By rejser sine velhavende Stenbygninger og sine af Haver omgivne Villaer, hvor Slottet knejser paa Bakken, Træerne spreder deres skyggende Kroner og Forlystelseshaverne til for nylig kastede deres ikke altid lige harmoniske Toner ud over Alléer og Gader, laa, inden Svenskerne kom for at angribe København i 1658, nogle usle Smaahuse, der beboedes af 20 hollandske Bønder fra Amager; denne By kaldtes derfor »*Ny Amager*« eller »*Ny Hollænderby*«, og Navnet beholdt den saa længe, til Slottet rejste sig og gav den i dets Læ fremvoksende By sit Navn.

Naturligvis sved *Carl Gustaf* Rønnerne af; men skønt man maa sige, at det varer grumme længe, inden »Ny Hollænderby« kommer opad, er det dog, som om Frederiksberg By kan datere sin Herkomst fra dette Tidspunkt, og Aarsagen hertil er, at Kong

Frederik den Tredie, — der jo selv i 1651 havde indforskrevet disse Bønder fra Amager, ladet bygge en Trækirke til dem og givet Præsten ved Frelsers Kirke den lidt ubekvemme Ordre ogsaa at prædike for dem, — havde Medlidenhed med dem og saa smaat hjalp dem paa Fode igen.

Egnen maa han tillige selv have holdt af; thi en af de Gaarde, der blev bygget her, forærede han til sine fire Døtre, der dengang var i en Alder af fra 16 til 7 Aar. Disse unge Damer — den senere Kurfyrstinde *Anna Sophie* af Sachsen, Hertuginde *Frederikke Amalie* af Gottorp, Kurfyrstinde *Vilhelmine Ernestine* af Pfalz og Dronning *Ulrikke Eleonore* af Sverige — skulde dog ikke residere paa denne Gaard; det var en Lystgaard, hvor man anlagde Have, Kaningaard, Fuglehuse o. a., og hvortil Hoffet kunde gøre fornøjelige Udflugter. Derude modtog man ogsaa fornemme rejsende, der dog ikke var saa fornemme, at der var Grund til at sætte København paa den anden Ende for at arrangere Indtog.

Denne Prinsessegaard maa have ligget lige midt for Indgangen til Frederiksberg Have, dér, hvor nu *Frederik d. VI.s* Statue staar, og de to gule, lave Bygninger, der nu ligger paa begge Sider af Indgangen, er nok de sidste Rester af den; man har nemlig i den til højre, hvor Haveinspektøren bor, fundet Rester af gamle Vægmalerier, der minder om svunden Glans. Prinsesserne blev jo nemlig gifte, og deres Gaard blev igennem en Række Aar »Kronprinsernes Gaard«, og der var flere af disse, der anvendte Summer paa at udsmykke den oprindelige Bondegaard og omgive den med Haver og kunstige Træer.

Det blev Kronprins *Frederik, (d. IV.)*, der i en Alder af 11 Aar blev Gaardens Ejer, da hans Tante, *Ulrikke Eleonore*, 1680 drog til Sverige. Dengang var Frederiksberg Allé endnu ikke anlagt, og den nemmeste Adgang til Gaarden gik ad en Pileallé der skraaede fra Gamle Kongevej over de Marker, der

laa, hvor nu Amicivej er. Et Par af de gamle Pile eksisterer endnu.

Efter at Kronprinsen i 1692 havde været paa en Udenlandsrejse, begyndte han at ofre en Del af sine ganske vist ikke særlig rige Midler paa Gaardens og Havens Forbedring, og allerede fra 1693 synes Gaarden at have været Yndlingsudflugtssted for Hoffet. En samtidig engelsk rejsende, *Molesworth*, fortæller saaledes om Hoffets Tur i Amagerhabit til »Ny Amager« dette Aar: »Hvide Tirsdag iører Kongen, Dronningen, den kongelige Familie, de inden- og udenlandske Ministre og alle til Hoffet henhørende Personer sig den nordhollandske Bondedragt med vide Benklæder, korte Trøjer, store blaa Huer (thrum-caps); Damerne blaa Skjorter med en løjerlig Hovedpynt.

Saaledes udpyntede sætter de sig paa Vogne; Herrerne, som selv kører, foran, Damerne bagved, og kører ud. Her danser de efter Lyden af Sækkepiber og skurrende Violiner og spiser Landsbykost af Ler- og Træ-Tallerkener med Træskeer.

Naar de nu har tilbragt Dagen med dette Slags Morskab, hvorved Alle er lige, og man ikke tager synderlig Hensyn, enten til den kongelige eller til anden Rang, kører de om Aftenen paa samme Maade hjem, beværtes af Statholderen *Gyldenløve* (Ulr. Fr. Gyldenløve, Søn af Frederik d. III. og Margrete Pape, f. 20. Juli 1638, † 17. April 1704, kendt som Marie Grubbes Ægtefælle, Statholder i Norge, men oftest boende paa sit Slot, nuværende Charlottenborg) med Komedie og prægtigt Aftensmaaltid og tilbringer Natten med et Bal i samme Kostume, som de den hele Dag her baaret.«

15. April 1695 havde Kronprinsen i »sin Lystgaard paa Ny-Amager« fornøjet sin Fader, Kong Christian d. V., med i Anledning af hans Fødselsdag at invitere ham til at køre i en prægtig Karussel, som da var en ny Forlystelse herhjemme. Og to Aar

efter beskrives et Taffel herude, afholdt i samme højtidelige Anledning, som noget af det prægtigste. Det var dækket i Korsform som begge de danske Ridderordner, og Kongen og Dronningen sad i Kronen. Og bagefter var der Illumination og prægtigt Fyrværkeri, som Datiden ikke havde oplevet Magc til.

Da Hoffet i saa høj Grad yndede Ny-Amager, er det ikke til at undre sig over, at der i de kommende Aar omkring Prinsessernes gamle »Kaningaard«, som den ofte kaldtes, samledes nogle enkelte store Bygninger. Der var først Kongens Falkonergaard nær Ladegaardsaaen, dernæst ejede Rigsadmiral *Niels Juel* det saakaldte »Kalthus« med Jorder til fra 1672, og hans Broder *Jens Juel* købte 1½ Gaard derude, ligesom Assessor *Abraham West* fik Lov at oprette et Teglværk i det nuværende Smallegade; Stedet kaldes endnu Teglgaarden.

Men de fattige Bønder, hvis Gaarde samlede sig der, hvor nu Sommerlyst, Runddelen, Allégade, Pilealléen og en Stump af Frederiksberg Have ligger, og som havde plantet dejlige Kastanietræer, hvoraf man flere Steder paaviser nogle den Dag i Dag, led stadig Nød. De kunde ikke svare Skatter, og skønt de tit fik eftergivet Dele af dem, var de stadig lige vidt. Det var en ren Ynk. Der solgtes stadig bort af Jorderne, hvilket yderligere formindskede Skatteevnen; da saa Kronen paa Elendigheden sattes ved en Ildebrand i 1697, blev *Christian d. V.* vred, og ved kongelig Resolution fratog han Bønderne Resten af deres Jord. De fik ganske vist Løfter om Fæstegaarde paa Amager — naar der engang blev nogen ledige; men det var der ingen Udsigt til; vilde de blive i »Ny Hollænderby«, maatte de holde op med at drive Landbrug, hvorimod de kunde faa mindre Jordlodder til Havebrug og Gartneri. Saaledes gik det til, at store Dele af Terrænet fra Vesterbrogade til Frederiksberg Have endda til ind i det nittende Aarhundrede optoges af vidtstrakte Gartnerier, hvorimod de virkelige Beboelser var faa og spredte.

Hvad der saaledes, ved at man tog Gaard og Jord fra de uselige Bønder, blev indvundet, anvendtes dels til Udvidelse af Kronprinsens Have, nu Frederiksberg Have, dels til en kongelig Enghave (Vej og Plads har Navn deraf), og dels fik Regimentskvartermester *Georg Vodroff* Lov langs St. Jørgens Sø at anlægge en Vandmølle, hvor man skulde valke Klæde. Af Bondebyens Beboere blev der kun ca. 300 tilbage; de havde før haft deres egen Foged, nu henlagdes de under Taarnby paa Amager, men beholdt dog deres egen Kirke — uden egen Præst.

Men netop i samme Aar — 1699 — lagdes Grunden til den næsten uddøde Bys senere Livskraft. Kronprins *Frederik* havde længe gerne villet bo paa sin Gaard, men den var og blev ham for lille, og han besluttede sig da, skønt han egentlig ikke havde Raad dertil, til at opføre et nyt Slot paa »Tullehøj«, ɔ: det nuværende Valby Bakke, og da hans Fader 25. August 1699, kort efter at Slotsplanerne var færdige, lagde sig til at dø, var der ingen økonomiske Vanskeligheder længer, og Arbejdet paa »*das obere Haus*«, som Frederiksberg Slot kaldtes i en Del Aar i Modsætning til »*das untere Haus*«, Prinsegaarden, der stadig blev staaende, fremskyndedes saa stærkt, at det allerede stod færdigt i sin første Skikkelse i Slutningen af 1703. Fra det Øjeblik, dette Slot er rejst, ligger Livsbetingelsen for Byen i lange Tider hos det, og ved en Skildring af det svundne Frederiksberg, ved en Vandring gennem Minderne derude, maa man altid tage sit Udgangspunkt fra Slottets Historie, det Liv og de Begivenheder, der knytter sig til det; thi i alt Fald til Frederik d. VI.s Død er Byens Historie helt betinget, ja skabt af Slottets.

Naar vi nu skal dvæle ved de minderige Egne derude omkring Slottet, er det rimeligt, at vi begynder med Slottet og Frederiksberg Have.

Udsigt fra Frederiksberg Slots Terrasse. Efter Rostin 1712.

II.

FREDERIKSBERG SLOT.

Christian d. V. havde kun slet sørget for sin ældste Søns Opdragelse, og det var en Skam; thi *Frederik d. IV.* havde uden Tvivl baade Evner og stor Lærelyst; det viste han, da han første Gang kom til at staa paa egne Fødder, dengang han foretog sin store Udenlandsrejse i 1692 gennem en stor Del af Europas Lande; han ikke alene lærte sig Sprog, han saa paa Datidens kuriøse Museer og Samlinger, og han besøgte tillige de berømteste Videnskabsmænd og lærte af dem; men allermest elskede han dog at studere de forskellige Landes Bygningskunst; han kunde tegne lidt, og han havde praktisk Sans.

Af al den Arkitektur, han saa, var der dog ingen, der tiltalte ham som den italienske; han levede herlige Dage dernede, sværmede ogsaa for den skønne Natur; men, fortæller et Sagn, »han havde dog mere

Sans for Italiens levende Skønheder end for Rafaels malede«. Man siger, at han i Frascatis skønne Haver skal have forelsket sig i en italiensk Dejlighed, Grevinde *Velo*, og at det var til Ære for hende og til Minde om denne sin Ungdoms ridderlige Kærlighed, at Kongen efter sine egne i Italien tagne Skitser lod Frederiksberg Slot opføre. Noget sikkert herom ved man dog ikke; vist er det, at Kong *Frederik*, der var den mest pligtopfyldende Konge, Oldenborgerne indtil da havde set, aldrig glemte sine Længsler imod det sydlige Paradis, saa at han i modnere Alder paa en Tid, hvor hverken Forholdene herhjemme eller ude i Europa — 1708—09 — indbød dertil, foretog endnu en Lystrejse derned.

Sikkert er det ogsaa, at Frederiksberg Slot ingen anden Arkitekt har haft end Kongen selv; han førte selv Overtilsynet med Opførelsen og støttedes heri af Overbygningsinspektør *Platen*, medens Slottets Murmester hed *Ernst Brandenburger*.

Det oprindelige Frederiksberg Slot saa noget anderledes ud end det nuværende. Det bestod nemlig kun af det nuværendes Midterfaçade ud imod Haven; først nogle Aar efter føjede Kongen de to Fløje til, og de lavere Partier med Buegangene ud imod Gaarden og Roskilde Landevej er 30 Aar yngre og tilsatte i *Christian d. VI.s* Tid.

Navnlig i Høstens Tid holdt Kong *Frederik* af at bo paa sit kære Frederiksberg, og det var, da det viste sig, at det oprindelige Slot var for lille til Datidens store Hofhold, at han som ovenfor nævnt byggede de to Fløje til — deres Arkitekter var *Platen* og *I. C. Ernst*. Han opførte desuden nedenfor Bakken, paa Eksercerpladsen ind imod Københavnssiden, et Køkken, og for at skaffe Forbindelse mellem det og Slottet lod han grave en Løngang under Jorden imellem dem. Den eksisterer endnu; vi kender alle den lille mærkelige Træhætte oppe paa Bakken, der dækker over Luftkanalen dernedtil; der har

gaaet sære Frasagn om denne Løngang, fra Tid til anden har Fantasien givet den de mest romantiske Hensigter, og saa er det hele dog kun en prosaisk Køkkengang!

Endvidere indrettede Kongen samtidig en Kirke i Kælderen; den var kun bestemt til Hoffets Brug, men da Frederiksberg Kirke i 1864 var under Ombygning, blev nærværende Bogs Forfatters Forældre d. 4. November 1864 viet i den; de og Digteren *J. C. Hostrup* er vist de eneste borgerlige Par, hvormed dette er Tilfældet, og det havde en særlig Betydning for min Moder, der som Datterdatter af Slotsforvalter *Bonsach*, gamle *Oehlenschlägers* Efterfølger derude, havde faaet sin Opdragelse paa Slottet. Nu er Kirken omdannet til Bibliotek for Officersskolen, særdeles praktisk, men tillige meget pietetsløst.

Naar det lykkedes *Frederik d. IV.* saa hurtigt og med saa stor Dygtighed at gennemføre en saa stor Opgave som den at bygge Frederiksberg Slot, at tumle med saa meget og faa det til at føje sig og bøje sig for sin Vilje, hang det nøje sammen med hele hans Naturel. *Edv. Holm* karakteriserer ham fortræffelig i følgende korte Ord: »Hans gode naturlige Forstand var styrket ved en ypperlig Hukommelse, og han lagde en overordentlig Flid og Arbejdskraft i sit Arbejde som Konge. Hvadenten han var paa Rejser i Norge, paa Inspektionsrejser omkring paa Ryttergodset, eller han sad i sit Kabinet med Statsregnskaberne og Indstillinger fra Kollegierne for sig, søgte han at se med egne Øjne og skyede ingen Anstrængelse for at trænge ind i Sagerne. Ingen Konge har nogen Sinde taget sin Gerning mere alvorlig end han. Dertil kom den Evne, han, uagtet sit ingenlunde synderlig kønne eller imponerende Ydre, havde til at optræde med kongelig Værdighed, en stor personlig Elskværdighed overfor dem, som han daglig arbejdede med, og noget ligefremt, folkeligt i hans Maade overfor Folk i jævne Stillinger og Menigmand,

hvorved han vandt Hjerterne for sig. I høj Grad værdifuld var den Karakterfasthed, han i farlige Øjeblikke kunde udvise. Der blev god Brug for den under de vanskelige Kriser, som hans Regering var fuld af.«

Det var ikke alene Slottets ydre Bekvemmelighed, *Frederik IV.* sørgede for, han ødslede paa det indre Udstyr, hidkaldte fremmede Kunstnere, der smykkede Lofter og Vægge med Stuk og Malerier, Kirken med Altertavler; og han anlagde Frederiksberg Allé i dens fulde nuværende Længde, Frederiksberg Have og Søndermarken, begge i den da saa yndede kunstige Stil med de klippede Træer og Hække, de kunstige Terrasser, Bede og Plæner, Springvand, Bassiner, Vandfald og »Vandkunster«, en Kanal, Kaninbjerge, Fasanerier, Høje o. a. Det blev ogsaa en kostbar Historie — 190,000 Rdl., hvilket i Datidens Penge var en mægtig Sum, kostede det hele, da alt endelig var færdigt 1711.

Men *Frederik d. IV.* elskede ogsaa sit Frederiksberg, og her tilbragte han sikkert sine lykkeligste Timer. Baade Grevinde *Viereck*, *Schindel* og *Anna Sophie Reventlow* skænkede ham lykkelige Dage derude, naar han vilde have Fred for Dronning *Louise*, og det var ogsaa paa Frederiksberg Slot, at Kongen d. 31. Maj 1721 lod *Anna Sophie* krone som sin retmæssige Dronning. Alt, hvad han af Forsigtigheds- og Familiehensyn vilde have »ud af Huset« derhjemme paa det skumle Københavns Slot, hvor Konen saa surt, og hans pietistiske Søn gik og hang med Næbbet, alt det henlagde han til den frie og friske Natur her ude med den vide Udsigt og de stille, etikette-løse Omgivelser.

Men ogsaa, naar der kom fremmede, som skulde se, hvad Danmark formaaede, tog Kongen dem med til Frederiksberg Slot. Den 2. August 1716 gav *Frederik d. IV.* saaledes en fin Diner, der serveredes for fornemme Gæster i fri Luft oppe paa den berømte

Altan, hvorfra man havde den herligste Udsigt over et skønt sjællandsk Landskab, hvori man talte hele 25 Landsbyer og Kirkebyer; man øjnede tydeligt Fjendelandet Sveriges Kyst, for ens Fod laa København, og langt ude i det fjerne brusede den blaa Østersø. Gæsterne, Czar *Peter den Store* og hans Gemalinde, var henrykte og fik næsten Lyst til dette skønne Land og dette herlige Slot!

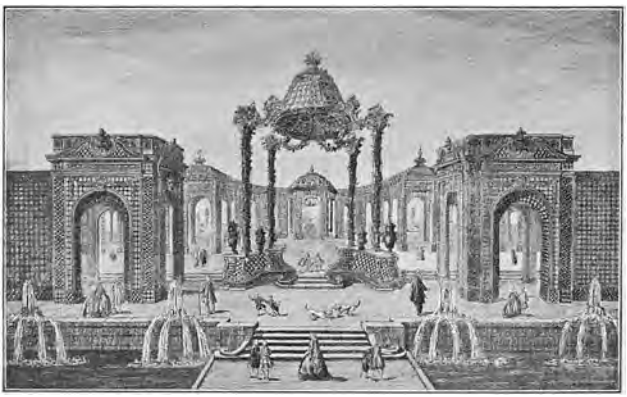

Frederiksberg Have. Efter Rostin 1712.

Og som Fyrsterne var glade, saa jublede det glade Folk og takkede den folkekære Konge for Slottet. Og Digterne stemte deres Harper, Kongen fik lange, zirlige Beskrivelser paa Rim overrakt af ydmyge Poeter, der i Almindelighed søgte om et eller andet Præstekald.

Højest af alle har dog sikkert Dronning *Anna Sophie* elsket Frederiksberg. Her havde hun jo oplevet sit Livs skønneste Øjeblik, da Kongen ved Taflet satte Guldkronen paa hendes Hoved og gjorde hende til Danmarks Dronning, og her havde hun sin Gemal alene, hun var fri for det opvoksende pietistiske Hof

hos Kronprinsen, der ved idelige Chikanerier og Stiklerier søgte at fortrænge hende af Kongens Gunst. Her kunde hun i de stille Formiddagstimer ugenert gaa sine Ture i de lange snorlige Alléer og ende sin Spadseretur henne ved sit Yndlingssted, Menageriet med de vilde, dresserede Dyr. Det laa der, hvor nu Jostys Pavillon ligger. Herom siger en samtidig Poet i sit snørklede Sprog:

»Her kunde sees de Diur, hvis Grumhed ellers fnyser,
og som en Bussemand hver Sjæl i Livet kyser
at have tæmt sig selv og sin Natur lagt af
og drivis af en Dreng med Hyrde-Stock og Staf.«

Her fejrede hun og Kongen om Aftenerne mangt lystigt Bal-masqué, — hele deres Forhold var jo indledet paa et Maskebal paa Koldinghus. I Loftet af en af Slottets Sale, kaldet »Rosen«, var ogsaa anbragt et Maleri, der symboliserer denne Kongens bedste Glæde. *Oehlenschlager* skildrer i sit Digt »Frederiksberg« dette Billed saaledes:

»Hisset jeg ser dig, du blomstrende Skiønne!
Smækker, i staalfarvet Taft er du snørt
kulsorte Maske fra Panden du rørt
hæver for sødt med et Smil mig at lønne;«

dette Billed elskede *Anna Sophie*, og selv om det senere er bevist, at det ikke er malet til Minde om hendes og Kongens første lykkelige Stævne, men før, har Situationen dog været den saa lig, at den idelig har mindet hende om hin søde Stund, da den fyrretyveaarige Fyrste daarede den skælvende lille attenaars Pige.

»Oppe i Loftet er Gudernes Taffel;
Hist sidder Jupiter, stærkest af Magt.
Venus i Nøgenheds blændende Dragt.
Guderne bruger ej Kniv eller Gaffel.
Gyldene Kummer
Nektaren rummer.
Hist sidder Herkules kraftig og stor,

Skyerne bære det herlige Bord,
og mens de tømme de kunstige Skaaler,
Sundhed og Glæde fra Læberne straaler.«

Ogsaa dette Billede har tiltalt *Anna Sophies* Renæssance-Naturel.

Lutter Glæde oplevede hun dog ikke derude; i Juni 1726 fødte hun der Kongen en Søn, som hun mistede kort efter. Men saa stor var hendes Kærlighed til Slottet og Længsel efter det, naar hun var borte fra det, at ingen kunde gøre hende en større Glæde end ved en Gave eller et Arrangement at bringe hendes Tanker hen til det kære Frederiksberg. Da hun engang var nødt til at fejre sin Fødselsdag paa det afskyelige Københavns Slot, blev hun først glad, da hun paa Taffelet saa anbragt et kunstigt Sukkerværk, der livagtigt lignede Frederiksberg Slot.

Det var da ogsaa en hjerteløs og ondsindet Brutalitet, der fik *Christian den Sjette* til netop at datere det Reskript herfra, han sendte den sørgende *Anna Sophie*, allerede inden hendes Husbonds Lig var blevet koldt, og hvorved han fratog hende omtrent alle hendes Forleninger og Ejendele og forviste hende til Clausholm, fordi hun ved sit tidligere Liv havde givet Forargelse. Hendes hele Brøde var jo dog den, at hun trofast havde elsket og paa det sidste plejet den Mand, der i hendes tidligste Vaar havde røvet hendes Uskyld.

Tiderne skifter, og Billederne med dem!

De næste ni Aars Frederiksberg ligner ikke det gamle. Pietismen har lagt sin klamme Haand over alt derude, Etiketten har spærret af for det Folk, der nu kun betragtes som nyfigent Pak. Straalende ydre Pragt, gabende indre Tomhed og Kedsommelighed afløser det før saa lette og legende Liv.

Allerede i *Frederik d. IV.s* Tid var Præsterne begyndt at tordne imod for megen Lystighed, især Maskerader og Assembléer; enkelte af dem var dog

mere liberale, som den kendte og lærde Dr. *Dorschæus;* han forsvarede Hoffernes Lystighed med, at Herskaberne, der ikke kunde lade sig byde til Bryllup eller Selskab, maatte have noget til at fordrive de lange Vinteraftener med. Og da Kongens Broder, den bigotte Prins *Carl*, henvendte sig til sin Sjælesørger, Hofpræst, Dr. *Jespersen*, for at erfare, om det kunde bringes i Overensstemmelse med Samvittighedens Krav, om han indfandt sig ved en Hofmaskerade, fik han det ejendommelige Svar, at hvor »den gemeene Canaille« kom, hvor der var uhøviske Ord og letfærdige Miner, der førte til »Utugt og Mørkets andre ufrugtsommelige Gerninger«, burde Maskerader være forbudte; men »store Herrer maa tillades meget for deres Forlystelse, som andre ikke maa. Konger og Fyrster maa behandles med stor Moderation.« *Frederik d. IV.* havde som bekendt forbudt offentlige Maskerader, fordi der med dem var forbundet Hasardspil; men Hofmaskeraderne og de private florerede stadig.

Christian d. VI. var alligevel ikke helt sikker paa, om det gik an for hans Stilling til Folket at følge Dronning *Sophie Magdalenes* og Præsternes Raad helt at spærre Hoffet af fra Folket og kun at vise sig for det i en blændende Pragt, der yderligere skulde understrege Enevældens guddommelige Oprindelse og den dybe Kløft, der skilte Fyrster af Guds Naade fra »den gemene Canaille«. Kongen skriver nemlig til Grev *Zinzendorf*, Stifteren af den hernhutiske Menighed: »Dernæst maa jeg spørge Dem, hvad De mener, om jeg kan og tør holde Assemblée ved Hoffet. Det er vist, at vi leve som Eremitter. Folk beklage sig over, at de ikke faa Kongen og Dronningen at se, og jeg ved intet andet Middel til at se Folk hyppigere end ved Assembléer, jeg ser heller ikke, at deri ligger noget ondt; det kan heller ikke vel være andet ved Hofferne, og det er saaledes ved alle andre Hoffer, kun her ikke.«

Hvad Svaret blev, ved vi ikke; vi kan kun tænke os det; thi der blev hverken Baller, Assembléer eller anden Letfærdighed ved Hoffet i *Christian d. VI.s* Dage. Dronningen og hendes sorte Hær var ham for stærke. Men Brevet viser alligevel et mærkeligt Frisind, der slumrede dybest inde i denne tungsindige Konge, som var opdraget i et glædeløst Liv af mørke Pietister, og hvis Barndom og Ungdom forbitredes ved den Smerte, hvormed han saa sin Moder, Dronning *Louise*, krænket og tilsidesat for *Anna Sophies* Skyld. Han hadede sikkert af et godt Hjerte baade sin letlevende Fader og hans Elskerinde og fik derved ogsaa tidligt indpodet Hadet til det Liv, de førte.

Der er ingen Tvivl om, at *Christian d. VI.* vilde sine Landes og Folks Vel, han satte et stort personligt Arbejde ind derpaa. Han vilde selv ind i alle Sager, og han veg somme Tider ikke Nætter og Dage fra sin Arbejdsstue; fra hans 16aarige Regeringstid foreligger der ikke mindre end 40,000 egenhændige Breve fra hans Haand! Men han manglede fuldstændigt sin Faders Evne til at vinde Hjerter. Han var lille, uanselig og grim, havde en styg Stemme og intet kongeligt i sin Holdning. Han var visnet allerede i sin Ungdom. Og hans Hustru beherskede ham helt med sin Fødselshovmod, Ødselhed, hvor det gjaldt ydre Pragt — husk Udgifterne til Slotte som Christiansborg og Hirschholm! — Hofetiketten blev strængere og strængere, en Fyrste kunde overhovedet ikke gaa paa sine Ben udenfor sine Stuer; der krævedes Bærestol eller Køretøj, og imellem Folket viste Kongen og Dronningen sig i et Optog med 6 Heste for hver Vogn, Hejdukker, Forridere og Eskorte, som holdt Folket i ærbødig Afstand.

Derfor blev ogsaa Frederiksberg Have lukket. Der blev sat Gitterporte ved Indkørslen til Alléen og ved Falkonergaarden, og de aabnedes kun for de allerhøjeste Herskaber med deres Følge. Af Fe-

ster saa Slottet kun i de ni Aar, hvor Kongefamilien residerede herude (1731—40) om Vinteren, saa længe Christiansborg Slot var under Opførelse, to aarlig; de holdtes den 28. og 30. November, paa Dronningens og Kongens Fødselsdage. Det var stive, kedelige Tafler for de højeste i Rangen, og de afsluttedes altid med et Fyrværkeri, der efter Beskrivelserne at dømme maa have været saa pragtfuldt, at vore moderne Fyrværkere sikkert kunde lære noget af dem. Men

Frederiksberg Slotsgaard med Springvand.

det var altid Forherligelser af Enevælden og Majestæterne; disses illuminerede, lavrbær-omkransede Navnetræk indledede dem, og hvert Billede hentydede allerunderdanigst til deres guddommelige Afstamning. — Hoffet var oversvømmet af Dronningens tyske Slægtninge, og der var slet ingen Forstaaelse mellem Fyrste og Folk.

For Slottet selv betyder *Christian d. VI.s* Ophold et pragtfuldere Udstyr i det indre, særlig prydedes Kirken, der, som før sagt, laa i Kælderen og rakte sig op i Stueetagen, med Masser af Billeder, udskaarne Sager, kostbare Stager og Kar. I denne Kirke fandt

paa Palmesøndag, d. 10. April 1737, en Ceremoni Sted, man aldrig før havde kendt, idet den første danske Prins skulde underkaste sig den nylig indførte Konfirmation. Det var Kronprins *Frederik d. V.*, og det maa have været en drøj Tur for den livsglade og fornøjelige Dreng, hvis hele Naturel stod i skærende Modstrid til begge Forældrenes. Man høre blot Samtidens Beretning:

»Medlemmer af Konseillet saavelsom de ordentlige som de overordentlige Professores i Theologien vare Dagen tilforn ved den kongelige Hoffoureer indbudne at bivaane Høitideligheden. Efter at en Psalme var siungen, traadte Prindsen frem midt paa Kirkegulvet med Ansigtet vendt imod Alteret. Bagved ham stode hans Overhofmester og hans Hofmester. Hofprædikanten *Bartholomæus Bluhme*, som stod lige for Kronprindsen, holdt først een kort og fyndig Tale og gjorde Prindsen vel eet hundrede eller flere Spørgsmaal af adskillige den christelige Lærdoms Hovedartikler, hvilke alle, ey et eeneste undtaget, rettelig blev besvarede og stadfæstede og det ey allene med den Færdighed, som af en saa grundig og vel underviist Prinds kunde forventes; men endogsaa maatte alle Tilstedeværende erkiende, at Hans Kongelige Høiheds store Færdighed langt overgik det, som Nogen kunde have forestillet sig.«

Den ulykkelige Prins! udbryder man uvilkaarlig. Anstrængelsen ved selve Højtideligheden var vel det mindste af det; men hvad maa det ikke have kostet ham af Graad og Arbejde at lære Svarene; thi Datidens Religionslærere var strænge og lagde ikke Fingrene imellem, selv om det gjaldt en Prins. Irreligiøs var *Frederik den Femte* sikkert ikke, men han var ligeglad og havde ved sine Forældres Hof lidt nok under Pietismens Aag til, at han tidligt følte en Art Lede ved det Sted, Frederiksberg Slot, der var ham det kedsommeligste af alt.

Af andre Forbedringer, Slottet undergik i Christian d. VI.s Dage, har vi allerede nævnt, at han lod *Häuser* opføre de to lavere Sidebygninger med de hyggelige Buegange, hvis eneste Historie vi godt kan nævne her, skønt den ligger noget senere i Tiden. Det var nemlig i disse Buegange, at *Oehlenschlägers* Moder en sludfuld Vinteraften grædende og i nervøs Spænding vandrede rastløs frem og tilbage i Angst for, hvorledes det skulde gaa Sønnen ved hans Debut som Skuespiller paa Det kgl. Teater. Slotsvægterens Kone, der misforstod Madam *Oehlenschläger* og Aarsagen til hendes Graad, trøstede hende i Forbigaaende med de Ord: »Græd ikke, Madam; han kan jo endnu omvende sig!« —

Endelig anbragte Christian d. VI. et Springvand i Slotsgaarden; det er nu forsvundet.

Fra 1740 blev der atter helt stille paa Frederiksberg, Herskaberne residerede om Vinteren paa Christiansborg, om Sommeren paa Hirschholm, kun af og til kom Hoffet paa flygtigt Besøg. Folk fik derimod paany Adgang til Slotshavens Herlighed, naar de var at betragte som »skikkelige Folk«, men fra denne Kategori undtoges udtrykkelig Landsoldater og Holmens Folk med Koner og Børn. Da man imidlertid frygtede, at de Tillokkelser, der kaldte Københavnerne udenfor Portene, skulde hindre dem i at tænke paa andet end timelige Goder, hvorved Kirkegangen vilde lide, udstedte *Christian d. VI.* i sin landsfaderlige Forsorg for sine Undersaatters evige Vel et Paabud om, at Portene »for at forekomme Lystreiser og Spadseregange uden Porten paa Søn- og Helligdage ikke for alle og enhver maa være aabne, men alene for dem, som nødvendigvis maa reise, og de udenbys Folk, som have deres Kirkegang i Kjøbenhavn«, og for disse aabnes der kun efter Kl. 4.

Da Folk nu imidlertid ikke havde meget Fritid paa Hverdage, og »Rejsen« til Frederiksberg, som

man dengang sagde, var lang, ufremkommelig og besværlig — forstaar man, at Folkebesøg paa Frederiksberg paa *Chrisrian d. VI.s* Tid var sjældent; det samme var Tilfældet i *Frederik d. V.s* og den første Del af *Christian d. VII.s* Dage; der var jo ikke noget at se paa endnu, og Forlystelsesstedernes store Tid kom først langt, langt senere.

Tilkørselen til Slottet gik stadig op forbi Bakkehuset, hvorfra der drejede en Kørevej til højre op til Slotsporten. Indgangen gennem Frederiksberg Have kom først senere. Jernporten der eksisterede heller ikke i *Christian d. VI.s* Dage.

Saa døde da Kong *Christian* paa Hirschholm i August 1746, to Dage før sit Sølvbryllup, og det var, som gik der et Lettelsens Suk gennem alt Folket, som befriedes det for en Mare, der havde tynget det gennem lange og mørke Aar. Sjældent eller aldrig er et ungt Kongepar blevet hilst med en Jubel som Kong *Frederik d. V.* og hans yndige, engelskfødte Dronning *Louise.*

Men for Frederiksberg betyder dette ikke nyt Liv. Kongen havde, som før sagt, fattet Uvilje mod dette Slot og denne Have, det syntes ham kvælende kold i al sin kedsommelige, tætklippede Stivhed. Det regelmæssige laa overhovedet ikke for Kong *Frederik.* Desværre viste hans senere Liv det.

Hertil kom en Begivenhed til, som ogsaa forjog Dronningen fra Frederiksberg, fordi Slottet kom til at rumme et trist Minde for hende. I Kongeparrets første Regeringsaar, Maj 1747, var det taget til Frederiksberg Slot for at nyde Foraaret i Ro og Hvile der; men under Opholdet herude døde Landets Kronprins, den to-aarige Prins *Christian,* hvis Fødsel i sin Tid havde fyldt Danmark med Jubel og faaet selve den kongelige Bedstefader, *Christian d. VI.,* til at forglemme sig selv i den Grad, at han begav sig *til Fods* over Slotspladsen til Kronprinsesse *Louises* Leje.

Efter Dronning *Louises* altfor tidlige Død sank *Frederik d. V.* mere og mere ned i Udskejelser; han havde ingen Interesse for sin Søns, den lille *Christian d. VII.s* Opdragelse og Skæbne, end ikke hans Ægteskab med *Juliane Marie* kunde ryste ham ud af hans Døs. Paa Frederiksberg Slot kom han kun, naar nødvendige Forretninger som Manøvrer eller lignende tvang ham til at overnatte der, og han gjorde det da altid med Ulyst og en vis Ængstelighedsfølelse; thi Hs. Majestæt var ikke fri for at være overtroisk, og han ventede altid, at Døden skulde indhente ham under et Ophold dèr; det gjorde den imidlertid ikke, skønt den naaede ham tidsnok.

Alligevel blev saa at sige Spiren til Frederiksberg Slots Glansperiode lagt under *Frederik d. V.s* Regering. Kronprinsen skulde, som det hed i Datidens Sprog, »til Mandfolkene«, da han blev seks Aar, det vil sige, at man, da han ingen Moder havde længer, berøvede ham den kvindelige Forsorg og gav ham hans egen Hofstat. I hvilke Hænder han faldt under Grev *Ditlev Reventlows* hjerteløse og raa Ledelse af hans Opdragelse, er fortalt saa tit, at det kan forbigaas her.

Men medens den lille Prins under sin Opvækst gennem en Række Lidelser fik de medfødte Spirer til sin senere Sindssygdom udviklet, sparedes der ikke paa hans Hofstats ydre Pragt; han holdt sammen med sin Halvbroder, Arveprins *Frederik*, et virkeligt Hof, og dette Hof residerede i hele hans Kronprinsetid hver Sommer paa Frederiksberg Slot, og da gik det lystigt til; naar de smaa Herskaber var puttet i Seng, saa morede det ikke altfor moralske Hof sig med Gilder og Baller, saa det stod efter, og den før saa stille Frederiksberg By, der ikke siden *Frederik d. IV.s* Dage havde været forstyrret i sin Nattesøvn, rystede betænkeligt paa Hovedet og mente, at det gik aldrig godt, hvis Hs. Majestæt fik det at vide. Men Hs. Majestæt fik det ikke at vide,

og det vilde næppe paa dette Tidspunkt af hans Liv have anfægtet ham synderligt; hans egne Orgier paa Charlottenborg lod intet tilbage at ønske i Retning af Vildskab. Saa døde han da en Januardag 1766, begrædt af det Folk, der, skønt det hovedrystende havde set paa hans seneste Aars vilde Liv, aldrig glemte, at det var ham, der løste det af Pietis-

Slottet set fra Haven. Efter J. J. Bruun, 1756.

mens Spændetrøje. *Ewalds* simple Sørgesang var ikke almindelig banal Kongevirak, det var et gribende Udtryk for den Sorg, det danske Folk virkelig følte ved Kongens Død. Og havde det anet, hvad den Periode, det nu gik ind til, skulde bringe det, havde Sorgen sikkert været endnu oprigtigere, endnu dybere.

Men Frederiksberg Slot blev fra nu af — med et enkelt Mellemrum af en halv Snes Aar — i hele 73 Aar Kongeresidens om Sommeren og Midtpunktet for en Mængde Begivenheder af dem, der fik Be-

tydning i Danmarks Historie, om end ikke altid den glædeligste.

Det er en broget Række af Billeder, vi nu kan rulle op derudefra.

Vi ser den unge Konge, der Dagen i Forvejen var en stakkels forpisket og forkuet Dreng og nu pludselig ved Faderens uventede Død er blevet enevældig Regent, samme Aften, som Døden er indtraadt, komme kørende ud til Slottet, ledsaget af sin ærværdige Bedstemoder, *Sophie Magdalene*, som paa Vejen derud har fyldt hans Øren med Skriftsteder og Trøsteord, som er gaaet hans Opfattelse forbi; han har kun tænkt paa dette, at nu var han fri, Magten var hans, Hævnen ogsaa. Vi ser de forvirrede Tjenestefolk, der ikke har ventet kongeligt Besøg paa denne Aarstid og først for et Par Timer siden ved en Kurer har faaet Ordre til at holde Slottet rede. Vi hører Enkedronningens myndige Stemme, der bringer Ro og Orden i det hele, og snart er alle til Sengs, der er Stilhed overalt paa Slottet undtagen i den unge Konges Hjerte og Hjerne, han vender og drejer sig paa Lejet og fanger ingen Hvile, hans Page maa tænde Lyset, og han taler og taler ustandseligt, indtil han, overtræt af Dagens Begivenheder, rejser sig op i Sengen, knytter sin Haand truende imod den Dør, ad hvilken *Reventlow* plejede at komme ind med den frygtelige Stok, og han raaber: »Nu vil jeg *rase*, rase i to Aar!« Og han synker udmattet om paa Lejet og falder i Søvn. —

Det er den 3. November 1766. I Roskilde er en festlig Skare samlet med den unge Konge i Spidsen. Man venter Landets 15aarige Dronning, *Caroline Mathilde*, der d. 1. Oktober s. A. i St. James er blevet viet pr. Fuldmagt til den 17aarige dansk-norske Konge. *Christian* ser ikke meget forventningsfuld ud. Hans Hu staar til andet end huslig Lyksalighed og ægteskabelige Pligter, men Hensynet til Landets Vel og Kongeslægtens Forplantning kræver dette

Offer af ham. Derfor mødes nu disse to Kongebørn, der aldrig har set hinanden før, og som nu gaar en uforudseelig Fremtid i Møde. Ingen af dem er klar over Situationens Alvor. Ængsteligst er vel hun, der er revet fra sin Moders stille og strænge Hjem for at drage ud i den vide Verden, hvor hun slet ingen kender, for at knytte sin Skæbne for Livet til en Mand, hun ikke aner, hvem er.

Saa træder han hen til hendes Vogn for at byde hende Velkommen; han ser hendes friske og indtagende Ansigt, han studser, og impulsiv, som han er, springer han til sine Hofmænds udelte Forfærdelse paa Trods af alt Ceremoniel og Etikette ind i Vognen til sin Brud, og det unge Par ruller nok saa fornøjet af Sted til Frederiksberg Slot, hvor de skal tilbringe nogle Dage i Hvile, hun efter den anstrængende Rejse, begge inden det lige saa anstrængende Indtog i København med Fester og Hyldest og Baller.

Men ak, det Ægteskab, der blev saa smukt indaugureret ved Mødet paa Roskilde Landevej, blev som bekendt det ulykkeligste, dansk Kongehistorie har at opvise.

Et Aar er gaaet. Dronningen har til Bunds lært sin raa og udsvævende Gemal at kende, Krænkelse har han føjet til Krænkelse, trampet paa hendes Hjerte har han, og nu, just som hun d. 28. Januar 1768 har skænket ham en Søn og Landet en Kronprins, er han draget af Lande for at more sig, medens hun sidder ene hjemme paa Frederiksberg Slot med sin lille Søn. Hvad Under, at hun, den unge livsglade Kvinde, hun i Bunden er, føler det, som om Trangen til at leve Livet, give sig hen i Kærlighed og Glæde, er ved at sprænge hendes Indre. Alle de Længsler, hun aldrig før har følt, vaagner i hende, og hun ved ikke ud eller ind af sig selv. Og da Kongen vender hjem, sløvere og elendigere end før, mere væmmelig for hende end nogen Sinde, saa bringes

Lykken hende, ikke ved Kongen men i hans Følge; det er netop her paa Frederiksberg Slot, at det lønlige Forhold, der var en Brøde, vaagner, udvikler sig og sætter Frugt, det Forhold, hvorom Slottet den Dag i Dag hvisker sit sælsomme Sprog: hun, der i sin Fortvivlelse ikke havde ænset sit eget Ydre,

Dronningens Badeværelse.

begynder nu at pleje og hæge sit skønne Legeme; derom fortæller det lille Badeværelse nede i Kælderen med det store Spejl i Loftet, som vi alle kan se, naar vi drejer om Hjørnet fra Frederiksberg Bakke ned imod Haven. Derom fortæller den Løndør, som endnu eksisterer, og som førte fra *Struensees* Kammer til Dronningens; og kan man end ikke tilgive den frække Eventyrer hans Gerning, hvem har saa dog

ikke den dybeste Medlidenhed med den unge Dronning, der først faldt i Hænderne paa sindssyg Brutalitet, derefter paa raa, kold Beregning?

Men samtidig med, at vi ser *Caroline Mathilde* kaste sig ud i Kampen for at vinde den lyse Lykke, der saa hurtigt blev et Blændværk, har vi et andet og i Farven nok saa trist Billede af den Tilværelse, hendes Søn, den lille Prins *Frederik*, fristede. I den skønne Folkesang, der klang ved hans Død, lyder det:

»Paa sin Ligseng ligger Kong Frederik hvid,
fra Vuggen var hans Puder haarde.«

og det var maaske netop den Behandling, han var Genstand for i sine tidligste Aar, og som vakte Folkets Harme, der lagde Grunden til den Folkekærlighed, *Frederik d. VI.* trods alle de Fejl og Misgreb, hvoraf hans Regering saa at sige er en lang Kæde, nød lige til sin Død.

Han havde aldrig kendt en Faders Omhu, og hans Moder havde i de faa Aar, det var ham forundt at beholde hende, glemt ham — sagde Folk. Og noget er der jo i det.

En ussel lille Skabning var han fra Fødselen, spinkel og spæd, og saa led han af den engelske Syge. *Struensee* vilde kurere ham for den ved at hærde ham, han ønskede med *Rousseau*, at Naturen skulde komme sig selv til Hjælp, derfor fik Barnet kun lette, kolde Næringsmidler, Frugt, Risenvandgrød, Brød, Vand, Mælk, alt koldt, han gik meget let klædt, Fjerdynerne blev taget af hans Seng, og han gik altid paa bare Ben. Værre var det, at han var helt overladt til sig selv, kun med en jævnaldrende Legekammerat; de kunde spise, naar de vilde, lege, slaas, uden at nogen blandede sig i det. Faldt Kronprinsen, var der ingen, der spurgte, om han stødte sig. Han *skulde* hærdes, og han blev hærdet, men hans Sind blev ogsaa haardt, og det var det paa mange Maader lige til

hans Død, han naaede aldrig rigtig at føle Medlidenhed med andre, der led. Haardheden gik endda saa vidt, at man smed en Lakaj i Blaataarn, fordi han en raakold Vinterdag havde trukket Vognens Vindue op, da Kronprinsen skulde køre fra Hirschholm til København. En anden Gang, da Kronprinsen i Hirschholm var faldet i Vandet, hjalp en af Slottets Betjente ham op, men ingen af dem turde fortælle noget om det, for at *Tjeneren* ikke skulde faa Ubehageligheder.

Det allerværste var dog, at Prinsen under dette Liv blev grænseløst uopdragen, og han havde ved sit fjerde Aar, fordi han aldrig havde følt, at nogen havde Kærlighed til ham, ikke noget Hensyn, han vilde tage, naar han blev vred. »Jeg har gjort ham fra en Tiger til et Menneske,« sagde *Juliane Marie* senere.

Vi ser, hvorledes *Struensee* og *Caroline Mathilde* iler deres Undergang i Møde, hensynsløse og blinde som de er. Han tiltager sig mere og mere Magt, ikke alene over Landets Dronning men over Landet, og Dronningen mister efterhaanden den Sympati, hun havde vundet i Befolkningen paa Grund af sin ulykkelige Stilling til Kongen. Hun sætter sig ud over alle Etikette-Hensyn, hun, en regerende Dronning, spadserer paa sine Ben fra København til Frederiksberg Slot, og hun møder — som den første kongelige Person — til hele Byens Forfærdelse til Fugleskydningen paa Skydebanen paa Vesterbro i Mandsdragt, og hun skyder til Fuglen — og rammer! »O, Rædsel! En regerende Dronning, der aflægger sit Køn!«

Tonen ved Hoffet er frygtelig. Kronprins *Gustaf* og Prins *Frederik Adolf* af Sverige kommer til Frederiksberg Slot, og de ræddes over den Mangel paa Etikette, her er. Kronprinsen faar en Dag en — Købmandsfrue til Bords, og hun er oven i Købet fræk nok til at tale til ham, og *Struensee* trækker

ham min Sandten en Dag i øsende Regnvejr til Fods over Slotsgaarden for at vise ham, hvilken Virkning hans Rousseauske Opdragelsesmethode har haft paa »der kleine Fritz«. — Utroligt!

At Uvejret trak op, ænsede de to ikke. De ældre kongelige Personer vilde ikke bo paa Hirschholm sammen med dem, og i Efteraaret 1771, medens Hoffet endnu var derude, fandt der en ejendommelig Fest Sted paa Ridebanen ved Frederiksberg Slot. Kort i Forvejen havde Holmens Folk i oprørsk Hensigt i samlet Troupe trængt ind i Slotsgaarden paa Hirschholm for af Kongen selv at forlange deres Kaar forbedret, og skønt *Struensee* ved denne Lejlighed langtfra havde vist sig som nogen Helt, havde han dog ved Løfter faaet dem beroliget, og nu samlede han disse Matroser med Koner og Børn ved lange Borde paa Ridebanen. Musikken spillede festligt op, en mægtig Okse — Forsoningsoksen — blev midt paa Banen efter middelalderlig Skik skaaret ud, stegt paa Spid og fordelt mellem de jublende Matroser, der desuden trakteredes med Øl og Brændevin. At de blev glade og raabte Hurra for Giveren, betød intet. Vulkanen var ikke slukt.

Det mærkede Herskaberne Juleaftensdag 1771, da de atter havde taget Residens paa Frederiksberg. Kongen var ved at køre til Byen, da han mødte en Flok af Livgarden til Fods, der drog ud ad Frederiksberg til for at tale med ham. Til alt Held kendte de ikke Kongen, der sad tilbage i Vognen, men drog videre til Slottet, hvor de, da Kongen ikke var hjemme,. truende krævede *Struensee* i Tale. Dronningen, der opholdt sig i samme Værelse som Ministeren, bad ham i Ængstelse ikke udsætte sig for Fare. En Officer maatte da forhandle med de vrede Mennesker. Sagen var, at *Struensee*, ligesom han om Sommeren havde ophævet Hestgarden, fordi han ikke stolede paa den, nu til Formiddag, da Fodgarden traadte an foran Hovedvagten paa Kongens Nytorv, havde

meddelt, at ogsaa den var opløst, og Soldaterne skulde stikkes ind i andre Vaabenarter. Rasende over dette nægtede Folkene at lystre deres Officerer, marcherede paa egen Haand til Christiansborg og besatte Vagtstuen dèr. De nægtede at vige Pladsen, før de havde Kongens bestemte Løfte om, hvis Regimentet skulde hæves, at faa deres Afsked; ind i andre Vaaben vilde de ikke. I sin Sjæleangst lovede *Struensee* dem nu deres Afsked, Deputationen drog tilbage til Christiansborg, i hvis Vagtstue de sejrende Fodgardister gjorde sig en lystig Julenat med de gode Sager, Københavns Borgere, der hadede *Struensee* af et ærligt Hjerte, bragte de i Forvejen populære Fodgardister, da Sagen rygtedes i Byen.

Ængstelig var *Struensee* imidlertid nu, ikke saa meget for sin Stilling som for sit Liv; han frygtede et Attentat, derfor var der fra Frederiksberg og ind til København tæt besat med Militær, mest Dragoner, som han stolede bedst paa, da han med Kongen og Dronningen den 8. Januar 1772, eskorteret af ikke mindre end 40 til Tænderne bevæbnede Dragoner, kørte ind til Christiansborg, hvortil Residensen skulde forlægges. Ingen af de tre anede da, at kun otte Dage efter skulde *Struensee*, den almægtige Minister, være en ussel Statsfange med Døden paa Skafottet som eneste sikre Udsigt, Danmarks Dronning paa Vej til Kronborg, hvorfra Skæbnen førte hende i Landflygtighed, langt bort fra Land, Rige og Børn. End ikke den lille Prinssesse *Louise Augusta*, hvem alle dog vidste ikke var et Kongebarn, lod man hende beholde. Een berørtes dog ikke af hendes Skæbne. Det var hendes Søn, Prins *Frederik*, han talte aldrig i sit Liv om sin Moder. Han mente vist siden, der skete hende Ret. Da man fortalte ham, at hun var død, svarede han, uden at det gjorde Indtryk paa ham: »Jeg haaber, at hun er hos Gud!«

Der hører endnu eet Billede til denne Episode. Det er en Sommeraften paa Frederiksberg Slot. I

et Vindue staar Enkedronning *Juliane Marie*. Hun ser tankefuld over imod *Sorte Hest*. Der staar to Stejler. Paa dem ligger to parterede Menneskekroppe. Det er *Struensees* og *Brandts*. De førtes herhen fra Øster Fælled! —

I den temmelig lange Periode, hvor vi ikke, paa Grund af Begivenhedernes saa raske Udvikling, har kunnet afbryde, var der imidlertid med Slottet

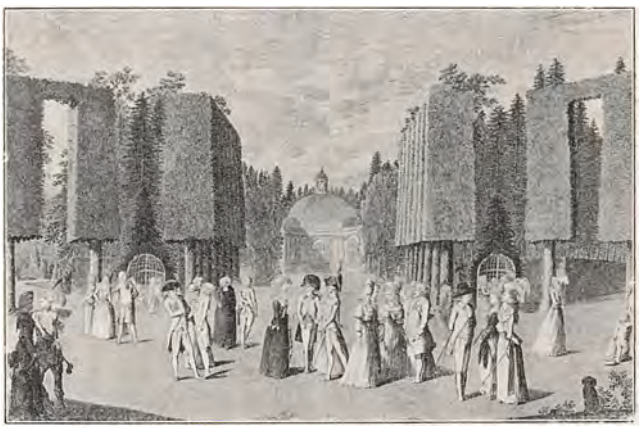

Frederiksberg Have set fra Indgangen. Efter G. C. Schule 1786.

sket den væsentlige Forandring, at den gamle *Prinsens Gaard* var brændt ned; det skete i 1753, altsaa i *Frederik d. V.s* Tid, og da den egentlig kun laa i Vejen for Passagen, var der ingen, der tænkte paa at bygge den op igen. I Sidefløjen til venstre var der et Orangeri, til højre boede Slotsgartneren og andre Funktionærer, og Gaarden imellem Fløjene blev nu en Tid lang anvendt som »Lauriergaard«, men da man opdagede, at det vilde være praktisk netop her at lave en Hovedindgang til Haven, blev Stenbroen fra den gamle Gaardsplads fjernet, og man an-

bragte det Jerngitter med Porten for, som vi kender den Dag i Dag. Man opnaaede ogsaa derved at faa et smukt og frit Indblik i Haven, saaledes som man kender det fra det gamle Billede (S. 160), hvor man ser en Mængde spadserende i Forgrunden, i Mellemgrunden de morsomme franskklippede Træer og endelig som Baggrund det store Glastempel, der stammede fra *Frederik d. IV.s* Tid; i det drak Kongefamilien gerne sin Eftermiddagskaffe. Dette Tempel forsvandt i *Frederik d. VI.s* Dage, da man omdannede Haven fra den kunstige fransk Stil til den friere engelske Landskabsstil.

Efter *Struensees* Fald tog *Enkedronning Juliane Marie* og Arveprins *Frederik* Kongen og den lille Kronprins med ud til Frederiksberg, hvor de tilbragte Foraaret og hele Sommeren, og medens Kongen selvfølgelig var for sløv til at mærke noget synderligt af den store Forandring, der var foregaaet, — han havde jo mistet sin Gemalinde og sin Førsteminister, og det var Enkedronningen og *Guldberg*, der tog Styret, — saa betød Forandringen saa meget mere for den lille Prins, idet han for første Gang kom under virkelig Røgt og Pleje; Feltmarskalinde *Numsen* blev hans Overhofmesterinde, og hun var god og kærlig imod ham, og da han skulde »til Mandfolkene«, fik han ganske vist en mindre heldig Hofmarskal i den fra Struenseekatastrofen velkendte General *v. Eickstedt*, men tillige en udmærket Kammerjunker i *Johan v. Bülow*, den senere Herre til Sanderumgaard, som blev ham en uegennyttig Mentor og Ven under hele hans Opvækst.

Vandbassinet i Søndermarken.

III.

SØNDERMARKEN OG HAVEN M. M.

Medens Aar og Dage gik, laa Frederiksberg Slot roligt med sine Haver; Begivenhederne ude i den store Verden, hvor Gæringen blev større og større, gik sporløst hen over den idylliske Plet, og dog forberedtes der ogsaa i denne lille Verden en Revolution, som gav sig sit første Udslag i, at Slottets Farve blev forvandlet fra gult til hvidt.

Generalinspektør *Schmidt*, som var Slotsforvalter paa Frederiksberg, havde en Slægtning, der hed *Voigt*, udadtil en stille og beskeden Mand, men i hans Indre gærede store Idéer om Omvæltning. Han var Gartner, havde rejst i de store Lande og kom nu hjem, opfyldt af Begejstring for Idéen om, at det var urigtigt at lægge den Spændetrøje paa Naturen, som den franske Havestil krævede; den skulde tværtimod have Lov at udvikle sig frit, og som den

vilde. Med disse Idéer gik han til sin Onkel, Slotsforvalteren, der tænkte paa at trække sig tilbage og i de sidste Aar havde overladt navnlig Tilsynet med de mange Bygninger til sin dygtige og solide nye Fuldmægtig, *Oehlenschläger*.

Voigt vandt helt *Schmidts* Hjerte for Tanken, han talte til den unge Kronprins derom, og en skønne Dag var *Voigt* Slotsforvalter med den Forpligtelse at omdanne Søndermarken og senere Frederiksberg Have i engelsk Stil. *Oehlenschläger*, der vedblev at være Fuldmægtig, skulde med en noget højere Løn konstitueres som Slotsforvalter for Bygningerne, da de store Arbejder, Haverne frembød, var fuldt nok til en enkelt Mands hele Livsgerning, og saaledes blev Forholdet, indtil Haverne i 1815 var helt færdige; da blev *Adam Oehlenschlägers* Fader først selv virkelig Slotsforvalter.

Forholdet mellem de to samarbejdende, den ene inden Døre, den anden udenfor, var altid det bedste; de supplerede ikke alene hinanden i deres Gerning, men de var i Naturel tilstrækkeligt forskellige til ikke at komme i Overensstemmelse. Gamle *Oehlenschläger* var varmblodig, kolerisk, munter og hyggelig i Samvær, *Voigt* energisk, stille, ordknap, men brav og jævn i al sin Færd. *Adam* har i sit Digt »Frederiksberg«, hvor han under et Ophold derude i 1817 genoplever sin Barndom i Erindringen, ogsaa sat *Voigt*, denne paa sit Felt ualmindelig dygtige Mand, et smukt Minde — et Digt, vi vil citere:

Du, som med Trylleseglen i Haand, med den blinkende Spade
Ellemosen har skabt til paradisiske Lund;
som bortskar det forviklede Krat og i bugtede Flodseng
tvang fra Sumpernes Dynd langsomt rislende Vand;
gennembrød med en malerisk Busk Alléernes Strækning,
sønligt skaanende dog Fædres ærværdige Spor;
Urtegaardsmand, fredsalige *Voigt*, mig moder et Aftryk,
hvor jeg gaar, af din Aand, enten i Skyggernes Krog,
tæt indslynget af Espens Kvist, eller her, hvor en Udsigt
aabner sig solbestraalt over den græsgrønne Væng

Storken klaprer din Pris i dit Træs kunstbyggede Rede.
Lysthuset, blegviolet, blinker din Ære, som Blomst.
Du, med opfinderisk Kunst begavet, har plantet os Granen
paa Sandbanken; du tvang Fyrren paa Skrinten at gro.
Men hvor er du? Jeg ser dig ej mer bag Træet at ile
bly for Mennesker, vant mest til det enlige Liv.
Rejste du bort maaske for at raade den tvivlsomme Nabo
med sin Park, som han ej selv at beplante forstod?
Lidenskab det dig var at forskonne ved Kunsten Naturen.
Sjølund blomstrer din Ros. Hertha var altid saa skøn;
men gennem Egenes Krans om Asyniens glinsende Lokker
vikled du Rosernes Kvist, og om den snehvide Hals
vandt du et kosteligt Guld, som ej Vaulund eller Hefaistos
bedre smedder; dets Bras funkler paa svulmende Bryst.
Ak, hvi dvæler du? kom! Jeg savner din snelle Forbigang.
Venlig du hilser mig ej, fulgt af din trofaste Hund. —
Kald ej, Digter! Han er ej mer, hvor Frosten og Blæsten
skuffer Menneskets Haab. Fjernt i Elysiums Lund
planter han nu. Han fo'r alt længst paa Baaden med Charon
over den stygiske Flods Bugt til den evige Vaar.
Ingen føler som han dens Blomster, fatter dens Skønhed;
men i sit Paradis dog har han ej Danemark glemt.
Ofte besøger hans Aand sin Skov og bæver i Bladet,
naar Syringernes Dusk spreder forfriskende Lugt,
naar Jasminernes Blomst besner den gyngende Løvgren,
og naar i brunlige Host Valnodden taber sin Skal.«

Oehlenschlägers Digt om Frederiksberg hører ingenlunde til hans bedste; om sin Barndom har han fortalt langt skønnere og bedre i sine smukke »Erindringer«, som vel nok ved Siden af *Overskous* og *Rahbeks*, *Ingemanns*, *Hauchs*, *H. C. Andersens* og *Goldschmidts* hører til de bedste, vi ejer. Dette Digt tynges ogsaa i sin Friskhed af det store mytologiske Apparat; men det synes mig dog, at det, naar man ser bort fra alt det snørklede, giver et levende og ægte Billede netop af den Friluftsnatur, den sunde, lidt indesluttede Mand, hvis hele Liv var viet til en stille Dyrkelse af Naturen, som *Voigt* maa have været. Det giver mere end det; enhver Læser vil med Lethed kunne fatte, hvad det var for et glimrende Arbejde, denne Mand udrettede, da han, om man saa maa sige, tvang Naturen tilbage i sig selv, frigjorde den for forrige Tiders Unatur. Og der er et endnu, der har fristet mig til at vælge netop at tage dette

Digt med, og det er, at der forekommer mig at være et vist Slægtskab imellem Digteren, — der gerne vil male et levende naturligt og sandt Billede af den Mand, hvis Liv og Gerning han har elsket, men tynges af hele det mytologiske Apparat, som nu Tidens Smag eengang kræver af ham, men som dog naar at give os et sandt og levende Billede af Manden, — og saa denne Gartner, der søger at sprænge de Lænker og For-

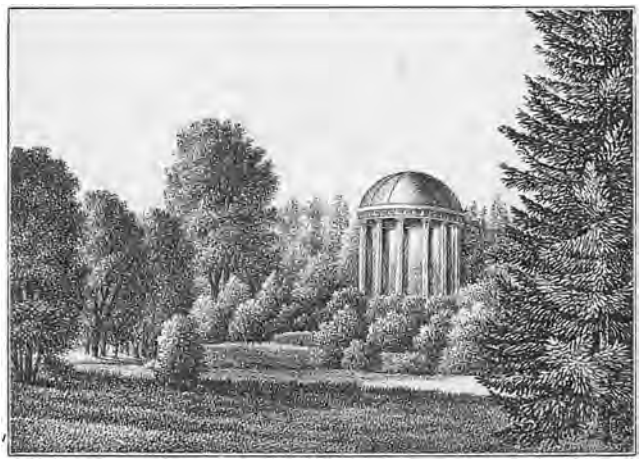

»Templet« i Søndermarken. Efter S. H. Petersen.

domme, der binder ham, al den daarlige Smag, der knuger, for ved sin Kunst at bringe den virkelige Natur til sin Ret, men alligevel ikke helt formaar at gøre det. Det lykkes ham vel at bringe Naturen tilbage til sig selv, det kan vi jo se, naar vi gaar en Tur i Søndermarken eller Frederiksberg Have; men han kan ikke — lige saa lidt som Digteren kan frigøre sig for Mytologien — ryste alt det Paahæng af Narrestreger, Kuriositeter, som Tiden nu eengang krævede, af sig. Midt i det hele finder vi uægte norske og kinesiske Huse, Grotter, Templer, Konkylier og

Gud ved hvad, som ikke hører hjemme dèr. Og dog er han Kunstner i sit Fag; hans Kunst bestod, medens alt det uægte, der klæbede paa den, enten er veget for Tidens Krav eller kun staar tilbage som et kulturhistorisk Minde om, hvor underligt man dog i de Dage følte overfor det skønne. For helt at forstaa, hvad *Voigt*, hvis Navn er uløseligt knyttet til

Vandfaldet i Frederiksberg Have. Efter S. H. Petersen.

Frederiksberg og dets Historie, har udrettet, hvor stort hans Arbejde var, og hvor genial hans Tanke var, maa vi, idet vi stadig husker Digterens Billede af Manden, ret se, hvad det var, han tog fat i, og hvad han naaede.

Det var i Sommeren 1782, at *Marcus Friederich Voigt* gik i Lag med Søndermarken, og hans Arbejde varede i 5 Aar. Han siger selv i sit Forslag, at Naturen ikke skal rette sig efter Kunstens og Uforstandighedens Gøgleværk; han vil ikke udsmykke Naturen, men have, at den skal vise sig for Øjet i

sin fulde Majestæt; derfor skal Søndermarken og Frederiksberg Have indeslutte hele Enge, store Skovstykker, Bakker og Høje, under hvis Fod en »surrende« Bæk skal slynge sig. Alléerne skal ikke beklippes af en Gartnersaks, de skal ikke gaa snorlige, men sno sig i Krumninger, Mure og Indhegninger skal omhyggeligt skjules for Øjet, og Hvilestederne

Det norske Hus i Søndermarken. Efter S. H. Petersen.

skal anbringes, hvor der er vide Udsigter. Men her er det saa, han maa bøje sig for Tidens Trang til Unatur. Han gør disse Hvilesteder til Eremitboliger, Templer, Broer, o. a. »der opvækker Højtidelighed og sysselsætter Sjælen i Stilhed«. Han gør opmærksom paa, at København ligger fjernt fra Skove, derfor vil det være os kært, om der ikke altfor fjernt fra vore Volde opstaar en Landstrimmel, »hvor Smag og Skønhed, understøttet af veldædig Kongehaand, fremlokker Naturens Yndigheder, hvor man stundom, omringet af stille landlige Glæder, kan for-

gætte Byens kedsommelige Tummel«. Han finder, at Søndermarken er denne Uskyldigheds Fristed. Ud imod Valby er Haven særlig modtagelig for hans Idéer, her er »tippede Høje«, hvorfra man ser ud over frugtbare Sletter og Landsbyers stille Boliger. »Paa Højens skønne Sider skærper Bonden sin Le, Græsset svinder for hans Hug, og de vellugtende Høbunker fremstaa for vort Øje.« (Ak, det var den Gang!) Der er en lille Bæk og en Holm, Højen er ikke pyntet med noget, der drager Tanken fra Naturen; der vokser paa dens Skrænter nysselige Blomster. For at skærme mod den bratte Skraaning vil han anbringe et Rækværk, ikke »af Silkesnore eller gyldne Kæder«, men »enfoldigen sammenbundet af Staver. Den, der elsker Naturen, ænser ikke Pomp.«

Søndermarken bestod dengang væsentligst af seks lange, lige, tætklippede Alléer, der krydsede hinanden, og der var anbragt aparte Lysthuse deri. *Voigt* beholdt de to Alléer, der staar den Dag i Dag, de øvrige fire forsvandt. Af kunstige Huse var der det norske Hus, som eksisterer endnu, det kinesiske Lysthus med brogede Billeder af Mandariner og Damer med Klumpfødder og smaa Klokker paa Taget, der ringede, naar Vinden tog i dem; inde i det var der et stort Spejl i en Ramme af Konkylier; saa var der Grotter med Malmstykker og Krystaller, Templet, der var aabent — en Række Søjler med Kuppel paa —, og endelig den mærkelige Eremithytte, hvori der hvilede en Eremit, der rejste sig op, naar man traadte paa Dørtærskelen.

Disse mærkelige Eremithytter, hvor man skal kunne trække sig tilbage i Enrum med sin Samvittighed eller for ret at sværme, hører ret Tidens Følsomhed til. Der findes adskillige af dem rundt i vort Lands adelige Haver. *Johan v. Bülow* arrangerede da ogsaa et saadant — »Tankefuld« hedder det — i sin Have paa Sanderumgaard, og dèr var der, for at den besøgende skulde mindes om Verdens For-

fængelighed og Livets Alvor, anbragt et Spejl og et Dødninghoved over det, og for at andre ikke skulde gaa glip af de Aandfuldheder, der i Ensomheden kunde falde Tænkeren ind, var der fremlagt en lille Bog, hvori han kunde nedskrive de sindrige Idéer, han fik. Man forstaar, naar man har Kendskab til Manden, at *Baggesen* paa sine Besøg paa forskellige Herregaarde øste *Bonmots* i Rim og Prosa ud i slige Bøger.

Fra en klippet og symmetrisk fransk Paradehave omskabte *Voigt* altsaa paa fem Aar Søndermarken til det skønne Anlæg, den er endnu den Dag i Dag, og vi maa da særlig huske, at hele Partiet ud imod Valby, som er det skønneste af det hele, udelukkende skylder *Voigt* sin Tilblivelse.

Da Haven var færdig, aabnedes den for Publikum, der var begejstret og henrykt for den; men Københavnerne var dengang, som de er den Dag i Dag; de har en forunderlig Ødelæggelseslyst boende i sig; de skar i Stolperne paa det norske Hus og tog Konkylier med hjem som »Erindringer« fra det kinesiske Lysthus; det vilde Kronprinsen ikke have, derfor lukkede han Haven Aaret efter.

Søndermarken har ikke megen Historie. Den var jo i de mange Aar det lukkede Land, hvor kun de særlig begunstigede havde Lov at færdes. Dronning *Marie, Frederik d. VI.s* Hustru, der ikke yndede det fremtrædende og levede sit stille Liv for sig selv, holdt af at foretage sine Rideture alene her om Sommeren; *Oehlenschläger* saa hende tit paa hendes ensomme Ture, hans Fader havde jo Nøglen til Parken; da han som ældre atter boede paa Frederiksberg, gav Dronningen ham atter Nøglen, og han har takket hende derfor i et Par venlige Vers.

Af og til var der dog Uro i den stille Park; det var, naar der var »Konge-Fugleskydning«, ikke som paa den rigtige Skydebane, men — som atter *Oehlenschläger* fortæller — Hoffets Funktionærer forlystede

sig. Oprindelig havde nogle Kokke-Drenge, som dog ikke var Drenge af andet end Titel, voksne, gifte Folk, moret sig med i Slotsgaarden at skyde efter en Fugl med Flitsbue. De dannede et Selskab, og dette voksede sig efterhaanden stort, saa at det omfattede »Æde-Kokkene« (ɔ: Hjælpekokke, af fransk aide), Mundkokkene, Køkkenmesteren, Konditoren, Kammer- og Hoffoureren, Hofskriveren, Sølvpoppen, Kam-

Snapophuset i Sondermarken. Efter Tegning af I. T. Johansen.

mertjenere og Kammerlakajer, ja selve Slotsforvalteren. Disse fik ikke alene Lov til ved den aarlige Fest at laane Søndermarken til at holde Fugleskydning i, Hoftapetsereren fik Ordre at slaa Telte op for kongelig Regning, Kokke og Konditor til at forsyne med koldt Bord og Konfekt. Kun een Betingelse var der: man maatte ikke skyde med Kugler og Krudt, kun bruge Flitsbuer. Skarpe Skud faldt kun i Søndermarken een Gang aarlig, naar der var Rævejagt; Ræve var der nemlig nok af; men til disse Jagter var *Frederik d. VI.* ikke med, han havde lige fra sin Barndom skyet Jagten som noget raat, der ingen Forlystelse kunde være.

Men tilbage til Fugleskydningen! Naar den kgl. Mundskænk var kommet med Vinen, der kom direkte fra Kongens Kælder, anbragtes de to udmærkede, stærke Flitsbuer, der var af Staal og maatte trækkes op med Maskiner. De første Skud mod Fuglen afgaves af et Par Hofkavallerer, der gjorde Festen den Ære og behandledes med en lignende Opmærksomhed som de kongelige Herskaber ved det rigtige Broderskab. Da Slotsforvalterfuldmægtig *Oehlenschläger* engang var blevet Fuglekonge og marcherede i Spidsen for Processionen med et grønt Baand over Brystet, følte *Sophie* og *Adam* sig stolte og mente, at naar Far var Konge, maatte de da mindst være Prinsesse og Prins, men *Sophie* raadede *Adam* til, at de ikke skulde lade sig mærke med det overfor de andre Børn for ikke at synes hoffærdige. De kunde jo ikke selv gøre for, at de havde en saa udmærket Fader.

Oehlenschläger mindes ogsaa sin Barndoms Lege i Søndermarken hvor der var saa stille, som var man 10 Mil fra Byen, og den Stolthed, hvormed han viste fremmede rundt derude. Som ældre besynger han dette Paradis i et smukt Digt, der ender:

Hvor romantisk, sær til Mode,
hen med lange Skridt
gik jeg, hvor din Hække groede,
gamle Eremit!
Trængte mig i Tidsel, Burre
til dit Alters Lag,
hørte dine Duer kurre
under Hyttens Tag.

End jeg ser, hvor Dagen brænder
i din Rudes Glød.
Alle hellige Legender
mig velkommen bød.
Naar da ned sig Lemmen sænkte
og han bleg opfoer,
Liget jeg paa Baaren tænkte,
vakt ved Herrens Ord.

Hvert et Træ i disse Gange
mig et Minde staar;
alle disse Fugles Sange
Skjaldens Hjerte naar.
Og som Noah hist i Arken
hver en Skabning fandt,
finder jeg i Søndermarken
hver en Fryd, som svandt.«

For Enden af den Allé, der nu udmunder overfor *Ny Carlsberg*, laa et Hus, der af ukendte Grunde hed Snapophuset; der boede en Opsynsmand. Det er nu forlængst forsvundet; men Laagen hed, til den ogsaa forsvandt, Snapop-Laagen, og paa den anden Side Vejen laa *Halls* Ejendom, *Ny Bakkegaard*. Det er derfor meget rimeligt, at man har anbragt *Vilh. Bissens* udmærkede Statue af *Hall* netop paa dette Sted. Faa af vore Mindesmærker har faaet en saa smuk Plads.

Ved den Udgang, der fører ud til Vesterbrogade, anbragte man for faa Aar siden en Jernport. Det er den rigtige, gamle Jernport, som i sin Tid stod for Enden af Frederiksberg Allé og aflaasede den for Vesterbrogade. Den fjernedes derfra i 50'erne og har siden været magasineret.

I de seneste Aar har Søndermarken ved højtidelige Lejligheder som paa Grundlovsdagen og lignende været anvendt til Folkemøder; endelig vil man mindes den berømte Kildekone — *Marie Villads* —, der til for faa Aar siden havde sit Stade i Søndermarken og var kendt for, at hun skrev kønne smaa Digte, som oven i Købet inspirerede Komponisten *Fr. Rung* til at sætte nogle i Musik.

Da *Voigt* havde endt sit Arbejde med Søndermarkens Omdannelse, stod han overfor en endnu større Opgave; det var *Frederiksberg Have*. Men skønt man levede i en økonomisk Opgangsperiode, var der dog Ebbe i den kongelige Kasse, saa det varede hele ti Aar, inden *Voigt* fik Lov at tage fat paa Arbejdet. Vi maa nu huske, hvorledes Haven var an-

lagt, fuldkommen fransk med lige Gange, klippede Træer, Vandfald, Bassiner og en Mængde Smaafigurer, »Kinderchen« kaldes de i Datidens Sprog, men kun een Kanal, nemlig den, der endnu gaar udenom Andeøen.

Det første, *Voigt* gjorde, var at udvide Haven, idet han tog et Stykke af den saakaldte »brune Dyrehave« ind, og her fik han *Abildgaard* til at tegne et Tempel, der opførtes og endnu den Dag i Dag danner Indgangen til *Zoologisk Have;* det kaldes nu *Apistemplet,* men dette Navn maa bero paa en Forveksling, idet det ikke er en Apis, der ses i Frontespicen, men derimod den dionysiske Tyr, saa det er altsaa oprindelig tænkt som et Bacchustempel. Endvidere opførtes *Schweitzerhuset,* hvor de kongelige nu skulde drikke The, da det blev nødvendigt at fjerne det tidligere Glashus for at give Plads til de øvrige Planer, som alle, inden de udførtes, godkendtes af en Mand med saa fin en Smag som Overhofmarskal, Kammerherre *Hauch,* Digterens Onkel. I Hovedrummet i Schweitzerhuset havde *Abildgaard* malet det hvælvede Loft i Form af en opslaaet Paraply. Senere blev Schweitzerhuset aabnet for Publikum, der her kunde nyde medbragt Mad og faa Vand paa Maskine, men allerede for adskillige Aar siden ophørte dette. I Nærheden af Schweitzerhuset blev anlagt en kunstig Grotte, som Folk kunde gaa ind i. Den er imidlertid allerede i *Frederik d. VI.s* Tid kastet til; Sagnet paa Frederiksberg fortæller, at Aarsagen hertil var, at den bekendte Vært *Lars Mathiesens* Datter en Dag skød sig derinde sammen med sin Elsker, og Erindringen herom blev efterhaanden *Frederik d. VI.* saa pinlig, at han gav Ordre til, at Grotten skulde kastes til.

Det næste Spørgsmaal var, hvad man skulde gøre med *Fasangaarden;* skøn er den jo ikke, og noget i Vejen for Planerne laa den. *Hauch* vilde helst rive den ned, men her kom en Mand med en Slæde i Vejen.

Fasaneriet var forlængst nedlagt, og Kongens Kabinetssekretær, *Jessen*, havde faaet den overladt til Fribolig, og den vilde han ikke give Slip paa. Han gik til Kronprinsen og forestillede ham det uretfærdige i, at han ganske uforskyldt skulde miste denne Begunstigelse, og forlangte i alt Fald, at der skulde anvises ham en lige saa god og lige saa bekvemt

Schweitzerhuset i Frederiksberg Have. Efter S. H. Petersen.

beliggende Bolig, og da det ikke kunde ske, besluttede Kronprinsen, at Fasangaarden skulde skaanes; for at dække det derved fremkomne mindre skønne fandt *Voigt* paa at plante et tæt Buskads, hvorved hele Gaarden skjultes for de i Haven spadserendes Øjne.

Da *Oehlenschläger* havde mistet sin Hustru *Christiane*, var hans Hjem blevet tomt og uhyggeligt for ham, og Kong *Christian den Ottende* fik da den smukke Idé i 1841 at føre ham tilbage til hans Barndoms elskede Egne ved at skænke ham Fribolig

paa Fasangaarden for Resten af hans Liv; her levede han i ni Aar, mest om Sommeren; han døde den 20. Januar 1850, i Amaliegade.

Oehlenschläger havde den foregaaende Sommer (1840) boet paa Slotsforvaltergaarden, den af de smaa Bygninger, der ligger til højre for en, naar man kommer ind i Frederiksberg Have; da nu *Jessen* døde, ønskede Kongen, at han skulde have en Have at arbejde i og derfor flytte til Fasangaarden; først indvendte Digteren, at Gaarden laa fjernt fra Byen og paa Grund af det opvoksede Buskads var svær at finde. Men næppe havde han set Lejligheden og opdaget, hvor dejlige Værelserne var, hvor rigt paa Sol der var, og hvor Udsigten, der lod ham øjne Roskilde Domkirkes Spir i det fjerne, var herlig, før han begejstret slog til, saa meget mere som man netop nu havde indrettet de første Omnibusser, der kørte til Kongens Nytorv, og de havde Holdeplads lige udenfor hans Have. Vognene var gule, og de kørte baade hertil fra Kongens Nytorv og — noget senere — tillige fra den gamle Husarkaserne paa Toldbodvejen forbi Slotskroen til Valby. Kusken tronede højt oppe paa Bukken, og bag ham, i Højde med hans Øre, var der anbragt et stort Hørerør med Tragt. Dette Rør strakte sig igennem hele Vognen til Konduktørens Plads bag paa. Her hang et langt Gummirør med Mundstykke og daskede, og naar Vognen skulde køre eller holde, lukkede Konduktøren Gummiapparatet op og brølede enten »Kør!« eller »Holdt!« ind i det. Da de røde Omnibusser kom, bortfaldt dette primitive Signaliseringsapparat.

Saa faa Mennesker boede der endnu i 60'erne paa Frederiksberg, at det vakte Opsigt, naar en ny Person begyndte regelmæssigt at benytte Omnibussen, hvis Konduktør vidste, hvor hver enkelt skulde af eller paa. Stor Nysgerrighed vakte det især, naar en ung Mand hyppigt mødte og kørte med om Aftenen; man vejrede da Forlovelse i Nærheden, og saa gjaldt det paa en diplomatisk Maade at faa

at vide, hvem den lykkelige var. Undertiden var Gætningen ikke helt let; der boede saaledes netop i Treserne en ung, smuk Enke i Allégade, og hun havde en voksen Steddatter. Da man havde opdaget, at det var hendes Hus, der var Genstand for en ung teologisk Kandidats aftenlige Besøg, var gode Raad dyre. Tilsidst kunde Konduktøren ikke længer dy sig, og han spurgte lige ud den unge Mand: »Tør jeg

En af Frederiksbergs gamle Omnibusser.

spørge, er det Frøken L., De vil gøre lykkelig, eller ønsker Fru L. at forandre sig?«

Mærkeligt nok var for Resten Frederiksbergs Beboere i Begyndelsen slet ikke glade for denne moderne Bekvemmelighed; den forstyrrede deres landlige Idyl. Sagen var, at Konduktøren hvert Øjeblik blæste paa sit Horn, og det bragte Uro i mange gamle Menneskers Sind. I Fru *Heibergs* »Abekatten« klager *Iversen* sig ogsaa gudsjammerligt over disse forbandede Fredsforstyrrere. Til disse Omnibussers Historie hører forøvrigt ogsaa, at en af *Blichers* mange nu glemte Sønner en Række Aar var ansat

som Konduktør ved dem, eller som det med en elskværdig Omskrivning hedder i *Blichers Biografi:* »han var ansat ved Befordringsvæsenet.«

Her levede *Oehlenschläger* da sine sidste Aar om Sommeren i lykkelig Ro; kun faa Gange forlod han sin kære Fasangaard, først for at besøge sin Datter, *Maria Konow*, paa Sten i Norge i 1843, og Aaret efter for at være Kong *Christian den Ottendes* Gæst i Odense. Endelig foretog han en Udenlandsrejse i 1845. Frugten af de to Rejser var som bekendt de to mindre gode Pendanter til hans Ungdoms Rejsedigt »Langelandsrejse«, nemlig»Norgesrejse« og»Fyensrejse«. I 1847 var han en lille Tur i Sverige.

Ensom, men lykkelig og glad følte han sig her. Sønnen *William* boede vel hos ham, men han maatte passe sine Forretninger i Byen det meste af Dagen. Saa vandrede Oehlenschläger, naar den slemme Podagra tillod ham det, sine daglige Ture i Frederiksberg Have og Søndermarken og besøgte de Træer, hvori han havde indskaaret sin *Christianes* og sin Datter *Marias* Navne, og hver Sommermorgen gik han ned i sin Have og skar Blomster af for dermed at smykke deres Billeder, som hang paa Hædersplads en i Havestuen.

I Sommeren 1845, da det nordiske Studentermøde holdtes i København, havde han tre svenske og en norsk Student boende hos sig, men han modtog en samlet Hyldest af alle Studenterne ude paa Fasangaarden. »Jeg hilste paa dem,« skriver han til *Maria*, »i den store Allé udenfor Fasangaarden. Der var to Sanger-Chor, et fra Uppsala og et fra Lund. En Student *Petterson* fra Uppsala holdt en skøn Tale til mig, og det smukke Digt, de sang til mig, har staaet i Aviserne. Jeg bevidnede dem min Tak, min Glæde over, at den Funke, som jeg maaske havde bidraget til at tænde ved mine nordiske Digte for nordisk Broderkærlighed, nu brændte som Flamme i alles Bryst. Jeg glædte mig over at modtage saa megen Ære og Hæder af en stor

Menneskemasse i den Hauge, hvor jeg som Barn saa mange Aar havde gaaet i Ensomhed i mine Drømmerier. Jeg bad dem, naar de engang kom her igen med deres Sønner, og Digtergubben ikke var her mere, at de skulde sige til Sønnerne: »Her slog et ærligt, trofast Hjerte for det broderlige Norden. I disse Sommerskygger besøgte *Ydun* ham og lærte ham Sange, der endnu leve, og med hvilke han friskt endnu hilser os.««

F. L. Liebenberg fortæller i sine »Nogle Optegnelser af mit Levned« om sit sidste Besøg hos *Oehlenschläger* paa Fasangaarden følgende: »Det var den Dag i Sommeren 1845, da Svenske og Norske ved et Studentermøde bragte ham en Hylding paa Fasangaarden. Han modtog dem i den store Allé udenfor Huset, hvor jeg ogsaa befandt mig, og da Skaren drog bort, bad *William Oehlenschläger*, som fulgte med sin Fader, og hvem jeg kendte fra Borups Selskab, mig om at gaa op med for at adsprede Faderen efter hans Sindsbevægelse. Jeg fulgte da op med i Boligen og talte en Times Tid med Digteren om litterære Sager; men af alt, hvad han sagde, mindes jeg kun det eneste, hvori jeg ikke kunde være enig med ham. »De har gjort altfor meget Væsen af Schack-Staffeldt ved Deres Udgave,« sagde han. »Staffeldt ytrede engang for mig: Jeg nærer en Mistanke om, at De har en Søndags- og en Hverdags-Mening om mine Digte; sig mig nu oprigtig, hvad De mener om dem! — Naar jeg endelig skal ud med Sproget, svarede jeg, saa vil jeg sige: at Deres Digte klinge jo ret smukt; men de ere ikke andet end en Genlyd af mine. — Ja, der er jo intet nyt under Solen — replicerede saa Staffeldt.«

Da *Oehlenschläger* var død — i København —, tilstod man *H. C. Ørsted* Fribolig paa Fasangaarden, men han kom aldrig til at benytte den.

I 1862 flyttede et ungt og lykkeligt Par ind paa Fasangaarden. Det var Sjællands senere Biskop,

den lærde Dr. phil. *Skat Rørdam*, og hans Hustru, Digteren *Carsten Hauchs* Datter *Marie. Rørdam* var blevet anmodet om at overtage Ledelsen af Missionsskolen, og for at have Lokaler til den var det, at han flyttede ud paa Fasangaarden, hvor han og hans Hustru tilbragte lykkelige Aar sammen. Ganske vist gik det ikke for *Rørdam* med Skolen, han sympatiserede ikke med dens Elever og opgav forholdsvis hurtigt denne Gerning; men han blev boende paa Fasangaarden, og hans Hustru har i sine fortræffeligt fortalte Erindringer »Tilbageblik paa et langt Liv« skildret den Idyl, der her udfoldede sig i deres Hjem, hvorledes Glæden var paa den første Juleaften, de fejrede derude, hvor kun een af Eleverne før havde set et Juletræ, hvorledes hendes flittige Ægteherre efter Opgivelsen af Skolen for at bevare Hjemmet derude stadig maatte vandre den lange Vej til København for at manuducere, men frydede sig ved de lange Aftener i den store Stilhed, naar Frederiksberg Have var blevet lukket. Hun fortæller fornøjeligt om *Skat Rørdams* Flid i Fasangaardens Have, der siden *Oehlenschlägers* Tid maa være forfaldet en Del. Han havde en vidunderlig Gave til at faa alt til at gro; med nænsom Haand bandt han de spæde Spirer paa Planterne op, og naar Børnene voksede op, lærte han dem at plante og pleje.

Som bekendt lukkedes Frederiksberg Have om Vinteren Kl. 6, og saa rugede den store Ensomhed over alt, hyggelig, naar man var inden Døre, men lige saa uhyggelig, naar man færdedes alene i den store Have ved Aftentide. Fru *Rørdam* fortæller herom med følgende Ord:

»Jeg gik hver Dag op for at se til Fader, som boede paa Frederiksberg Slot. Fader sagde da til mig, at han gerne vilde læse noget, som han havde skrevet, højt for mig, og jeg bad ham derfor komme at spise til Middag med mig paa Fasangaarden. Han kom og blev hele Eftermiddagen og Aftenen. Vi var begge

meget optagne af det, han læste, og inden vi tænkte paa det, var Klokken blevet 12. Fader kunde daarlig klare sig, naar det var mørkt. Han saa ikke godt, og det var netop en meget mørk og stormfuld Nat. Jeg gik ned for at se, om Pigerne var vaagne, men de sov begge. Saa fulgte jeg Fader hjem og gik med ham helt ind til hans Værelse paa Slottet. Jeg var ikke let om Hjertet, da jeg skulde gaa alene hjem; men for Fader lod jeg, som det ikke anfægtede mig det mindste. Jeg gav mig for Alvor Gud i Vold, og da jeg naaede Apistemplet, løb jeg, alt hvad jeg kunde, hjem til Børnene og Pigerne, som sov trygt. Jeg vidste, at jeg ikke kunde have ladet Fader gaa alene hjem. Han manglede nemlig Stedsans, især naar det var mørkt, og han kunde maaske have gaaet om i Frederiksberg Have hele Natten. Men det var ingen hyggelig Tur for mig.«

Vi ser et andet Billed — et alvorligt — fra dette betydelige Ægtepars Samliv paa Fasangaarden. Det er fra de Trængselens Dage for Danmark, da det rygtedes, at Dannevirke-Stillingen var rømmet:

»Jeg husker det endnu som den Dag i Gaar. Min Mand var taget til Byen for at manuducere, og jeg var alene hjemme. Portneren paa Fasangaarden havde fortalt mig Rygtet om Dannevirkes Rømning. Jeg vilde slet ikke tro det. Jeg stod netop oppe i Vinduet paa første Sal. Der saa jeg min Mand komme ind ad Laagen. »Er det sandt?« raabte jeg. I det samme saa jeg, at hans Ansigt var ligblegt. Taarerne trillede ned ad Kinderne paa den ellers tilsyneladende saa rolige Mand. Han kunde blot nikke paa mit Spørgsmaal.«

Men der er ogsaa fornøjelige Billeder fra det Rørdamske Liv paa Fasangaarden. I et af Udhusene havde de en Gris. *Rørdam* mente, den kunde leve af Grønt fra Haven, Madlevninger og Opvaskervand. Men det var Grisen ikke tilfreds med. En skønne Dag sprang den over Stakittet og ud i Frederiksberg

Have, og det maa have været et fornøjeligt Syn at se den vordende Bisp og en Havekarl løbe efter den og føre den tilbage ved Ørerne.

Den fik senere bedre Kost; i et Brev fra *Skat Rørdam* til hans Moder ved Juletid 1864 fortæller han, at Grisen er slagtet og har vist sig som en ren Mirakelgris. Den var 8 Maaneder og vejede 8½ Lispund; Flommefedtet vejede 8 Pund og Plukkefedtet 2, og der var 2—3 Tommer Flæsk langs hen ad Ryggen.

Først da Rørdam i 1869 besluttede sig til at gaa Præstevejen og fik Sognekaldet i Sønderup og Nordrup, hørte Idyllen paa Fasangaarden op; Familien skiltes kun med Sorg fra den; derom fortæller Bispinden en lille rørende Anekdote om den halvfjerdeaarige Datter *Ragnhild*, der efter at være kommen derfra en Nat laa og græd og paa Spørgsmaalet om, hvad der var i Vejen, svarede: »Aa, Mor, jeg længes saadan efter Fasangaarden. Tror du ikke, at Fasangaarden længes efter os?«

— — Noget senere flyttede den betydelige og fintfølende Filosof, Professor *Sophus Heegaard*, ud paa Fasangaarden, hvor han i Fred for Verden vilde tilbringe sine sidste Aar, der var opfyldte af Sorger og Sygdom, og han endte sit Liv her den 27. Marts 1884. Endnu en Gang skulde en Digter søge Ly paa Fasangaarden. Det var den bekendte Shakespeare-Oversætter *Edvard Lembcke*, Digteren af »Vort Modersmaal er dejligt«, der, da han trak sig tilbage fra sin mangeaarige og udmærkede Skolevirksomhed, henlevede sine seneste Aar i *Oehlenschlägers* gamle Lejlighed; her syslede han stille og tilbagetrukken lige til det sidste med sine Oversættelser, og han døde derude d. 20. Marts 1897. —

Den væsentligste Forandring, der under *Voigts* Haand skete med Frederiksberg Have, var sikkert den, at han fjernede de store Vandbassiner og i Stedet gravede de smukke Kanaler, som nu giver Haven dens Karakteristik; derved fremkom de for-

skellige Øer, paa den ene af hvilke det kinesiske Lysthus blev anbragt, som findes den Dag i Dag.

Det er i denne Have, at det mægtige Folkeliv udfoldede sig, som knytter sig til Frederik den Sjettes Person og Hof. Om Søndagen strømmede Folk i tætte Skarer til Haven for at samles paa Terrassen udenfor Slottet og derfra at høre Militærmusikken

Det kinesiske Hus. Efter Prinsesse Vilhelmines Skrivemappe, tilhørende Hertugen af Glyksborg.

spille, medens Hoffet spiste til Middag. Derefter skulde man se de kongelige sejle i Kanalerne.

Denne ejendommelige Skik, som vel var en Slags Efterglans af den Enevældens Glorie, *Louis XIV.* havde udfoldet i Versailles' pragtfulde Haver, og som i hele sin Façon sikkert ogsaa maa siges at have passet bedre i den franske Havestil end i den nye engelske, begyndte i Slutningen af 1790'erne, og det var en Arv fra Christian d. VII.s Hof, maaske igen en Afglans af Hirschholms-Dagenes ceremonielle Pragt, *Frederik*

d. VI. kom til at løfte. At den i de — af Landets Pengenød og andre Ulykker — afblegede Forhold kom til at tage sig en Smule latterlig ud, især i den opvoksende Ungdoms Øjne, er sikkert; men at det brede Lag overfor alle Forlystelser og Skikke er konservativt, er lige saa vist, og der var adskillige af de gamle, som vilde have anset det for en Art Helligbrøde, om Hoffet havde brudt med denne Ceremoni, som ogsaa satte *Frederik d. VI.* i inderligere og mere direkte Rapport til Folket og derved gjorde en Del af de kønne og rørende digteriske Ord, der lød ved hans Død, til Sandhed, selv om de Embedsmænd og sagkyndige, der bedst havde set, hvor meget der var vanrøgtet og mislykket lige siden 1801, trak paa Skuldrene og følte hans Død som en Lettelse.

Oehlenschläger har i følgende Vers givet et naivt Billede af Forestillingen, som vel det brede Lag har ladet sig begejstre af:

»Nu Sværmen sig paa Stranden
med Heftighed fremskyder;
forgæves hisset Bajonetten blinker,
en trykker paa den anden,
man gennem Busken bryder,
paa Græsset gaas, at ej man sig forsinker.
Thi Dannebroge vinker.
dets røde Flige sig i Bølgen væde.
Fredrik og *Caroline*
Maria, Vilhelmine,
kostbare Fragt! I alle Danskes Glæde!
Stolt svulmer Purpurfloret
med hviden Kors! Thi Kongen staar ved Roret.«

En Mand, som kender Folkets Hjerte saa godt som gamle *Jacob Davidsen*, siger bl. a. om disse vore Forfædres Søndagsglæder: »Henad Kl. 6 om Søndag Eftermiddag ilede alle i store Masser ned til Kanalen til det Sted, hvor de kongelige Baade laa med de hvidklædte Sluproere med røde Skærf. Og saa varede det ikke længe, før Frederik d. Sjette

med Prinsesserne og hele Hofpersonalet kom ned fra Slottet for at foretage Lystsejladsen i Kanalerne. Alle blottede Hovederne med den største Ærefrygt for det kongelige Tog, hvor det kom forbi, og Kongen kastede venlige Blikke til alle Sider. Man steg nu i Baaden. I den kongelige Chaluppe, hvor Prinsesserne og Hoffets Damer befandt sig — Dronningen var sjældent med —, stod Kongen selv til Rors, og Hofpersonalet fulgte efter, stundom i tre til fire Baade. Og Mængden fulgte med; overalt trængte og skubbede man sig frem for at se et Blink af Toget og af den kære Landsfader og for at høre Musikken. Naar Sejladsen nu havde varet omtrent en Time, tog de kongelige over til det kinesiske Lysthus for at drikke The, og naar dette var sket, vendte de kongelige og Følge paa lignende Maade tilbage til Slottet.

Paa et Par af disse Farter paa Kanalerne i Frederiksberg Have var jeg med, og dermed forholdt det sig paa følgende Maade: I samme Hus, hvor mine Forældre boede, logerede en Hoboist ved Kongens Regiment. Jeg var 6—7 Aar gammel (Det har altsaa været omkring 1820), Hoboisten syntes godt om mig, og jeg fulgte af og til ud med ham, naar han skulde gøre Musik, og saaledes skete det ogsaa, at han tog mig med ud paa Frederiksberg nogle Gange om Søndagen. Jeg fik Plads i den Baad, hvor Hoboisterne var, og saaledes deltog jeg i de kongelige Farter paa Kanalerne. Man kan tænke sig, hvor stolt og hvor glad jeg var. Jeg var da ogsaa med paa den lille Ø med det kinesiske Lysthus, hvor der musiceredes, medens de kongelige drak The.

Frederik d. Sjette kunde godt lide en Gang imellem at passiare med Hoboisterne, som han kendte alle sammen. En Søndag, da jeg, som sagt, var med paa Søen, kom han hen til min Ledsager, og ved at se mig trykke mig undselig op til denne spurgte han: »Har du faaet dig en lille Søn? Jeg vidste ikke, du var gift!« Min Ledsager forklarede ham nu Forholdet.

»Ja, ja, det er det samme, en køn lille Dreng. (Det er Kongens Ord, jeg fortæller sanddru). Giv mig din Haand, du skal ikke være bange for Kongen. Han gør ikke Børn noget ondt!« Og saa bøjede han sig ned over mig og kyssede mig paa Munden. Jeg var stolt og glad og var nær ved at græde. Ved min Hjemkomst fortalte jeg Begivenheden til mine Forældre, der naturligvis var overordentlig glade derover. Jeg husker det endnu, som var det i Gaar, og man vil maaske le, naar jeg udtaler den Formodning, at det Indtryk, som det har efterladt paa mig, har vakt og befæstet den Hengivenhed og Loyalitet, som jeg altid har næret overfor de Konger, som i mit korte Spand af Liv har siddet paa den danske Trone.«

I hvor skærende Modstrid staar ikke dette Indtryk til det, en anden Dreng, Digteren *Meïr Goldschmidt*, en halv Snes Aar senere fik af en lignende Scene, og som han i sine glimrende fortalte »Livserindringer og Resultater« fæster til Papiret i følgende Ord:

»Fader og Moder tog mig en Søndag, iførte deres bedste Klæder, imellem sig og gik til Frederiksberg Have, hvor vi skulde se Kongen sejle. Med den mærkværdige Evne, som Børn har til paa særegen dunkel og dog rigtig Maade at opfatte en Situation, en Følelsesverden omkring dem, begreb jeg, at nu vandrede mine Forældre af Sted, sammensluttede omkring sig selv og os Børn. Jeg fornam den hellige Fred, og der laa ikke blot Solskin men Glorie over vor Vej.

Lige ud for Slottet laa en lysegrønt og hvidtmalet Baad; Sluproerne sad med rejste Aarer; agter var bredt et rødt Tæppe. Tæppet, Baaden, Sluproerne, Tilskuerne ventede paa de allerhøjeste Herskaber med en stille Andagt som i en Kirke, ja mere. Endelig kom Kongen med Prinsesserne *Caroline* og *Vilhelmine*. Han var i General-Admirals-Uniform, sagde man: rød Kjole med store Guldepauletter og hvide

Benklæder. I den lille Klynge, der havde samlet sig ved Baaden — man strømmede ikke dengang massevis til Haven som nu — og i aandeløs Ærefrygt holdt Pladsen aaben, stod en Dame i første Række. Hun nejede, Kongen standsede et Øjeblik og sagde: »Det er en vestindisk Varme i Dag.« — »Ja, meget varmt, Deres Majestæt,« svarede Damen og nejede paa ny. Kongen gik i Baaden, tog Roret og bød: »Sæt af!« Langsomt gled nu Baaden, saa langsomt, at vi kunde naa en Bro og se de allerhøjeste Herskaber sejle ind derunder og komme ud igen paa den anden Side. Hos mig var der selvfølgelig ikke Tanke af Kritik over dette Skue. Det eneste, der undrede mig, var, at Kongen sad ned i Stedet for at staa op, højt oppe som paa en Skanse; men der var jo ingen Skanse.

Da vi gik hjem til Valby, hørte jeg et Stykke af en Samtale mellem Fader og Moder. Moder vilde vide, hvem Damen var, som Kongen havde talt til, og jeg var ogsaa uendelig begærlig efter at erfare, hvem denne mærkværdige, højt staaende, højt benaadede dødelige kunde være. Men Fader var inde i en ganske anden Tankegang og sagde: Han skulde ikke have ført Armeen over til Holsten, *Napoleon* sagde ham det nok! *Napoleon* sagde: Hvad nytter det, De vil passe paa mig med Deres 25,000 Mand; pas paa Deres Hovedstad! Nej, han skulde over og lege Soldat! Og da han saa kom her til København, hvorfor blev han saa ikke? Hvorfor tog han bort igen og lod den stakkels *Peymann* blive? *Peymann* blev dømt til Døden, fordi han overgav Byen! Det kan jeg ikke tilgive den Schmock! (Et vanskelig oversætteligt Ord, som betyder omtrent en indskrænket, selvtillidsfuld Person).

Hys! sagde Moder.

Hvis dette Hys havde Hensyn til mig, kom det for silde. Naturligvis kunde Faders Ord ikke forvandle mig fra et ydmigt beundrende Barn til en

politisk Kritiker; men jeg tror, jeg fik Øjnene ligesom aabnede paa Klem, eller der kom i Sindet Muligheden til den Fornemmelse af Ideal og Virkelighed i indbyrdes skævt Forhold, hvoraf senere Satire eller Melankoli vokser op. Men i Barndommen er der meget, der pipper eller titter op og, fordi det er kommet for tidlig, synker tilbage igen i tilsyneladende Glemsel og undergaar en Forvandling.

Hvad den besynderlige Sejlads angaar, da har jeg unægtelig i en senere Tid set den baade komisk og trist; men der er intet i Vejen for, at jeg nu ved ret at huske Situationen tilbage kan finde den næsten

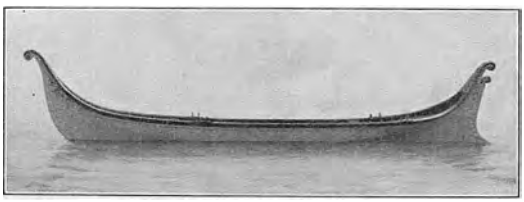

Gondolen.

rørende, og det var den maaske, rigtig opfattet; thi hverken Kongen eller Prinsesserne saa tilfredse ud derved; de opretholdt vel kun af Pietet en gammel Skik; en Efterligning af Ludvig d. Fjortende i Versailles-Bassinet.«

Der eksisterer to meget kendte Billeder, der fremstiller *Frederik d. VI.s* Sejlads paa Kanalerne, det ene er af *Klæstrup*, det andet af *Gamborg*, men de er ikke blevet tegnet efter Naturen, men længe efter Sejladsernes Ophør, som Illustrationer til Bøger og Blade. Det er derfor intet Under, at de ikke er helt paalidelige. Navnlig giver Baaden ikke det rette Indtryk; den er nemlig tegnet efter den kendte bredbougede Kongechalup, som af og til bruges endnu, og som findes opbevaret paa Orlogsværftet. Men

ved de seneste Undersøgelser, der er foretaget med stor Grundighed af Kongens fhv. Jagtkaptajn, Kommandør *P. Grove*, har man med temmelig stor Sikkerhed paavist, at *Frederik d. VI.* sejlede ikke i en Chalup, men i en virkelig *Gondol*, og at denne eksisterer den Dag i Dag. At Kongen ikke kan have

Frederiksberg Slot, set fra Søndermarken.

anvendt den Chalup, hvori han er afbildet, er givet allerede derved, at den er for dybtgaaende til at kunne færdes i Frederiksbergs Kanaler.

Om Gondolen og dens Skæbne kan følgende berettes: Kong *Frederik d. IV.* hjembragte fra sin sidste Rejse til Venedig to Modeller til italienske Gondoler, der begge opbevares paa Orlogsværftet. Har han haft til Hensigt at lade større Fartøjer bygge derefter, er det næppe sket; men da *Voigt* var ved at omdanne Havens Bassiner til Kanaler,

lod Frederik d. VI. til Brug for Sejladsen der i 1801 bygge en Gondol efter den opbevarede Model; den udførtes paa det kongelige Skibsbyggeri ved Esrom Sø (Skipperhuset). Dette fremgaar af Regnskaber, der er bevarede, og Tidspunktet passer jo fortræffeligt, selv om Gondolen, der er af Fyrretræ, blev færdig nogle Aar før Kanalerne.

Hoffet sejlende paa Kanalen. Efter Prinsesse Vilhelmines Skrivemappe, tilhørende Hertugen af Glyksborg.

Disse Venteaar har den tilbragt enten i Esrom Sø eller snarere i Frederiksborg i Badstuedammen. Da Englænderne i 1807 fik alle de kongelige Fartøjer udleveret, reddedes den smukke Baad ved et Tilfælde, idet den blev glemt i et Skur paa Gammelholm, hvor dengang Orlogsværftet var. Det engelske Røvertog foregik jo i September; da var Sejladsen paa Kanalerne, der var en Sommerfornøjelse, indstillet, og Baaden saaledes magasineret.

Ikke nær saa god en Skæbne fik den lille Lyst-

fregat, Kong *George* af England havde foræret *Frederik d. VI.;* det var et fint lille Fartøj, som mindede om det, hvormed *Christian d. IV.* tumlede sig paa Skanderborg Sø. Da den var en Gave fra den engelske Konge, havde Englænderne — muligvis for at Kong *George* ikke skulde faa sorte Børn! — Ordre til ikke at tage den med. Men denne »Ædelmodighed« vilde *Frederik d. VI.* ikke tage imod, og derfor blev Fregatten »medsendt«, som det hedder i Datidens Sprog. Men i Gondolen sejlede Kongen hver Sommer til sin Død. Og efter den Tid blev den liggende ubrugt i Frederiksberg Have til 1851. Saa fik Grevinde *Danner* Øje paa den og Lyst til den, og den beordredes bragt til Frederiksborg Slotssø, og samme Aar lod *Frederik d. VII.* en ny Baad, Mage til den, bygge, og denne blev Civillistens Ejendom, medens den gamle stadig med Rette tilhørte Orlogsværftet. Da Frederiksborg brændte i 1859, brændte den ene af Gondolerne; at det maa have været den nye, ses let af den tilbageblevnes Materiales Ælde, og Frederik d. VI.s gamle Gondol bragtes i den skrøbelige Forfatning, hvori den var, til Skipperhuset ved Esrom Sø, og der skulde den sikkert have endt sine Dage, om ikke en blidere Skæbne havde ramt den for kort Tid siden.

I mange Aar laa den om Sommeren ved Pavillonbroen i Esrom Sø, og den brugtes i *Christian d. IX.s* Dage et Par Gange til at føre Gardens Musikkorps over Søen ved større Udflugter. Men Bunden raadnede, og Gondolen trak Vand, hvorfor Kong *Christian* beordrede den anbragt i Skipperhuset, og der stod den i mange Aar som Vrag, til et heldigt Tilfælde førte Kommandør *Grove* til den.

Han fik vor afdøde Konge til at interessere sig for dens Bevarelse, og skønt Frederiksborg-Museet med et mærkeligt Kortsyn nægtede at tage sig af Sagen, lykkedes det dog at formaa Orlogsværftet til at sætte den saaledes i Stand, at den vel

ikke er sødygtig, men som Museumsgenstand har sin store Interesse. Som den ser ud nu, har den sikkert set ud i *Frederik d. VI.s* Dage; dog har den haft Baldakin over sig; det ses tydeligt af Kroge og Beslag i Baadens Indre.

Et Haab om, at man ved Fremskaffelsen af et Billede, der tilhører Hertugen af Glyksborg og findes paa Slottet som Bind til en Skrivemappe, der har tilhørt Prinsesse *Vilhelmine*, skulde kunne konstatere, hvorledes Baaden saa ud, er desværre glippet. Med stor Beredvillighed har Hertugen ikke alene givet Adgang til det nævnte Billed, men tillige selv bragt det til København, for at nærværende Bogs Forfatter kunde lade det reproducere; men det viser sig, at Billedet her ogsaa er malet senere, rimeligvis i Fyrrerne og efter Hukommelsen; om Baaden giver det intet; ikke desto mindre har det sin Interesse deri, at det ikke forhen har været fremme, og det gengives derfor her.

Men beviser Billedet saaledes intet imod Chaluppen, saa er der en anden Omstændighed, der taler imod Billedets Paalidelighed og stærkt peger paa, at det er et Fantasibillede. Der eksisterer endnu et Regulativ for, hvorledes Chaluproerne skulde være paaklædte, og det lyder saaledes:

Kvartermesteren: Høj, sort Hat med Kokarde — blaa Livkjole med blanke Knapper — gul Vest — lange blaa Benklæder.

De kgl. Chaluproere: Rund, sortlakeret Hat med det danske Vaaben foran — blaa stribet Uldtrøje og *derover* en snever kort blaa Trøje med blanke Knapper — lange, blaa eller hvide Benklæder — rødt Skærf med Guldfrynser.

Paa Billedet har alle Chaluproerne høje Hatte; de sidder i Trøjer, men *uden* Overtrøje, og i de Tider afveg man sikkert ikke fra Reglementerne. Desuden vil enhver musikkyndig kunne konstatere, at Placeringen af Musikken i første Baad ogsaa vidner om,

at Billedet ikke er taget paa Stedet; Manden med Bækkenerne skal meget længere frem, hvis han har sin rigtige Plads i Orkestret.

Endnu et enkelt Haab om endelig at faa fastslaaet Gondolens Identitet er glippet. Da »Capriciosa« opførtes i 1836, hedder det sig, at en Baad, hvori de kongelige sejlede, blev trukket over Baggrunden af Scenen. Hvis den havde eksisteret endnu, havde Spørgsmaalet været løst; men, ak, der findes intet af dette Materiel tilbage, og den eneste Inventarieliste, der endnu eksisterer, er fra 1859, og i den anføres kun til Brug i »Capriciosa« »to Svaner paa Hjul og med bevægelige Halse«; de skulde trækkes over Scenen i første Akt, der jo foregaar i Frederiksberg Have. Men selv Svanerne er gaaet al Træets Gang; de er hugget til Pindebrænde forlængst, og saaledes er det vel ogsaa gaaet med Gondolen.

Endelig er der det Spørgsmaal, hvor *Gamborg* har sin Viden fra. Ved Sammenligning synes det, at han maa have kendt Prinsesse *Vilhelmines* Billed, som er ældst; thi *Gamborg* tegnede først sit til *Jacob Davidsens* Bog i 1880. Det eneste, Kunstnerens Slægt kan oplyse om hans Kilder, er imidlertid, at han har brugt Billeder af *Eckersberg* som Forbilleder; men saa vidt det kan konstateres, eksisterer der ikke noget Billede mere af *Eckersberg*, som fremstiller Frederik d. VI.s Sejlads. —

Det var altsaa om Søndagen, at det rette Folkeliv udfoldede sig i Frederiksberg Have, og det skete især i de Aaringer, da Landets økonomiske Forhold var saa slette, at Borgerne ikke havde Raad til at drage længere ud — til Skoven, som man da kaldte Charlottenlund, eller længere endnu, til Dyrehaven eller Frederiksdal, som Skik havde været i vore Velmagtsdage i Slutningen af det attende Aarhundrede.

Man saa da Fatter og Mutter og alle Børnene drage ud ad Vesterport med Barnevogn og Mad-

kurv, og det var dengang en hel lille Rejse; de moderne Bekvemmeligheder med Sporvogne og Drosker kendtes ikke; man maatte gaa, og Vejen var lang og besværlig.

Naaede man udenfor Fæstningsværkernes snævre og krogede Passage, hvor til visse Tider Mængden af ind- og udkørende Vogne gjorde Vejen vanskelig, saa kom man først til de velindgrøftede Alléer, som førte over Glacis'et — de »smaa Alléer«, som de kaldtes i Modsætning til Frederiksberg Allé. Her fandt men ved Regnvejrstide kun daarligt Fodfæste i en opblødt Jordvej, men værst var det, hvor Alléen overskares af Farimagsvejen, som kunde frembyde et saa dybt Morads, at den var fuldstændig impassabel for det svage Køn. Det fortælles, at Damer maatte vente her som ved et Færgested, til en barmhjertig Mand tilbød sig at hjælpe dem over.

Det var først noget hen i Aarhundredet, at Vesterbro forsynedes med Brolægning, og Vejen skildres som meget slet, om Vinteren som et Uføre, om Sommeren som dybt Støv, og saa meget lavere liggende end nu, at Kallebodstrand ved stærkt Højvande kunde oversvømme den paa enkelte Steder. Stranden steg op over Markerne paa Broens søndre Side og rullede over de dyrkede Steder. Langs den brede Gade laa en Række Slagterier med tilhørende lave Boliger, nogle Gæstgivergsteder og Møller, afbrudte af Marker og Haver med Gærder og Stakitter. De anseligste Bygninger var Det kongelige Broderskabs Skydebane, der opførtes i 1787 og saa ud da som nu, og tæt derved Hofpræst *Christianis* Institut, en dengang moderne Opdragelsesanstalt, der blev bygget omtrent 1795, og hvor bl. a. *Knud Lyne Rahbek* var Lærer, da han for en Stund havde opgivet sin Stilling som Professor ved Universitetet af politiske Hensyn. Dette Institut laa der, hvor nu Dannebrogsgade gaar ned. Lige overfor den saakaldte Jernport, der dannede Indkørselen til Frederiksberg Allé,

laa til venstre den usle Bolig, hvori *Oehlenschläger* saa Lyset, og noget længere ude, omtrent hvor Valdemarsgade nu gaar, endtes Husrækken paa samme Side med et uanseligt Sted, der ejedes af Justitsraad *Kilde*, og hvor Stiftsprovst *Clausen* havde Sommerlejlighed, og hvor Forfatteren *A. E. Boye* boede.

Herfra til Rahbeks Allé var der aaben Mark paa begge Sider af Vejen med dybe Grøfter. Men selve Rahbeks Allé var dog det mest kritiske Stykke af den hele Vej. Det var noget *Rahbeks* egen Skyld; han hadede alle Forandringer, endog til det bedre, plejede han at sige, og han tillod ikke, at noget af Lindetræerne i den kære Allé kappedes, uagtet hans Genbo, *Chr. Molbechs* Svigerfader, Dispachør *Langberg*, for at skaffe sig Udsigt gerne ønskede det, og han vadede hellere i Mudder, end han lod køre Fyld paa Vejen, om han ellers nogen Sinde har haft Raad til at beskæftige sig med det, man kalder Vejforbedring.

Kamma Rahbek skrev da ogsaa engang til nogle Damer, hun havde indbudt til at besøge sig paa Bakkehuset: »Jeg anser det for min Pligt at advare Dem for den slette Vej, der fører til min Bolig, hvilken især i disse Dage er saaledes, at den næsten er rent impassabel for ethvert Slags Køretøj.«

Skønt det ikke netop er Vejen til Frederiksberg *Have*, er det dog illustrerende for Vejforholdene paa Frederiksberg her at meddele, hvorledes *A. E. Boye* udrustede sig, naar han en Regn- eller Snevejrsdag skulde gaa den lille Tur fra Justitsraad *Kildes* Hus til Bakkehuset. Da man umuligt kunde vise sig i *Kammas* pyntelige Dagligstue med Fodtøj, der havde været ude i det Føre — Galoscher forslog nemlig ikke —, fandt *Boye* paa Raad. Han bandt et Bælte om Livet og fæstede deri et Par blanke Støvler, tog en Kappe om sig, en Stok i den ene Haand og den uundværlige Lygte i den anden og trodsede saa Vejret og Føret. Han skiftede Fodtøj i *Rahbeks* Studere-

værelse og kunde saaledes vise sig paa en passende Maade i Fruens Dagligstue.

Ofte kom *Carl Heger* ud til *Boye* og tog ham med til Aftenbesøg paa Bakkehuset, og han havde til saadanne Ture en forsvarlig Stok staaende hos *Boye*. Om alt dette fortæller *Werlauff*, og han føjer til, at hvis man drejede om ad Gamle Kongevej, var Forholdene ikke meget bedre; Moradset var noget lignende, og om Sommeren var Støvet, der laa tommetykt, uudholdeligt. Hertil kom baade her og paa Vesterbrogade den navnlig paa varme Dage utaalelige Stank af Blod og Affald, der forraadnede, og som stammede fra de der liggende Slagterier, der nok saa ugenert brugte de dybe Rendestene og Grøfter som Afløb og Kloaker.

Naar man tænker paa, at Vejen var saaledes, kan man ikke undre sig over, at Oberst *Jacob Thode Ræder* i sine Barndoms- og Ungdomserindringer beklager sig over, at Vejen, i den Tid han gjorde Tjeneste hos Frederik d. VI. som Page, men boede paa Landkadetakademiet i Bredgade, mellem Slottet og Akademiet daglig tog ham 4—5 Timer frem og tilbage.

Var man saa endelig kommet lykkelig og vel til Frederiksberg Have, maatte man vel tage Tiden i Agt og bryde op i rette Tid; thi naaede man ikke Vesterport paa Hjemvejen, inden den lukkede Kl. 10, havde man den ekstra Fornøjelse at maatte gaa en lille Omvej ad Farimagsvejen til Nørreport, hvor man for at slippe ind maatte erlægge 2 Skilling i Bøde.

Alligevel voksede Søndagsbesøget i Frederiksberg Have stærkt i de første Aartier af det nittende Aarhundrede; thi Folk hyggede sig godt derude. De gode Borgerfolk befandt sig her ugenert, som var de i Skoven; Madkurvene kom frem, der var landlige Borde anbragt oppe i Nærheden af Schweitzerhuset, og her spiste man, sang og drak Skaaler, og størst var Glæden, naar man fik Kongen selv

at se; thi denne yndede at spadsere civil rundt derude og hilse paa Godtfolk, der ærbødigt sprang op fra deres Bænke og bukkede og nejede, og Kongen havde da gerne et venligt Ord til hvert Selskab, der derefter brød ud i begejstret Hurraraab for den elskede Monark, der lettede paa sin tarvelige Voksdugskasket og hilsende gik videre.

Mest holdt *Frederik d. VI.* dog af at være uset eller at tro sig uset. Han stillede sig da op, dækket af et Træ, og lyttede til de fornøjelige Samtaler, og naar han kom kjem, fortalte han straalende glad sin Kammertjener *Westergaard*, der klædte ham om, hvor loyalt og kongeligt sindet det gode Folk var; det talte altid om *Frederik Ejegod*, og Kongen kunde helt faa Taarer i Øjnene af Glæde over, at han saaledes var Midtpunktet i Samtalen, selv naar han ikke var til Stede; han anede jo ikke, at han netop hyppig var set, og at Ordene derfor var beregnede paa, at han skulde høre dem.

Men hvorom alting er, knyttede denne Kongens ligefremme Optræden, der stod i skærende Modstrid til de foregaaende Kongers ceremonielle Væremaade, ham nær til Folket, og den Statue, der 1858 rejstes i Haven efter *H. V. Bissens* karakterfulde og vellignende Model, staar der med Rette.

Frederiksberg Slot. Efter H. G. F. Holm.

IV.
LIVET PAA SLOTTET.

Medens Folkelivet saaledes hurtig spirede frem ved Slottets Fod, medens Frederiksberg Have fra en stilfyldt, lukket Kongepark forvandlede sig til en fri og gæstfri Folkepark, hvis eneste Rester af svundne Tiders Kunstlethed er Rørene til det Vandfald, der styrtede ned ad Terrassen foran Slottet (det kan altsaa godt sættes i Gang den Dag i Dag), udviklede der sig i de Maaneder, hvor Kongefamilien residerede paa Slottet, et broget Liv der. Men indenfor de tykke Mure groede ogsaa i Funktionærboligerne et tyst og hyggeligt borgerligt Liv, som udviklede Menneskeskæbner og Menneskekarakterer, der fik Betydning for vort Land, langt ud over Haven og Slottet.

For den, der ikke hørte hjemme paa Slottet, var det hyggelige, det ejendommelige ikke altid lige let

at faa fat paa. Et karakteristisk Udtryk herfor har vi i *Goldschmidts* Erindringer, og skønt hans Kendskab til Slottet og Livet der er baseret paa et enkelt Besøg og ligger helt ned omkring 1820, skal vi dog berøre det først; det har desuden en Forhistorie, der er ganske morsom og maaske ogsaa forklarer noget af den Basis, *Goldschmidt* bygger sit Indtryk paa. Som man ved, ejede Digterens Fader en Tid en Gaard i Valby; det er en Oplevelse herfra, vi lader ham selv fortælle:

»Et særegent Privilegium, der var knyttet til Gaarden, havde maaske fra først af forhøjet dens Værdi og Værd for os: vi leverede Smør til den kongelige Familie. Hver Morgen fik *Frederik d. Sjette* et halvt Pund aldeles frisk, nykærnet Smør, Dronningen et halvt Pund og hver af Prinsesserne et Fjerdingspund. Et Par fremmede Diplomater havde fulgt Eksemplet og fik ligeledes hver et Fjerdingspund. Om den franske Gesandt fortaltes hos os, at han smurte saa tykt Smør paa Brødet, at, naar han bed deri, berørte det hans Næse; men hans Næse var maaske ogsaa noget lang. Smørret blev af Kongen og Dronningen betalt med 1 Rdl., af de øvrige med 4 Mk. Pundet, hvilket jo for den Tid maa synes at være en overordentlig høj Pris, og dog viste Udbyttet sig i Længden ikke betydeligt, fordi Smørret altid skulde være af yderste Finhed og skulde skaffes frisk til Veje hver Dag, Sommer og Vinter.

Jeg husker Billedet af mere end en Vinteraften med Moder ved Kærnen mellem de grædende Piger. Kom en Karl eller fremmed tilfældig ind, maatte han arbejde med et Øjeblik »for ikke at tage Smørret bort«, men først børste sig omhyggeligt, for at intet skulde falde i Kærnen. Vi Børn fik Lov til at arbejde med, — naturligvis af Hjertens Lyst og uden anden Virkning end at holde Kærnen i Gang et Minut, — og endelig kom Nattens Fred i Huset, naar det lød: »Nu korner det!«, skønt saa Moders egentlige Arbejde begyndte med at vaske og rense Smørret, skære det igennem et Kvarterstid med en fin Kniv o. s. v.

Fandt Kongen den ringeste sorte Prik i Smørret — og han var meget nøjeseende —, saa truedes vi med at miste Leverancen. Der maatte holdes en særlig betroet Mand til at bringe det kostelige Produkt til Amalienborg eller Frederiksberg Slot. Det var en bekostelig og kostelig Person, der i længere Tid blev brugt hertil. Vi havde faaet ham med Gaarden. Han kaldtes *Hans Bech*, ikke fordi han hed saaledes, men fordi han i lang Tid havde været hos den forrige Ejerinde, Madam *Bech*. Han vilde ikke bestille andet end at bringe Smørret til Hove, betragtede sig som Bindeled mellem Gaarden og Hoffet og førte sin fyldige Figur med sindig Anstand. Han pyntede sig omhyggeligt, før han berørte Smørkarrene; om Sommeren var han kendelig i lang Afstand paa de brede, røde Seler, som han tyrolermæssig bar udenpaa Dragten. Han godtgjorde sin Indflydelse ved Hove derved, at, naar han fik noget ekstra Smør med til en af Mundkokkene, bragte han Karrene tilbage, fyldte med Lækkerier, ægte Skildpadde, sjældne Geléer, Trøfler o. desl. — som om Kongen og Mundkokken ganske havde fælles Køkken. Da Fader endelig tog Mod til sig og afskedigede ham for at faa et Bud, der var mindre Herre og mere Tyende, erklærede han sindig, at han godt havde Raad til at rejse til sit Ungdomshjem i Holsten, men at han tog Lykken fra Gaarden.

Jeg fik engang Lov til at følge med ham, og jeg betraadte Slottets Gange, ikke med egentlig Ærefrygt, — for saa vidt jeg nu kan genfinde Præg i Erindringen, men med Fornemmelsen af noget meget koldt, kunstigt og opadsnoet. Billedet af min Moders utallige Snit i Smørret blandede sig ind i mine første Forestillinger om *Frederik d. Sjettes* Kongemagt, der her var repræsenteret af Gardernes overmodige Blik og de hvidklædte Kokkes selvtillidsfulde Vimsen.«

Skal vi nu høre nærmere om den kongelige Families Liv udadtil og indadtil, saa er der naturligvis al

Grund til at spørge, hvorledes først Kong *Christian d. VII.* førte sit Liv herude. Kilderne tier dog saa at sige helt stille om den ulykkelige Konge; kun ved vi, at han paa de Tider, hvor den kronprinselige Familie holdt Sommer i Slesvig, Holsten og Kiel, selv helst blev efterladt hjemme paa Frederiksberg under tilbørligt Tilsyn; han var jo fra kort efter *Struensees* Fald fuldstændig uskikket til at tage Del i nogensomhelst Regeringshandling, men han underskrev ganske mekanisk de Ekspeditionssager, der forelagdes ham, og naar han havde roligere Perioder, brugte man ham til at modtage Deputationer o. l. Endnu i Sommeren 1806 vides det, at han gav Avdiens til Holmens Haandværkere, der vilde have højere Løn.

Derimod saa man ham af og til i Haven; *Werlauff* fortæller saaledes endnu om en Episode fra Sommeren 1807:

»Hoffet kom gaaende i Frederiksberg Have fra Schweitzerhuset, hvor de efter Middagstaflet som sædvanlig havde drukket Kaffe. Kongen gik foran sin Familie og det øvrige Hofpersonale, temmelig ene, og saa, som det forekom mig, mere forvildet og forstyrret ud, end han ellers plejede, hvorfor ogsaa de mange tilstedeværende af Havens Besøgere trak sig tilbage; naar man hilste, nikkede han dog venligt, men med et underligt og forstyrret Smil.«

Det var kort inden den engelske Flaades Ankomst til København, saa det har sikkert været sidste Gang, *Christian d. VII.* viste sig offentlig for Københavnerne.

I Begyndelsen af August viste der sig en engelsk Flaade i Sundet; Kronprins *Frederik* var da paa Sommerophold i Holsten, Kongen alene paa Frederiksberg Slot. Til Kronprinsen sendte England nu sin Fordring om Udlevering af vor Flaade. Dette rygtedes i København, og der opstod et stort Røre, der dog gik over til vild Begejstring, da Kronprinsen d. 11. August viste sig her i Byen. Jublende

Skarer flokkedes om hans Vogn; »den elskede Kronprins« vilde ikke lade sin Fader »den gode Konge« i Stikken; han kom hjem til sin Hovedstad for at dele Nød og Fare med den; man sammenlignede ham med *tredie Frederik*, der vilde dø i sin Rede. Og alle gode Borgere gik hjem for at forberede en Hyldest til Kronprinsen, der imidlertid, som naturligt var, hurtigt ilede til Frederiksberg Slot for at hilse paa og berolige sin Fader. Om Aftenen straalede København i festlig Belysning; Borgerne illuminerede til Ære for deres tapre Kronprins. Ak! Da de vaagnede næste Morgen, fik Piben en anden Lyd. Kronprinsen var i den tidlige Morgenstund flygtet i al Hemmelighed fra Frederiksberg Slot, medtagende sin arme Fader for at bringe ham og sig selv i Sikkerhed udenfor Skudvidde af de engelske Granater, der snart efter ødelagde den skønne By; Frederiksberg Slot blev Hovedkvarter for Englænderne, paa Runddelen, i Svanholms og Vodrofgaards Haver, paa Rolighed ved Ladegaardsvej og i St. Thomas' Have havde Fjenden plantet sine Kanoner, og fra Artilleriparken paa St. Thomas udsendtes de Granater, der traf Byens Hjerte, da de tændte det dejlige Frue Taarn i Brand og lagde det og Kirken øde. Det varede længe, inden *Frederik d. VI.* viste sig i København igen. Da var Kong *Christian* død.

Da de kongelige var flygtet, rykkede Fjenden altsaa ind paa Frederiksberg Slot, og General *Ludlow* tog Hovedkvarter her. Men skønt der blev bygget 6 Batterier paa den Strækning, der laa imellem Slottet og de gamle Volde, optraadte Englænderne med den største Hensynsfuldhed overfor Befolkningen, og der skete ej heller Slottet nogen Skade. Om det Indtryk, disse fremmede Tropper gjorde paa Københavns Befolkning, fortæller *Thomas Overskou* livligt i sin mesterlige Bog: »Fra mit Liv og min Tid«. Han skildrer først, hvilket Fantasibillede Københavns Befolkning under BombardementsnætternesRæd-

sel havde dannet sig af disse Udyr, denne »Mordbrænderarmée«, Og da de skotske Officerer — det var Højskotter, der laa paa Frederiksberg — viste sig til Hest i Studiestræde i deres ejendommelige Uniform med de bare, brune Laar, vakte de Forargelse og Forskrækkelse hos nogle Kvinder, der under Skotternes Munterhed hvinende og skrigende flygtede ind i Portene.

Den første Søndag, efter at Fæstningens Porte var blevet aabnet, gik Overskou med sine Forældre ud ad Frederiksberg til for at se de fremmede Tropper. Foran Jernporten for Indgangen til Alléen var der opkastet en Skanse af Sandsække.

Foruden det nuværende Alléenberg og Sommerlyst laa der dengang kun fire Huse i Frederiksberg Allé, og disses Beboere havde hovedkulds forladt deres Boliger, da Fjenden kom; derfor stod nu alle Adgange aabne til disse rige Hjem og deres fine Haver, hvor nysgerrige Københavnere blandede sig med de fremmede Krigere. De lejrede sig i Græsplænerne, besatte Bænkene og plukkede af den nys modnede Frugt, der netop i 1807 var meget rigelig. Mærkeligt nok udspandt der sig allerede her et ret gemytligt Forhold imellem Fjenderne og Københavnerne, der fandt, at af Fjender at være var disse Folk højst fortræffelige og fornøjelige. Men først ude ved selve Slottet fik man et virkeligt militært Skuespil med livligt afvekslende Scener. En Mængde Irlændere, alle smukke og velvoksne Folk, havde næsten bedækket »den vældige Møgdynge« udenfor Slottets Staldbygning med hvide Benklæder, for at de skulde bleges, og rundt omkring Dyngen stod en Mængde københavnske Sælgekællinger og solgte de fremmede Brændevin, idet de under Latter og Støj gjorde sig forstaaelige ved Gebærder og Naturlyde.

Paa Bakken mellem Slottet og Søndermarken stod to Regimenter med fuld Oppakning opstillede til Parade, medens Musikken spillede det ene Stykke

efter det andet. Men inde i selve Søndermarken fik det militære Liv først den rette eventyrlige Karakter. Det var allerede en Tillokkelse, at Parken, der ellers var strængt aflaaset, nu stod aaben; man fik derved Bekræftelse paa »de dunkle Sagn«, der gik om Eremitboligen, Grotten og de andre Herligheder; men det interessanteste var dog her Skotternes Lejr. Overalt paa Plænerne og mellem Stammerne viste sig et broget og for Københavnerne højst malerisk Røre. Udenfor og inde i Teltene, ved de utallige Geværpyramider og omkring de mangfoldige Ildsteder, der var gravede i Jorden, og hvorved der uafladelig holdtes Køkken, stod, gik og laa i de smukke røde Munderingstrøjer, med hjelmformede Kasketter, tærnede Skørter, af mangfoldige forskelligt farvede Baand flettede Gamacher og nøgne Laar de kraftige, krigerske Mænd livligt grupperede med de mange Kvinder, der var fulgt med dem. Ja, end ikke Børn savnedes i denne maleriske Lejr; flere, endda temmelig smaa, løb halvnøgne omkring ved Ildstederne eller var stimlede sammen om Musikkorpset, som spillede ved Eremithytten. Det var, som man pludselig var hentryllet til et fremmed, romantisk Land; man kunde ikke blive ked af at stirre paa alt dette forunderlige, der her, saa nær ved det hverdagslige Hjem, aabenbarede sig for en.« —

Frederik d. VI.

Men Frederik d. VI. og det Hof, han førte ude paa Frederiksberg baade som Kronprins og Konge, staar

i en Glans, som er farvet af de Barneøjne, der har set det. Slotsforvalterens Søn, *Adam Oehlenschläger*, fortæller om Livet baade inden og uden Dørs. Han havde jo sit Barndomshjem der, og der er ikke Tvivl om at et Billede fra Slotsforvalterboligen som det, han giver i følgende Vers, er lige saa ægte, som det er hyggeligt. Han sidder og læser:

»Hør, hvor den fyger, den vældige Sne!
Lidet han mærker, at Stormene brage,
læser om Reineke Foss og Rolf Krage.

Ho'det til Armen han støtter paa Bordet,
medens paa Brikken hans Moder saa kær
smører ham Brødet og Pølsen ham skær.«

Og senere ud paa Aftenen:

»Fader i Slobrok i Lænestolskrogen
højt for os læste saa mangen en Gang,
medens i Barmen den lille »Present«
tit ham forstyrred og slikkede Bogen.
Klokken nu brummer,
Talen forstummer.
Nu er det Tid, man sig føjer i Seng,
Fader og Moder og Datter og Dreng.
Af man sig klæder. Naar Lyset ej brænder,
Aftenbøn læses med foldede Hænder.«

Det er Vinterens Hygge, han mindes i dette Vers; man kan ogsaa se den raske Dreng færdes udendørs, naar han har faaet fat i Kronprinsens gamle Slæde og faar Lov at binde den bag i Bøndernes Vogne, naar det gaar ned ad Bakke. Snemænd laver han i Gaarden, og Gavtyvestreger hitter han ogsaa paa; som da han en Dag vel garderet bag den lukkede Slotsgitterport sender de værgeløse Bønder, der kører forbi, Snebolde i Nakken, uden at de kan se, hvor de kommer fra. Desværre for Adam kunde *han* heller ikke se med Nakken, og Legen fik derfor en brat Ende ved, at hans Fader overraskede ham og med

et dertil medbragt Spanskrør lærte ham større Respekt for den danske Bonde.

Eller han færdes i de af Hoffet forladte Sale, hvor nu Murere, Tapetmagere, Tømmerfolk og Malere er rykket ind; og han falder i de store Sale i Begejstring over de sælsomme Malerier, hvoraf jo især Loftsmaleriet i Riddersalen er interessant for ham. Ensomt og ensformigt har Livet været i den lange Vintertid, hvor Oehlenschlägers boede helt alene paa Slottet, kun værnede af to Vægtere og to store gule Hunde.

Vidt forskelligt herfra var Sommerens brogede Liv; de mange Officerer i Datidens straalende Uniformer, Livvagten, de flotte Pager, Musikken og Øvelserne, alt blændede Drengen ved sin Pragt, og dog var jo meget af det kun forgyldt Elendighed. Pagerne havde nok guldbroderede Klæder, men de var langtfra lykkelige; gennem en haard Tugt var de uddannede paa Landkadetakademiet, og Pagetjenesten var hyppig streng. Skønt de var voksne og snart skulde være Officerer, og skønt det var de dygtigste der var udtaget dertil, var Fugtel en stadig anvendt Straf selv for mindre Forseelser, og der herskede Raahed i Tonen imellem dem indbyrdes.

Deres Arbejde med Opvartning af de kgl. Herskaber ved Taflet var ej heller overvældende morsomt, og Avancementet var langsomt; der var dem, der kunde gaa som Pager i hele 10 Aar og vente paa at blive Officerer. Lønningerne var ogsaa smaa, og kun enkelte Behageligheder var forbundne med Stillingen; blandt disse kan nævnes, at der, naar der var »Appartement« ved Hoffet, spilledes Kort, og Kortpengene tilfaldt da Pagerne, som paa den Maade ved deres Afgang som Officerer kunde faa 30—40 Rdlr. udbetalt hver, hvilket hjalp godt til Uniformens Anskaffelse. Endvidere fik de i Almindelighed Lov at beholde deres Stadsklæder, hvilket dog ikke skete i 1815, da de i Anledning af Kroningen havde faaet saa fine, guldbræmmede Klæder, at der ikke blev

Raad til at lade dem beholde dem. Angaaende selve Pagetjenesten fortæller Oberts *J. Th. Ræder* i sine Erindringer følgende:

»Pagetjenesten og Pageløjer er almindelig kendte Jorden rundt. Ogsaa vi havde dem og ofte ganske muntre. Mest havde vi at kæmpe med vor Mave, som gerne ønskede at besidde et eller andet fra Taffelet, som ikke just blev os til Del, da vi slet intet tilkom. Almindeligvis erholdt enhver Page efter Opvartningen et Stykke Kage. Det var vor reglementerede Rancion, hvorved vi ej ganske kunde være tilfredse ved at gaa til Fods fra København til Frederiksberg og tilbage igen. Naar vi altsaa kunde erobre et eller andet, lod vi ej Lejligheden gaa ubenyttet bort, saa meget mere som Lakajer og Officianter gjorde det samme og naturligvis i større, ja ganske anden Udstrækning end vi, som kun tog lidt Kage, Is, Brød, Frugt o. dsl. Men Officianterne passede forskrækkeligt paa, saa at vi vanskelig kunde erobre noget, og inden Herskabet var ude af Spisesalen, havde de allerede rent ud plyndret Taflet. Allerværst var en Konditor, en lille gul og sygelig udseende Mand ved Navn *Würtz*. Han stod stedse bag ved Pagerne for at passe paa, at intet af det, han gav os for at præsentere Herskabet, kom bort. Pagerne anlaa derimod deres Kontraminer imod ham, stødte og skubbede til ham for at fordrive ham, men forgæves. Naar Pagerne præsenterede de paa Tallerkenerne højt opstablede Pyramider af Frugter, rystede de samme lidt, hvorved en Del faldt paa Gulvet og ind under Bordet. Konditoren krøb saa omkring og ind under Bordet paa alle fire for atter at samle det tabte op, og saa var Kampen med Konditoren helt alvorlig, da Pagerne saa sparkede og traadte paa ham til almindelig Moro. Senere fandt vi paa at opfange det faldne i den Serviet, vi havde i Haanden. Naar vi var i Stand til at opfange lidt Is, Creme o. desl., var Allarmen og Forfølgelsen lige stor.

Der manglede os ej heller paa Uheld; saaledes mindes jeg, at en Page, *Irminger*, engang spildte en Del Suppe over Dronningen, hvilket hun tog meget ilde op, omendskønt den kun faldt paa hendes Serviet og paa Stolen men ikke paa hendes Robe. En anden Gang blev Kongen stødt i Tindingen med en Sølvtallerken ved at dreje Hovedet pludselig; denne Herre gned sig lidt i Panden, og dermed var Sagen til Ende.

Der var iblandt os mange onde og uvorne Drenge, som gjorde sig en Fornøjelse af at plage og pine deres Kammerater. I Særdeleshed var Sjællænderne bekendte som dovne, uvorne og ondskabsfulde, Nordmændene og Holstenerne derimod som de mest livfulde, flittige, godmodige og velopdragne. Kun Ditmarskerne var af Sjællændernes Natur, dog altid flittige, men noget mere lumske*) . . . . . Kongen spurgte mig engang ved Opvartningen paa Frederiksberg Slot om mit Navn, en Ting, ingen anden af os mindes, at han har gjort. Da jeg havde sagt ham dette, underholdt han mig om min Familie, min Broder o. fl. En anden Gang bad han mig paa Tysk, ligeledes paa Frederiksberg Slot, at aabne de smaa Vinduer af Linned, som i Spisesalen var lukket for de aabne Glasvinduer, med de Ord: »Wollen Sie nicht die leinenen Fenster aufmachen?« Herover blev jeg rigtignok temmelig bragt i Forlegenhed, da jeg slet ikke vidste, hvad han vilde, og havde aldrig hørt Tale om de saakaldte »leinenen Fenster«; omsider hjalp en af Officianterne mig dog til rette med mit Hverv; thi at spørge Kongen om Besked om et eller andet, man ej havde forstaaet, vovede dengang ingen. Kongen sagde kort, hvad han vilde eller ønskede, og den paagældende maatte selv finde til rette, hvad han mente.«

I Almindelighed var Frederik d. VI. dog baade mild og venlig mod sine daglige Omgivelser, han spøgede gerne med Børn, derom ved ogsaa *Oehlen-*

*) *Ræder* var selv — Nordmand!

schläger at fortælle, og uhyre nøjsom var han med sin private Person. Han sov altid i en simpel Jernseng med haarde Madratser. Men selvfølgelig var den Maade, hvorpaa man da turde nærme sig kongelige Personer, vidt forskellig fra den nuværende; betegnende er det saaledes, at da Dronning *Marie* som Enkedronning boede paa Frederiksberg Slot en Dag, fordi hun var træt, greb Slotsforvalter *Bonsachs* Arm for at gaa op ad Trappen, blev denne saa forfærdet og befippet over den uventede Naade, at han rystede over hele Kroppen og, naar han bagefter fortalte det til andre, skildrede det, som om han troede, at Hendes Majestæt ikke havde længe igen. Og han hørte dog til Kongefamiliens mest betroede daglige Omgivelser.

Af Festligheder er der i *Frederik d. VI.s* Tid ikke mange paa Slottet. Aarsagen dertil er dels de vanskelige Tider, dels Kongens Ulyst til for meget Spræl. Efter *Christian d. VII.s* Død ankom det nye Kongepar først i Oktober 1809 til Slottet. Det var en mørk Efteraarsaften; derfor tog de Transparenter og Inskriptioner, hvormed Indkørselen ud mod Søndermarken og ind mod Slotsporten var smykket, sig godt ud. Paa Slotstrappen stod 12 hvidklædte unge Piger og tog imod Dronningen med en Sang. Efter at denne var sunget, begav Herskaberne sig igennem Slottet ud mod Haven, hvorfra de beundrede en pragtfuld Illumination og lod sig hylde af en stor Skare Mennesker. Hoboisterne musicerede fra forskellige Steder, Vandfaldet paa Terrassen var belyst, det kinesiske Lysthus og Templet var illuminerede.

Dagen derpaa fandt det højtidelige Indtog i København Sted gennem Vesterport. Man samledes ved Slotskroen, hvor 24 Bønderpiger tog imod Majestæterne og, idet de sang en Sang, gik foran deres Vogn og bestrøede Landevejen med Blomster.

Saa kom de lange og tunge Krigsaar med Statsbankerotten og Kielerfreden; Harmen over alle disse

Ulykker rettede sig imod *Frederik d. Sjettes* Raadgivere, »Adjudanterne«, men han selv blev lige elsket, og da han endelig i 1815 fik Tid og Raad til at lade sig krone, jublede hans Frederiksberg-Undersaatter ham i Møde. Og en lignende Glæde var der i 1818, da Kongens yngste Datter, Prinsesse *Wilhelmine*, der var alles Øjesten, havde Bryllup med

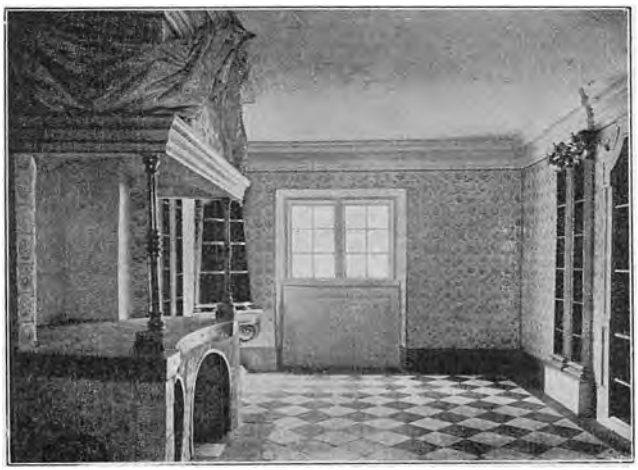

»Prinsessernes Køkken« paa Frederiksberg Slot.

Prins *Frederik* (d. Syvende) og fik indrettet sin Sommerbolig derude. Ak, det Ægteskab blev kun af kort Varighed; men des varigere var Prinsessens Kærlighed til Slottet. Da hun paa sine gamle Dage erfarede, at hendes Barndomshjem skulde omdannes til Officersskole, brast hun i Graad og udbrød: »De Danske gør da ogsaa alle deres Slotte til Museer eller Kaserner!« Hun mindedes da, medens hun nede i det gamle danske Land sad som tysk Hertuginde paa Lyksborg Slot, sin Ungdoms venlige Sale med *Krocks* og *Coffres* malede Lofter, med Stuk og Forgyldning og med

det dejlige lille »Prinsessernes Køkken«, hvor hun og Søsteren, Arveprinsesse *Caroline*, havde leget som Børn; hun kunde jo ikke vide, at dette lille Pragtstykke af et Værelse saa sent som i vort Aarhundrede atter skulde blive sat i Stand; hun havde jo med Bitterhed erfaret, at Prinsessernes Have var blevet omdannet til — zoologisk Have. Mange af Malerierne var ogsaa blevet bortført i Aarenes Løb; *Pilos* pragtfulde Portræt af *Frederik d. Femte* kom til Christiansborg, andre til Rosenborg og Fredensborg. Det fik Prinsesse *Wilhelmine* aldrig at vide. For hende stod Slottet i Fantasien i den gamle Glans med den rødgule Schweitzer ved Indgangen, med de mange Folk i Haven og Sejladsen i Kanalerne, Søndermarken var den stille Idyl, hvor hendes Moder red sine ensomme Ture, og hun havde akkurat faaet at vide, at hendes Faders Statue, skabt af *Bissens* udmærkede Kunstnerhaand, var rejst ved Havens Indgang.

Og som hun havde elsket Frederiksberg, saaledes var det ogsaa Tilfældet med hendes Moder, den stille, elskelige *Marie Sophie Frederikke*, som allerhelst levede herude ogsaa efter *Frederik d. VI.s* Død. De levede i Grunden lykkeligt sammen, hun lukkede sine Øjne for hans Forhold til Fru *Dannemand* og lod, som om hun troede det, naar han hver Søndag Eftermiddag lod sin lille aabne Vogn køre frem for Slotstrappen, for at han kunde sove paa Amalienborg og være i rette Tid til Audiensen Mandag Morgen. Hun saavel som enhver paa Frederiksberg hjemmehørende vidste godt, at Vognen kørte lige til Toldbodvejen til Fru *Dannemand*. Da Enkedronning *Marie* døde 1852, over firsindstyve Aar gammel, ophørte Slottet at være Bolig for fyrstelige Personer. Kun Arveprinsesse *Caroline* holdt endnu af at besøge Slottet og Haven; hun mindedes den 1. August 1829, da der var stor Fest derude og hun i Kavallergemakket blev viet til sin Faders Fætter, den snurrige Arveprins *Ferdinand*, og Dagen derpaa,

da omtrent hele København med tordnende Hurraraab hilste de nygifte, medens de sejlede i Kanalerne. Og en Aften lidt senere bragte 400 unge Studenter dem et Fakkeltog, under hvilket de sang en Hilsen af *Chr. Winther*. Blandt Studenterne var *Orla Lehmann*, og han mindes i sine Erindringer den smukke Fest og den Rundhaandethed, hvormed Kongen ved General *Bülow* og Overhofmarskal *Hauch* lod udskænke Champagne til Fakkelbærerne ved »Bacchi Tempel« — som Apistemplet endnu da hed.

Det var ikke alene de kongelige Beboere, der elskede Slottet. Alle, der har boet der, hang hele deres Liv med stor Kærlighed ved det og ved Egnen i det hele taget. Et levende Bevis herpaa afgiver *Sophie Oehlenschläger*. Men hvilke Minder havde hun ikke ogsaa derfra! Først fra sin Barndoms lykkelige Samliv med Broderen, Mindet om Julen, naar der blev sat store Tinfade paa Bordet i Stadsestuen, hvorefter de gik ind i den anden Stue og læste Juleevangeliet og sang Julesalmerne sammen, især »den dejlige og bedste«: »I denne søde Juletid« og »Den yndigste Rose er funden«. Saa hørte de Engelen inde i den tillukkede Stue fylde Fadene med Nødder, Æbler og Konfekt. Ja, i lange Tider troede de begge fuldt og fast, at en dejlig, vinget Engel kom ned fra Himmelen og bragte dem Gaverne. En Juleaften gik de og legede i Slotsgaarden. Himlen var dækket med Skyer, kun en lille blaa Plet af den klare Luft var at se. »Ser du!« sagde *Adam* til *Sophie*, »der er Hullet, der kommer han vist igennem.«

Og *Sophie* mindedes de trange Dage, da Søsteren laa syg i Vuggen med Vand i Hovedet, og Moderens Melankoli tog mere og mere til, hun huskede Sorgen, da *Edvard Storm* kom og tog *Adam* fra hende, og den endnu større, da Moderen døde og hun som attenaarig ung Pige maatte tage sig alene af hele Huset. Hun erindrede sin yndige Veninde, *Eline Bech*, Adams første Sværmeri, og de lykkelige Dage,

da *Anders Sandøe Ørsted* gik paa Frierfødder derude hos hende, indtil han i 1801 uden at sige et Ord derom til *Adam* forlovede sig med hende »paa egen Haand«. Allerede Aaret efter stod hendes Bryllup med ham den 10. Juli; men da var han ogsaa allerede Assessor i Hof- og Stadsretten.

Dejlig har sikkert *Sophie* set ud, da hun som 20aarig Brud gik op ad Kirkegulvet i Frederiksberg Kirke. Hun skildres saaledes: Hun var af en lys, smuk, frisk Farve, havde sort Haar, en fantasirig, beaandet, høj Pande og store, venlige, levende blaa Øjne. Naar hun talte, saa man ikke blot en Række perleklare, stærke Tænder, men ogsaa noget af hendes Tandkød, hvilket mærkværdig nok klædte hende godt. Hun var af Middelstørrelse og særdeles skøn af Skabning. Hun lignede ikke Broderen meget, men skal have haft et endnu aandfuldere og yndefuldere Udtryk end han.

Saa tit som muligt laa *Sophie* paa Landet paa Frederiksberg, og det var ogsaa her, hun boede, da hun i Efteraaret 1806 fik den første Visit af *Jens Baggesen*. Han blev fuldstændig betaget af hende og blev næsten daglig Gæst. Saa hændte det, at han under et Besøg der i Oktober blev syg og maatte blive boende hos *Ørsteds*, og han blev der i 3 Fjerdingaar. Og Sophie og han spadserer lange Ture i Søndermarken og Frederiksberg Have under ivrige Diskussioner om litterære Sager, og hun omvender ham til for en Tid at tro paa Romantikken.

Om Baggesens Ophold paa Frederiksberg skriver *Kr. Arentzen:* Her sidder Digteren ved den fortryllendes Fødder i den sene Høstaften; her gaar de op i Kronprinsesse *Maries* Værelse og leger Konge og Dronning; her sværmer de sammen i Slotsforvalterens lille Have i Lysthuset; her »nedtrylles Himlen paa Jorden« i Eremithytten i Søndermarken; her spadseres der i Maaneskin; her staar han paa Slotsaltanen i Maaneskin med »Lilia« og ser paa *Ro-*

bertsons Luftfart — en Situation, som fastholdes i Distikonnet »Den dobbelte Himmelfart«:

»Robertson! mens i din Baad du foer over Jorden til Himlen,
foer i min Elskedes Favn jeg over Himlen til Gud« —

Venskabet holdt under hele Besøget. Tre Dage før Baggesen d. 26. Maj 1807 rejste bort, skriver han i sin Dagbog: »Af alle poetisk-elskovssalige Dage i mit Liv den saligste. Hele Dagen fra Kl. 9 paa Frederiksberg i dejligt Vejr alene med *Lilia*. Spadseregang i Søndermarken til alle vore Yndlingssteder og endelig til Eremithytten, hvor hun gjorde sig til Hyrdinde. Spadseregang derfra hjem for at tage Frokost i hendes lille Have i Lysthuset. Henrykt, hinanden nok, glemmende alt uden os, Gud og Naturen, Sammensmeltning, fuldkommen Harmoni, Glæde, Tillid — Alt!«

Men *Baggesen* vandt ogsaa gamle Oehlenschlägers Hjerte under sit Ophold paa Frederiksberg Slot. Herom vidner følgende, lidet kendte Brev, som ogsaa giver sit ejendommelige Bidrag til Frederiksbergs Historie og et levende Billede af Forholdene derude under Bombardementet:

Frederiksberg Slot, d. 31. Oktober 1807.

Gode Søn, Jens Baggesen!

Tak for dine tvende Breve, som vare saa fulde af inderlig sønlig Godhed og hiertelig Empfindtlighed! Men for Djævlen, hvor kunde Du dog troe mig forkiølet mod Dig, fordi nogle Breve formodentlig gik tabte. Gid Du maatte bekomme dette og forstaae, naar jeg siger Dig, at endskiøndt Engellænderne have giort os Helvedet varmt, har Gud dog naadig bevaret os og alle Dine. Men det stakkels Sjælland og besynderlig Kiøbenhavn! Ak, Baggesen, Baggesen! Det kiære Fødeland har liidt meget ved de saakaldte Venners Snigmord, Røveri og

Mordbrænderi. I Korthed skal jeg fortælle Dig, hvorledes de den 15. August landede ved Vedbæk og trak ind hos mig d. 17de Klokken 10½ slet med 4000 Mand, som marcherede ind i Søndermarken. En 60 Officerer med 3 Generaler maatte jeg indlogere. Min Datter var med sin Mand Dagen tilforn taget ind til Staden. Vel forlod min Aandsnærværelse mig ikke; men jeg blev inderlig syg; Alt, hvad jeg nød, blev til Galde; dog et Vomitiv hjalp mig, og jeg stod igien paa mine gamle Been.

Nu saae jeg kiøre op et svært Artillerie, en 70 Morterer med tilhørende Kanoner; saae forfærdiges, sex Batterier og tænkte God Nat, min Elskelige! — God Nat, ulykkelige Kiøbenhavn! Endelig bleve disse Morderhuler færdige, og da begyndte den 2, 3 og 4 September en Hagel af Bomber, Raketter og andet Djævelskab at regne Dag og Nat over Staden. Den tredie Nat brændte Vor Frue, og hørte man af den engelske Pøbel Bravoskraal og Haandklap; men jeg saae og Taarer paa Kinderne af nogle Officerer, da de saae den tolvte Del af Staden i Brand. Tænk Dig min inderlig beklemte Tilstand. Der stod jeg paa Bakken med min lille Kikkert — gik ind, gik ud igien, bad og græd og saaledes i trende Dage og Nætter.

Men Gud var mig god og beskyttede mine. Grosserer Hansen tog mine Børn i sin Favn og reddede dem deres Bo. Deres Bopæl blev forskudt; thi som Sophie gik bort, faldt en Bombe i hendes Dagligstue*). En saadan sprang og i Stuen hos Din Broder; den traf hans gamle Svigermoder og hans Kone; men den sparede Din August**). Nu sidde de igjen roelig i deres Bopæl, begge Ørstederne med Sophie, der er stille, rolig i sin Siel og trøster sig med christelige Religions Grunde. Niels, Gierløw og Lehmann ere med i Holsteen.

---

*) *Ørsteds* boede da paa Vestergade.

**) Sønnen, senere General August Baggesen.

Nu, kiære Baggesen, ei mere dennegang. Din Søn og Din Broder ere friske; men om Din Moder veed jeg Intet, siden hun er tilbage i Korsør. Af Dine Breve seer jeg, Du lever, som Du kan. Hils min Adam og siig ham, at han dog skriver os snart til engang. Siig ham, at Hegers Familie lever vel, og at jeg for nogle Dage siden var hos Kiæresten, og at vi naturlig længes efter et Brev fra ham. Hegers Gaard brændte tillige med hele Nørregade; dog er den Gamle ganske rolig i denne Skiebne. Sjælland er iøvrigt nu blokeret af de tilbageblevne engelske Skibe, hvilket giør dyr Tid paa Priserne i Aar. En Fjerding Smør 22 Rdlr.; en Favn Brænde 15 Rdlr. og saaledes i Forhold. Gud veed, naar det skal faae Ende. Jeg slutter nu og haaber, at Du tænker med sønlig Godmodighed ofte paa Din kiære Fader

Ø.«

Mod sin Søn var gamle Oehlenschläger ikke altid saa blid, og Adam bevarede, lige til han var en velmeriteret Professor ved Universitetet, sin dybe Respekt for Faderen, navnlig naar det gjaldt Pengesager, i hvilke den gamle ikke var til at spøge med, og hvor Sønnen lige til sin Død var paa den i borgerlig Forstand gale Side. Herom vidner et Brev, *Adam* skrev i sit 47de Aar til Slotsforvalterfuldmægtig *Bonsach*. Det allermærkeligste ved det var, at han sad i et Værelse paa Slottet og skrev til *Bonsach*, som opholdt sig i et andet, om Faderen, der var i et tredie. Brevet lyder:

»Høistærede Ven!

Det er underligt nok, at Omstændighederne skal foranledige, hvad min Fader engang selv ønskede med Hensyn til min Gield hos *von Halle*. De var ogsaa af den Mening, at man skulde gaae paa Accord med hans Arvinger. Nu skriver idag Procurator *Delbanco* (som har Fuldmagt over min Obli-

gation) mig medfølgende Brev til. Jeg havde ventet, at han skulde forlange 50 Rdl. i Afdrag, da jeg efter senest (skiøndt ikke skrivtlig) Tilstaaelse har faaet Lov at afbetale Gielden med 100 Rdl. aarlig i to Terminer — men i dette Sted lader han mig vide, at Obligationerne skal offentlig sælges ved Auction — og foreslaaer mig at indløse dem ganske med et Afslag paa Fordringen, som han vil skaffe mig.

I dette Tilfælde tager jeg min Tilflugt til Dem, kiæreste *Bonsach*, og beder dem desangaaende tale med min Fader, saa undgaaer jeg derved øiebliklige Ubehageligheder, som vilde smerte mig mere end Dem, da de gielder mig selv. Jeg kan naturligvis ikke forlange, at min Fader, der alt i Aar har viist mig saa meget godt — strax skulde betale Anvisningen — men naar De har talt med ham og saa viist mig *den store Tieneste* at være min Commissionær i denne Sag, hvortil De allerede har tilbudt Dem før af venskabelig Redebondhed, saa takker jeg Dem af Hiertet.

Det var da bedst at gaae til *Delbanco* og tinge med ham om Summen paa det Vilkaar, at det blev betalt til næste Termin d. 11 Decbr.; thi før kunde min Fader vel ikke skaffe Pengene. Jeg erindrer ikke ret, om det er 300 eller 350 Rdl., jeg endnu skal betale; thi mine Quitteringer ligger i Kiøbenhavn, men det staaer afskrevet der og er quitteret paa Obligationen. De seer altsaa Summens Beløb, naar De taler med *Delbanco*.

Jeg kan dog ikke troe, at min gode Fader skulde tage det altfor ilde op; thi det var jo før hans eget Ønske, og jeg kan aldeles ikke giøre derfor. Ubehageligt vilde det jo ogsaa være for ham saavelsom for mig, hvis Obligationen blev solgt ved offentlig Auction. See altsaa paa bedste Maade at stille ham Sagen i det rigtige Lys, saa at han ikke bliver vred.

Deres hengivne taknemlige Ven

A. Oehlenschläger.

P. S. Jeg reiser i Begyndelsen af næste Uge til Tølløse og vilde være saare glad ved at vide Sagen i Deres Hænder. Hermed følger en Fuldmagt til *Delbanco*, hvis De skulde behøve den.

Frederiksberg Slot Lørdag Aften d. 29. Juli 1826.«

Ogsaa indenfor Slottets skærmende Mure husedes altsaa Næringssorgernes pinagtige Lidelser, men ogsaa de havde deres ved sig, der gjorde Stedet, hvor de ramte *Adam Oehlenschläger*, kært for ham. Men, naar han tænkte tilbage som ældre, var der andre og lysere Minder, der drog ham dertil. —

Lille Juleaften 1805 laa Frederiksberg Have i den skønneste Snepragt, alt var blændende hvidt, og de smaa Kanaler var frosne til. Oppe fra Platformen havde man den herligste Udsigt, og ved et af Vinduerne stod Slotsfuldmægtig *Oehlenschläger* og talte med en kraftig, køn ung Pige, hvis livlige Bevægelse og ivrige Tale viste, at Emnet, der i Øjeblikket optog dem, helt fyldte hendes Sind. Det var den unge *Christiane Heger*, som var i Besøg hos sin tilkommende Svigerfader. »Jeg maatte herud i Dag, husk paa, det er første Gang, jeg ikke har ham i Julen. Og du er jo saa den eneste *Oehlenschläger*, jeg har,« føjede hun heftigt til og gav ham et Kys paa Kinden. »Jeg har faaet Lov at kysse dig, jeg skrev ham det til paa hans Fødselsdag.« Den gamle lo og trykkede hende til sig. »Men hvad skal de Narrestreger til at trække mig herind i den kolde Sal? Jeg synes, der er saa julevarmt inde hos mig. Jeg steger Æbler paa Kakkelovnen.« — »Jo, her, netop her kan jeg se ham for mig. Jeg ser saa tydeligt ham og *Steffens* dernede i Haven. Naar jeg lukker Øjnene, er det, som om de kom gaaende lige op herimod. *Steffens* er rolig og sindig. *Oehlenschläger* ivrig og varm, han slaar ud med Armene og taler. — Eller jeg ser mig om her i Salen, jeg kan tænke mig ham siddende som Dreng der henne i Krogen og stirre med store Øjne rundt

paa Billederne. Jo, jeg *maatte* herind. — Naar de nu blot ikke rent glemmer at holde Jul med ham dernede!« — »Aah, Snak, hvorfor skulde de dog det?« — »Jo, du ved jo, at der ventes en Arving, og *Adam* skrev sidst, at han vidste ikke, hvilken Dag han blev nødt til at flytte hen paa et Værtshus, »im Kronprinz, das beste in Halle« føjer han til for at berolige mig. Men hvem ved, om han nu ikke sidder alene den hele Aften og glemmer, at det er Jul.«

Gamle Oehlenschläger føjede til med et Smil: »Husker du, min Pige, da det nyssens var hans Fødselsdag, da vilde du skrive ham til i Tide for at erindre ham om, at det var den 14. November, og vi lo ad dig!« — »Ja, det var ikke nødvendigt. Jeg har dog vel fortalt dig Festens Forløb?« — »Nej, hvad ved du om den?« — »Jo, de elskelige Mennesker havde jo, uden at han anede noget derom i Forvejen, lavet en hel Fest for ham med stort Selskab og Fødselsdagskage, der stod midt paa det skinnende Mahognibord; for Fruen havde taget Voksduget af, for at Sølvstagerne kunde spejle sig mere festligt. Alle havde de Gaver med, baade *Reichardt* og hans Døtre; selv den lille yngste, *Eva*, gav *Adam* et Æble; var det ikke morsomt?« — »Hvor ved du alt det fra?« — »Jeg kommer jo netop for at vise dig Brevet! — Du har vel skrevet til ham til Julen?« — »Jeg var vel nødt dertil; de 100 Rigsdaler, jeg har lovet ham aarlig, skikkede jeg ham jo forgangen Dag med en kærlig Hilsen gennem *Hans Christian Ørsted.*« — »Ja, havde han ikke jer to, siger jeg bestandig; for det varer noget længe, inden Regeringen faar bestemt sig. *Hans Christian* var da ogsaa hjemme hos os for at fejre hans Fødselsdag ved en Flaske gammel Madeira; og Fader og han og jeg pludrede løs, til Klokken blev over Midnat.« — »Men hvordan bliver det Stykke saa, som *Adam* vil sende ind til Teatret gennem Grevinde *Schimmelmann* — Olav Trygveson kalder han det jo?« — »Nej, du, det hedder ikke saa. »Hakon Jarl«

har han døbt det. Og nu skriver han det rent i en sirlig Bog, saa faar vi det først, saa kan jeg lære det udenad. Jeg mødte Fru *Oldenburg* paa Vejen herud, nu kan hun ogsaa »Aladdin« udenad; vi gik og citerede det for hinanden. Og saa faldt det mig saa tungt paa Sinde, at det nu er hele fire Maaneder siden, jeg har set ham. Og først, da jeg kom helt herud til Slottet, opdagede jeg, at jeg kan trøste mig med, at der da er fire Maaneder mindre, til han kommer hjem igen. Stolt er jeg alligevel ved at vide, at det er for vort Fædrelands Skyld, at jeg maa undvære min Trolovede. Og naar han skriver til mig, og jeg holder hans Breve i min Haand, kan jeg sommetider blive helt glad, fordi han er borte, ellers fik jeg jo ingen Breve, som jeg kan gemme og trykke til mit Hjerte. — Aa, naar han blot ikke sidder ene Juleaften!« —

Den gamle tog smilende hendes Hoved mellem sine Hænder og sagde: »Vær du blot rolig, — *Adam* er ikke alene, du er jo hos ham, og naar hans Sjæl er fyldt af dit Billede, hvad frygter du da?«

Hun saa op imod ham. »Han lovede mig for sikkert, at han Juleaften vilde aabne sit Vindue og se op mod Karlsvognen, naar Klokken slog ni, saa skulde jeg gøre det samme inde paa Nørregade.« — »Du skal se, saa bliver det nok stjerneklart i Morgen Aften.« — »Jeg vil ogsaa i Morgen læse i »Aarets Evangelium« den ganske Formiddag!« — »Det er sandt, har du hørt, at gamle Biskop *Balle* har angrebet den Bog ved Bispevisitatsen forgangen?«

Hun rettede sig i Vejret, hendes Øjne skød Lyn: »Den gamle Nar! Han dyer sig Pinedød nok. *Mynster* siger, den er god!« — »Hør, det bliver mig for koldt herinde, min Pige, lad os gaa ned igen til mig.« — »Ja, jeg maa dog vel hellere gaa nu. Vejen er lang til Nørregade, og — desuden . . . . .« — »Hvad nu? Tænker du ikke at gaa lige hjem? Husk paa, at Dagene er korte.« — »Jeg vil blot en liden Stund om paa Bakkehuset at se til *Kamma*.«

Han fulgte hende ned gennem Slotsgaarden, ind gennem den høje fornemme Port, hvor deres Skridt gav højtidelig Genlyd. Endnu en Gang tog hun kærlig Afsked med ham, og han stod og saa efter hende, til hun var kommet ned ad Bakken.

Havde han fulgt efter, havde han imidlertid opdaget, at hun ikke drejede om ad Bakkehusalléen. Langsomt og i dybe Tanker vandrede hun nu den Vej, nøjagtig den samme, som hun og *Adam* havde gaaet en straalende Sommeraften sammen, da de gik hjem fra Bakkehuset, hin Aften, da han i glødende Elskovsord, som hun knap kunde fatte eller samle, tilstod hende sin Kærlighed. — — —

I 1848 — i Martsdagene — gik der en lille Dreng paa Lange Reihe i Kiel, og han havde sin Søster med. Han hed *Adam Gottlob Øhlenschläger Hauch*, og hun hed *Marie*. Det var *Carsten Hauchs* Børn; deres Fader var Professor i Dansk ved Universitetet der, og Danske var ikke meget velsete dernede; vi havde heller ikke det bedste Øje til Kieler-Universitetet; derom minder det berømte Mundheld, som, uden at man kan angive dets Kilde, lyder saa smagfuldt:

»Løgn er ogsaa en Videnskab, sagde Fanden, han hørte Forelæsninger i Kiel.«

Men Hauch docerede ikke denne saa populære Disciplin; han var Dansk, og derfor var Børnene, den senere Rektor og Bispinde *Rørdam*, ilde sete paa Gaderne. Og en stor Flok Gadedrenge omringede Børnene og brølede dem ind i Øret: »Däne, dein König ist todt.« En greb fat i Adam, og de rullede ned ad Gaden. — Kielergadedrengene var en forfærdelig Magt, som selv de bedre tyske Familier frygtede, og de øvrige Professorer søgte, saa godt de kunde, at beskytte den danske Digter og hans Familie, der blev anbragt rundt om i deres Huse, da man frygtede, at Ruderne skulde blive slaaet ind hos Hauchs.

Men saa en Dag i Marts fik *Hauch* Brev fra Kap-

tajn *Bille*, at han og hans Familie skulde holde sig rede til Dagen efter at forlade Kiel med »Hekla«, den senere saa berømte Orlogsdamper, der spillede en stor Rolle ved Begivenhederne i Treaars-Krigen. Da de rejste, sagde den tyske Professor *Michaelis* bedrøvet: »Jetzt ziehen die ehrliche Leute fort, und jetzt werden Schufte regieren!«

Da Familien kom til København som landflygtig, uden Embede eller Hjem, gav *Oehlenschläger* den sin Bolig paa Fasangaarden, og der blev *Hauchs* i fire Uger. Men der var fugtigt paa den Aarstid, og baade voksne og Børn maatte ligge paa Madratser paa Gulvet, for Sengene havde de ikke faaet med fra Kiel. Hvor den senere Bispinde Rørdam og Fru Justitiarius *Koch* laa, var der saa vaadt, at de efter faa Dages Forløb ikke kunde vende Madratserne for ikke at faa det vaadeste opefter. De fik begge en Koldfeber, som varede i 8 Uger.

Hele denne Elendighed blev forebragt Enkedronning *Marie Sophie Frederikke*, som da boede paa Frederiksberg Slot; hun lod *Hauch* kalde og tilbød ham Fribolig paa Frederiksberg Slot. Han tog derimod og havde sit Hjem paa Slottet fra nu af, til han rejste til Italien, hvor han døde d. 4. Marts 1872. Han boede i Stueetagen i Fløjen ud mod Zoologisk Have.

Det var i Hjemmet her, at den unge, tavse og melankolske theologiske Kandidat *Jens Chr. Hostrup*, der nylig havde mistet sin Hustru, *Kr. Mantzius'* Søster, fandt sin Fremtids Brud, Hauchs yndefulde Datter *Elisabeth*, der skænkede ham nyt Liv og ny Lykke i Stedet for den tabte.

Og herfra vandrede Digter til Digter. Naar *Oehlenschläger* var paa Fasangaarden om Sommeren, havde han altid aabent Hus; *Hauch* gik tit derover. Engang traf han *Welhaven* der; undertiden gik Fru *Hauch* med Blomster fra Slottet til Fasangaarden for at pryde Digterkongens Stuer; hun havde

en beundringsværdig Evne til at sætte dem smukt i Vand, og *Oehlenschläger* frydede sig derved. Han mindedes ved saaledes at se den yngre Slægts Digter sende Blomster til ham de Tider, da han som Dreng — symbolsk set den unge Slægts Bud — bragte den værkbrudne *Edvard Storm* Blomster og Frugter fra Frederiksberg Slotshave paa hans sidste Leje.

Herude paa Slottet arbejdede *Hauch* i Fred og Ro, og han elskede at være der. Hans første Arbejde, efter at han var kommet til Hvile her, var »Søstrene paa Kinnekullen«.

Mange store Kunstnere besøgte *Hauchs*, først og fremmest *Heibergs* og Fru *Gyllembourg;* men ogsaa *Halls*, der boede i Bakkehusalléen paa Ny Bakkegaard, kom der tit, og navnlig den mærkelige, begavede Fru *Hall*, f. *Brøndsted*, der var saa underlig ligetil, vandt alles Hjerter paa Slottet, skønt hun altid sagde sin djærve Mening.

Og herude paa Slottet udvikledes det skønneste Kærlighedsforhold mellem *Hauchs* Døtre og deres fremtidige Husbonder: *Hostrup* og *Elisabeth*, *Peter Koch* og *Mathilde* og *Skat Rordam* og *Marie*. Det var skønne og lykkelige Dage, der levedes i det stille Digterbo paa Frederiksberg Slot.

Da *Orla Lehmann* blev gammel, fik ogsaa han Bolig paa Frederiksberg Slot; han boede i Rundingen ud mod Landevejen. Det var herude, han skrev sine Erindringer; men han flyttede forøvrigt tilbage til Byen inden sin Død.

Men — som sagt — med Dronning *Maries* Død var Slottets store Dage forbi. *Frederik d. Syvende* benyttede en Tid Værelserne i Beletagen til Frimurerloge, under de to slesvigske Krige var det Lasaret, og det gik saa vidt, at man i 1864 havde under Overvejelse at bruge det historiske, gamle Slot til — Invalidestiftelse; men dette blev til alt Held undgaaet.

Da den nye Officersskole blev oprettet i 1868, overgik Slottet til Krigsministeriet og indrettedes til Skole, ligesom Hærens Elevskole i 1869 rykkede herud. Den blev her, til den i 1911 opløstes, og mange er de lyse Minder, en Række af vore Officerer og Underofficerer knytter til deres Ungdomsophold derude paa det lysegule Slot.

Der er dem iblandt Elevskolens unge Mennesker, der ogsaa erindrer de uhyggelige Nætter, hvor de

Udsigten fra Frederiksberg Bakke.

skulde gaa Vagt i de lange, øde Slotsgange og trække Uhret op, som kontrollerede, om de nu ogsaa var vaagne; i saadanne Nætter er der nogle, der paastaar, at det spøgede derude; de vil endogsaa have set en lille hvid Skikkelse vandre rastløs rundt i de mørke Gange. Det er Kong *Frederik d. VI.*, siger de, der besøger sit kære Slot. Og han kunde vel ogsaa have Grund til at gaa igen, saaledes som der er handlet med det. Kun saare lidt af den fordums Pragt er tilbage.

Der er plyndret og bortført for mange af Malerierne; Kirken i Kælderen, der har været smuk og endnu har sine Loftmalerier, skæmmes af de høje Reoler,

der indeholder Skolens Bibliotek; heller ikke *Caroline Mathildes* Badeværelse er holdt; det gør et forfaldent Indtryk; derimod glæder man dig ved det nyistandsatte, nydelige lille Prinsessernes Køkken, over Riddersalens Lofter og Vægge med de mange Billeder og Vaaben og over »Rosen«, hvori der nu holdes Lærermøder, naar da ikke Overkrigsretten er samlet der; man ser endnu *Struensees* Værelse med de mærkelige, noget medtagne Malerier, der alle forestiller Selskaber, der indtager Maaltider, og den Tapetdør, skaaret ud af det ene Vægbillede, der førte ham til Bagtrappen ned til Dronningens Værelser. I Porten ser man endnu den Sten, *Frederik d. VI.*, som jo var en lille Mand, maatte træde op paa, naar han skulde til Hest. Og oppe paa Slottets berømte Altan er der vel ikke saa vid en Udsigt, som da *Frederik d. IV.* spiste der med *Peter den Store*, men Haven er der jo lige fra Andebakken (som oprindelig hed Anna-Bakken), hvor Oehlenschläger plukkede Stikkelsbær, til Jostys Pavillon; i Nord ser man endnu helt ud til Vandtaarnet paa Ræveskovsbakken, i Syd øjnes Saltholm og Køgebugt, i Øst har vi Lunds Domkirke og i Vest Roskildes.

Midt i Halvfjerdserne lod man Slottet være Baggrund for Fyrværkerifester paa Grundlovsdagen. De ophørte dog snart, da de Tusinder af Mennesker, der kom til Stede, kun med stort Besvær kunde finde Vej ud af den bælgmørke Have, hvor intet vejledende Lys skinnede, og hvor man knap kunde skelne Gange fra Kanaler.

Man forsøgte ogsaa at genoptage de tidligere Søndagskoncerter, idet der for en Del Aar siden afholdtes Eftermiddagskoncerter paa Slotsterrassen. Desværre ophørte de snart.

Stikken til Straamanden i Valby.

V.

VALBY.

Der har igennem Aarene staaet en Del Strid om, hvorfra Navnet *Valby* stammer; nogle har ment at det ligesom Valsted, Vallerød og Valsbøl maatte stamme fra et Personnavn Val eller Vale; men Professor *Johannes Steenstrups* udmærkede og sikkert uangribelige Undersøgelser om danske Stednavne har ført til, at Forklaringen paa dette Navn maa søges et ganske andet Sted, nemlig i Naturforholdene; en Val eller Vold betød i gamle Dage en græsklædt Slette, og dette passer saa særdeles godt til det Sted, hvor nu den moderne Villaby, der heldigvis for en stor Del har bevaret Præget heraf, har rejst sig.

Naturligvis er der noget vemodigt i det Faktum, at Byen efterhaanden æder Land, og at Københavns

er blevet et altfor stort Hoved til den lille Krop, vi kalder Danmark; men paa den anden Side er Karakteren, maaske nok takket være Valbys egentlige Skabere, de to Bryggere *Jacobsen*, bevaret forholdsvis landlig og villamæssig.

Valby var jo endnu i forrige Aarhundredes Midte et Sted, hvor Københavnerne nok saa fredeligt laa paa Landet; saaledes fortæller Fru Sødring om, hvorledes hun og hendes Fader en lys Sommerdag spadserede fra deres Bolig i »Det hvide Hus« paa Østerbrogade lige overfor Sortedamssøen ud til Valby og tilbage igen for at aflægge en Visit hos Fru *Gyllembourg*, som laa paa Landet der. I hine Tider regnede man ikke den Art Afstande for meget andet end Bagateller. Vejen gik langs Søerne, over Marker og Enge og forbi dejlige Haver, til de endelig naaede det lille Hus, hvori Fru Gyllembourg boede. Det var dengang.

Og som andetsteds omtalt ejede Digteren *M. Goldschmidts* Fader i Slutningen af Tyverne en Gaard, *Madam Bechs Gaard* kaldtes den, paa 70 Tdr. Land og et betydeligt Overdrev i Valby. Dengang kunde man købe en saadan Gaard for 14—15,000 Rdl. Nu er Grundene derude betydelig dyrere.

Det mærkelige var jo, at *Goldschmidt* var den eneste Ikke-Bonde i hele Valby i de Dage; de saa først skævt til denne »Købstadsmand«, men da de opdagede, at han selv arbejdede i sin Jord saa godt som nogen Bonde, svandt Køligheden efterhaanden.

Niels Christensen paa Bakken, Datidens anseligste Valbygaardmand kom i Besøg med sin Kone; han gik ud i Marken med Goldschmidt, hun besaa Huset, og da de var gaaet, var Goldschmidt og hans Kone fornøjede, for »det var dog de Mennesker, de hørte til«. *Meir Goldschmidt* kalder denne Periode af sit Barndomsliv »en Rugbrøds- og Hvergarnstilværelse, der gav Beskyttelse i Opvæksten.« Han siger:

»At færdes paa de store Strækninger, *vor* Ejendom,

at kende hver Jordlod som noget Særeget, næsten noget Levende, af hvis Vilje og Dygtighed man ventede noget Bestemt, at se det Ventede komme under det brede Solskin eller føle Bekymring for det i Uvejr, at gaa imellem det, naar det svulmede og bugnede og var som en Skov, højere end En selv, og tog Vejret fra En, at høre Leerne klinge, at køre ud med Øl og Mad til Høstfolkene, køre Sæden hjem og blive saa

Den gamle Jernbanebro, Valby.

sulten og dele sin Mad med Heste og Hunde! Engang skete det, at vi silde om Aftenen bragte Fødemidler ud; thi da det truede med Regn, havde Karlene tilbudt at arbejde en Del af Natten. Moder var med og sad paa et Neg og strikkede, og jeg lyksalige faldt i Søvn paa et Neg ved Siden af. — Og saa ved Juletid, henad Juleaften — være ude i den store, snebelagte Gaard, løbe omkring Stakkene og se Skinnet af den store Ild, hvorved Moder og Pigerne bagte Æbleskiver, at se Karlene komme ud af deres Kamre, endog Røgteren, *Ole Jensen*, i ren Skjorte, og senere se dem

alle, Karle og Piger, i Række, med Avlskarlen i Spidsen komme ind til os og gaa rundt om Bordet og sige: Tak for Mad! Og derpaa gaa ned til dem i Borgestuen og spille Brus med dem om Æbleskiver! Ja, hvilken Tid!«

En bedre Skildring af ægte Landliv skal man lede om, og saa tænke sig, at det gik for sig i Valby! Kun i tre Aar varede Herligheden, saa maatte gamle Goldschmidt sælge; thi det var i de lave Sædprisers Tid, hvor Rugen solgtes for 10 à 12 Mark, Byg for 9 Mark Tønden. Raps betalte sig derimod godt, men slog fejl det tredie Aar.

Hvor fjendtligt Valby-Folkene oprindelig stillede sig overfor »Købstadfolkene«, har Goldschmidt skildret et andet Sted, nemlig i sit Tidsskrift »Nord og Syd« 1852 under Titlen: »En Almuefest«. Han fortæller heri, hvorledes Karlene paa Egnen ikke vilde tjene hos dem, og da Goldschmidt saa tog Karle fra København, rottede Valby-Karlene sig sammen og gjorde dem ustyrlige. Hver Nat var der »Spøgeri« paa Gaarden, og Spøgelserne stjal baade Havre og Halm, Skinker og Mel. Og tilsidst maatte Goldschmidt nøjes med »halvanden Mand« — en Avlskarl og en Dreng. Endelig smeltede dog Valby-Bøndernes Hjerter. En Dag, Goldschmidt kom kørende ud med Plov og Harve og de »halvanden«, stod der en Flok Mænd ved hans Markskel, og selve Sognefogeden, *Søren Cortsen*, traadte frem af Klyngen og sagde:

»Det er os, Nabo, vi har nu set Jer gaa og ase saa længe, og da vi Bymænd nu er færdige med vor Pløjning, saa har vi tænkt, at vi som gode Naboer og Genboer kunde hjælpe Jer, hvis I da ikke vil forsmaa. Vi er her, alle Bymænd og alle Byens Karle, og nu skal det gaa, som det var smurt, hvis I ellers vil give Æde til Bæsterne. For vi andre vil arbejde paa egen Tæring.«

Men saa kom der andet i Vejen: Folkene paastod, da Goldschmidt endelig fik Karle, at Maden ikke var

god, fordi Kokkepigen var fra Vordingborg; det kaldte de »Købstadsmad«, saa lod de Maden staa og gik over paa Valby Kro, som laa ligeoverfor; Juleaften var Æbleskiverne ikke tillavede paa den rette Maade, og Julemorgen kom de alle berusede fra Kroen.

Men saa kom Fastelavnen, som lige ned til vore Tider har været fejret paa rigtig »Amagervis« i Valby. Man stak til Straamanden. Men hele Festen var meget dyr, saa man tillod sig den kun i gode Høstaar. Mellem Kroen og det modsatte Hus var der paa et Fundament rejst en med Grene tildækket Tønde, og derfra ragede en Straamand op, pyntet som en Tyrk i blaa og hvide Klæder, med rød Turban og besat med Guldbrokade og Glasperler.

Deltagerne, som alle var yngre Gaardmænd eller Gaardmandssønner, var til Hest og iførte fantastiske Dragter. Sognefogedens Søn havde i en Maskeradegarderobe i København lejet en Ridderdragt og sad højt paa en sortblisset Hest med Lanse i Haand o. s. v. I Spidsen var et stort Musikkorps — ligeledes til Hest — blæsende Basuner og Trompeter. Og saa stak man til Straamanden; men efter en halv Times Tid begav hele Toget sig hen til en Gaard, og saaledes besøgte man efterhaanden alle Byens Gaarde, hvis Porte stod paa vid Gab, og hvor man drog ind og blev beværtet med det bedste, Huset formaaede.

Men hele Dagen kom Toget ikke til Goldschmidts Gaard, skønt de rødmalede Porte stod aabne, og hver Gang man red forbi, raabte Formanden: »Kristine Hansdatter er ikke hjemme«; det hed den forrige Ejerinde. Goldschmidts Fader blev rasende og erklærede: »De skal hverken have Vaadt eller Tørt, hvis de kommer!«, og Børnene følte det som en Tort, en Ydmygelse.

Den næste Dag begyndte Festen igen, efter at der var sviret paa Kroen hele Natten; og midt paa Dagen lød Trompeterne pludselig inde i Goldschmidts

Gaard til Børnenes Glæde, men gamle Goldschmidt lod først haard, men gik dog ud og bød dem alle: »Glædelig Fest og velkommen!« — »Stig af,« kommanderede Sognefogedens Søn, men føjede dog dæmpet, men tydeligt til: »Kirstine Hansdatter er ikke hjemme!«

Det lykkedes virkelig, da her var hyggeligt og lunt og dækket rigeligt op, om end paa Købstadvis, at

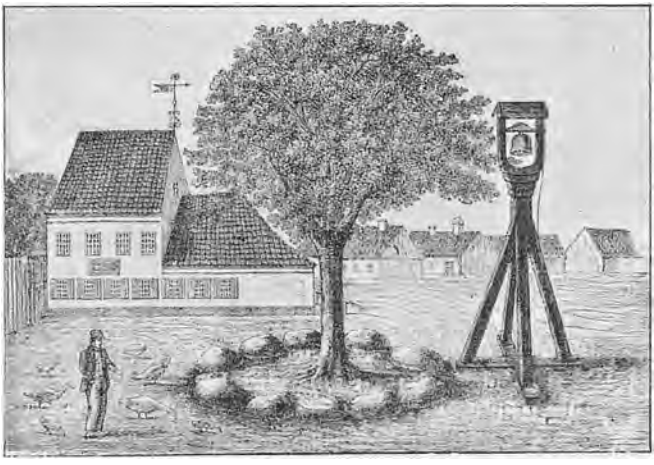

Valby Kro med Byklokken.

faa Stemningen op, især paa Grund af en prægtig Sildesalat, som kom de forsvirede og tørstige Bønder vel til Pas. Der kom Vin paa Karafler i Stedet for som i de andre Gaarde paa Flasker, og endelig en Budding, der stod i lys Lue — og saa tog Gæsterne Husets Børn paa Skødet, og alt blev Fryd og Gammen, og da de red bort, raabte Sognefogedens Søn: »Kirstine Hansdatter er hjemme!« og der kvitteredes med dundrende Hurraraab.

Festen blev vildere og vildere, tilsidst helt uhygge-

lig, og næste Formiddag holdt Gæsterne igen i Goldschmidts Gaard. Denne Gang medbragte de en Ko, som Goldschmidts Fader Ugen i Forvejen havde forsøgt forgæves at købe af en nærig Pranger, der holdt Prisen højt, fordi Koen var »saa usædvanlig fin i Huden!« Nu førte man ogsaa Prangeren med i døddrukken Tilstand, og ind gik Toget i Storstuen med Koen og Prangeren i Spidsen.

Møblerne blev skubbet til Side og under Trompeternes Klang gik Toget tre Gange rundt i Stuen. Prangerens Hat var anbragt paa Koen »paa saadan Maade, som man ansaa for hensigtsmæssig for Stuens Renhed«. Man dannede nu Kreds om Koen, solgte den til Goldschmidt for den Pris, han havde budt, man drak Lidkøb, og da Toget drog af Gaarde, førtes Koen over i Stalden, hvor den blev!

Ja, det var lystige Dage i Bondebyen Valby i Goldschmidts Drengeaar!

Men var der Støj og Munterhed i Bøndernes Tid, har Valby ogsaa senere, da det blev Villaby, givet Ly for de stille Stuers Poesi; mange Videnskabsmænd og Kunstnere har her lidt udenfor den alfare Vej fundet deres Hjem, hvor de kunde sysle méd det, de elskede. Blandt disse maa det være nok her at mindes den fine og noble Maler og Raderer *Frantz Schwartz*, der boede i en Række Aar paa Bjerregaardsvej Nr. 7, hvor han ejede en Villa, hvor han døde d. 13 Februar 1917.

Schwartz var Søn af den kendte og højt ansete Kunstdrejer S. i Sværtegade og var født der d. 19 Juli 1850. Efter at han havde gaaet Efterslægtens Skole igennem, var det Meningen, at han skulde have været Drejer, og han kom da ogsaa i Lære; men han tegnede og malede altid, og i 1866 gik Naturen over Optugtelsen, og han meldte sig til Kunstakademiet som Elev. I 1874 debuterede han paa Charlottenborg med en stor Karton: »Job og hans Venner«, hvorved han

vandt den mindre Guldmedaille, senere udstillede han ikke ret meget, fordi han var økonomisk uafhængig og derfor kun malede »con amore«. Dybt religiøst greben var han, derfor søgte han ogsaa helst religiøse eller bibelske Emner, men hver Gang der kom noget af hans Arbejder frem, vakte de Opmærksomhed ved deres prægtige Komposition, det Liv, der var over dem, og deres dybe, psykologiske Evne og inderlige Følelse. Mest kendt af hans Malerier er vel nok Loftsbilledet paa Frederiksborg, »Frederik den Tredie som enevældig Hersker, omgiven af Repræsentanter for Stænderne,« og hans dekorative Billeder i den Soldenfeldtske Stiftelse i København. Men mest populær er Schwartz dog blevet gennem sine fine og aandfulde Raderinger, som ved Siden af *Carl Blochs* regnes for de betydeligste, dansk Raderekunst har frembragt.

Stille og helt for sig selv levede Frantz Schwartz helst ude i Valby; men alle, der kom i Forbindelse med ham, lærte ham at kende som en fin, elskelig og nobel Personlighed, der vel var meget selvkritisk, — derfor saa man ogsaa saa lidt af hans Billeder —, men hvor man appellerede til hans Hjælp i Kunstens Tjeneste, ofrede han gerne alt, hvad han kunde afse, paa Kunstens Alter, og han var i lang Tid en ypperlig Leder af en Malerskole, der blandt sine Elever har talt en Mængde af den yngre Generations ypperste Kunstnere.

Man har jo bestandig sagt, at Valby ingen Historie har eller har haft. Der var dog en Dag, det var d. 23 Juli 1865, at hele København og derefter hele Landet talte om Valby. Da brændte nemlig den gamle By. Og af Beretningerne herom er det ganske morsomt at uddrage netop det, der gav Datidens Opfattelse af Valby i hine Tider. Beretningen lyder i »Illustreret Tidende« saaledes:

»Valby var hidtil kun bekendt for sine sammenstuvede Bygninger, sin slette Brolægning, sin Mangel

paa Renlighed og sine »Koner«, der indfandt sig paa Københavns Torv og i Husene for at falbyde Byens Produkter. Da Fødder og Næse berørtes i lige høj Grad ved Forholdene paa Hovedgaden, søgte kun faa vejfarende at stifte nøjere Bekendtskab med Byen selv end det, der kunde erhverves ved ad den tidligere Banestrækning at passere Valbybakkes Gjennem-

Branden i Valby.

skæring, medens dog enkelte Familier fattede en saadan Godhed for Stedet, at de valgte at ligge paa Landet der.

Saaledes har denne By ligget i et lykkeligt mytisk Halvmørke for Yderverdenen, indtil den i Søndags Aftes, netop som en Smule Kølighed afløste den første Hundedags Hede*), oplystes af graadige Flammer, der, hastende frem ad Straatagene, snart omspændte en stor Del af dens Huse og Gaarde. Ild er en god

*) Hundedagene begynder 23. Juli og ophører d. 24. August.

Tjener, men en ond Herre; med vild Glæde benyttede Luerne den forholdsvis lange Tid, inden det lykkedes at bringe nogen Orden i det almindelige Virvar, til at danse fra Hus til Hus og udbrede Ødelæggelse, hvor den for frem. Og deres Gjerning har ladet dybe Spor efter sig: fire Gaarde, fem og tredive Huse samt Kroen ere aldeles nedbrændte, medens mange andre Bygninger have lidt Skade. De ødelagte Huses Assurancesum angives til omtrent 95,000 Rdl. I Ulykken var der dog Lykke, idet intet Menneskeliv gik tabt, men henved halvandethundrede Familier, de fleste af den Klasse, der ikke har noget at tabe, ere blevne husvilde og have mistet deres Smule Bohave.

Godgørenheden har saaledes atter en vid Mark at virke paa; den begyndte da ogsaa straks at udsaa sin gyldne Sæd, og ingen kan tvivle om, at Sædemændene ved denne Lejlighed vil indfinde sig i rigeligt Tal. Hans Majestæt Kongen har i høj Grad mildnet den øjeblikkelige Nød ved foreløbigen at lade indrømme de husvilde Brandlidte en Del Lokaler paa Frederiksberg Slot, ligesom han ogsaa ved en klækkelig Gave har stillet sig forrest i Bidragydernes Række.«

Medens Branden saaledes ødelagde en stor Del af det gamle Valby, bevarede man dog den gamle Ryttерskole, som *Frederik den Fjerde* byggede, og som nu er Folkebibliotek, og af dem er der næppe mange andre end den i Tikøb tilbage, og der er ogsaa tre gamle Tingsten bevaret, de er lige saa kønne og ejendommelige som de, der staar i Davinde paa Fyen.

Med Hensyn til Valby Bakke kan man umiddelbart komme til at tænke paa den berømmelige Historie om *Wessel*, der hvilede sig derude, da to Borgermænd gik forbi og sagde:

»Et Svin paa Valby Bakke laa —«

og *Wessel* svarede:

»To Æsler stod og saa derpaa.«

Til dette er der kun at bemærke, at Historien er apokryf, i allerhøjeste Grad usandsynlig og sikkert kan indrangeres imellem alle de Historier, Wessel faar Skyld for, men vist nødig vilde vedkende sig, lige saa lidt som *Struensee* vilde vedkende sig alle de Boliger, han nu beskyldes for at have boet i i den korte Tid, han levede her i Danmark, saa maatte han være flyttet hver Maaned.

Det er jo ganske morsomt, at den gamle Jernbanelinie førte over Valby, hvorfor man gennemskar Bakken, og saa fandt man i mange Aar, at det kunde være bedre at lægge Vejen ud af Byen ad andre Ruter, til man nu paa ny er kommet tilbage til Valbyvejen; derved kommer man til at tænke baade paa det folkelige Forlystelsessted *Korups Have*, som endnu glæder sig ved at have bevaret sin Popularitet, og paa *Carlsberg*. Det er Carlsberg, der igennem den sidste Menneskealder har karakteriseret Valby, derfor skal og maa Kapitlet om Valby kendetegnes af og skrives under Bryggerne *Jacobsens* Tegn, hvad enten det nu gælder Bryggerierne, Carlsbergfondene eller Jesus-Kirken, saa er det dog de to selvskabte, om end ikke udnævnte Æresborgere i København, der er uløseligt knyttede til Valby.

At skrive hele den Jacobsenske Slægts Historie i et Arbejde som dette vilde være ganske uoverkommeligt, og det er ogsaa gjort saa tit og saa godt, at det turde være overflødigt; det maa være nok at minde om, at gamle Brygger *Jacob Christian Jacobsen* anvendte sine ved Carlsberg indvundne Midler til Fordel for Litteratur og Kunst, derom taler i høje Toner Carlsbergfonden og Laboratorierne ude ved Carlsberg, hvortil Navnene *J. Kjeldahl, Emil Chr. Hansen* og *S. P. L. Sørensen* er uløseligt knyttede til Ære for dansk Kultur over den ganske Verden.

Det er morsomt at vide, at det første bajerske Øl i Danmark blev brygget 1836 af *J. C. Jacobsen* i hans Moders Bryggerkedel i Brolæggerstræde, hvor Faderen

havde haft sit Hvidtølsbryggeri. Det gik ikke godt, han maatte lade det løbe i Rendestenen; men det forøgede kun hans Iver. Paa en Rejse til München fik han fire Pund Undergær med sig hjem i en Blik-

Professor Harald Høffding i
Æresboligens »Pompeji«.

kasse, som han paa Hjemvejen stadig maatte overposte med Vand for at holde det friskt; og i 1844 fik han af Avtoriteterne Lov til i Volden ud for Teglgaardsstræde at anlægge et Laboratorium, hvori han skabte de første 300 Tønder undergæret bajersk Øl; men det var jo for lille Plads, han havde; derfor søgte

han i Københavns Omegn efter en Grund, som laa frit og havde godt og tilstrækkeligt Vand. Da Valby Bakke netop blev gennemskaaret for at føre Jernbanen fra København til Roskilde, fandt han Grunden der, og den købte han i November 1846 for 7000 Rdl. Det var en Del af Bjerregaardens Jorder. Det blev Arkitekt *H. C. Stilling*, som rejste ham de første Bygninger. Navnet Carlsberg valgte han for derved at mindes sin Søn, *Carl Jacobsen*, den siden saa navnkundige Mæcen.

Udviklingen af Gamle Carlsberg gik jo for sig med rivende Hurtighed, allerede i 1851 kunde han bygge den berømte Hovedbygning i italiensk og pompeijansk Stil, som *N. S. Nebelong* lavede Tegningerne til. Den blev senere Enkesæde for hans Hustru, *Laura Cathinka Jacobsen*, f. Holst, Datter af en Købmand i Thisted, og da hun døde d. 14 August 1911, blev den Æresbolig for en dansk Videnskabsmand, og det blev Professor, Dr. phil. & jur. *Harald Høffding*, der af Videnskabernes Selskab fik den overdraget til Æresbolig, efter at den først var tilbudt Excellencen, Professor *Vilh. Thomsen*, der af Helbredshensyn mente ikke at kunne modtage denne Ære.

Mærkeligt nok var Jacobsen næsten altid til at begynde med sin egen Arkitekt; det var ham en særlig Glæde at sysle med Varmeindlæg o. l.; derfor havde han f. Eks. ogsaa stor Indflydelse paa Indretningen af Væksthusene i Botanisk Have; men inden han lod noget af sine Udkast blive til Virkelighed, lod han altid en uddannet Arkitekt gennemse og rette dem.

At være den jævne Borger, Bryggersønnen fra Brolæggerstræde, satte han altid en Ære i, og han førte sit eget Hus saa jævnt og prunkløst, som vel muligt. Han var Borgerkaptajn og satte Pris paa denne Titel ligesom paa sin senere erhvervede Ærestitel, som Dr. phil. ved Københavns Universitet. Som Borgerrepræsentant virkede han særlig ved sin tekniske

Indsigt, det var Planerne om Byens Gas- og Vandværker i 1854, der skyldes hans Energi. Ogsaa paa Brandvæsenets Forbedring havde han sin Opmærksomhed rettet, og det var ham, der 1883 skænkede København dets første Dampsprøjte.

Gamle Carlsberg brændte som bekendt i 1867; men mærkeligt nok havde Jacobsen dengang ikke sine Bygninger assurerede. Han havde ikke troet, disse Bygninger *kunde* brænde; men des ivrigere blev han siden for at lære andre at drage Moralen af hans Fejl; han blev en af de betydeligste Organisatorer af vore Brandassurance-Kompagnier.

»Til Gavn for Videnskaben og til Ære for Danmark« oprettede Jacobsen Carlsbergfonden, hvis Maal var at fortsætte og udvide Carlsbergs kemisk-fysiologiske Laboratorium, at fremme Studiet af Naturvidenskaberne ligesom af Matematik, Historie og Sprogvidenskab, navnlig i de Retninger, hvori Staten ikke hidtil havde anvendt og til hvilket den vel heller ikke i Fremtiden vilde kunne anvende alle de fornødne Midler. Carlsbergfonden stiftedes d. 25. September 1876, og Videnskabernes Selskab afgør Anvendelsen af dens Midler.

Det er ikke for meget at sige, at vi skylder gamle Brygger Jacobsen Hovedæren for Frederiksborg Slots Genopførelse efter Branden i 1859 saavel som for dets indre Udsmykning og det national-historiske Museums Indretning der.

Naar Carlsberg er en af de faa Institutioner, der ikke hører ind under Staten, som har Ret til at flage med Splitflag, er det en fuldt berettiget Ære, man har vist den gamle Mæcen; men for Resten fortælles det, at Tilladelsen dertil blev givet ved en Overrumpling af *Kong Christian den Niende*, der i Anledning af Universitetets 400 Aars Jubilæum i 1879, hvor Jacobsen blev Æresdoktor i Filosofi, besøgte Bryggeriet. Da Kongen under den lille Reception spurgte Jacobsen, om der var nogen Maade, hvorpaa han kunde vise

sin og Landets Taknemlighed for det storslaaede Fædrelands-Virke, der udgik herfra, skyndte Jacobsen sig at bede om Tilladelse til at flage med Splitflag, og saa sikker var han paa ikke at faa Afslag, at Splitflagene i det Øjeblik, han havde Majestætens Ja, røg til Tops over alle Bygningerne, medens »Bondeflagene«, som han haanligt kaldte vort kære firkantede Dannebrog, sænkedes. Denne Historie er ganske sikkert ægte nok, lige saa vist som det er og maa være Løgn, at Kongen i Distraktion, da man spurgte om han vilde smage en Flaske Øl, svarede: »Jo, Tak, det skulde da være — en lille Tuborg!«

Hvor højt Jacobsen elskede Kunsten ogsaa i dens øvrige Udtryksformer, ser man bl. a. af, hvad vel de færreste husker, at det var ham, der skænkede Det kongelige Teaters Foyer alle de Marmorbuster, der smykker den.

Da Jacobsen, der var født d. 2. September 1811, døde den 30 April 1887, havde han skænket hele sin store Formue til Carlsberg-Fonden; hans Bryggeri, der ingen Sinde maatte forenes med noget andet skal drives »uden Hensyn til den øjeblikkelige Fordel«, Maalet skal være »at udvikle Fabrikationen til den størst mulige Fuldkommenhed, saaledes at Bryggeriet Carlsberg og dets Produkt altid kan staa som et Mønster og ved sit Eksempel virke til, at Ølbryggeriet her i Landet holdes paa et højt og hæderligt Standpunkt«. Disse Ord staar ikke for intet med gyldne Bogstaver indridsede i en Marmortavle ved Indgangen til Bryggeriet.

En mærkelig Modsætning til sin Fader var den yngre Brygger *Carl Jacobsen*, der var født d. 2. Marts 1842 og døde d. 11 Januar 1914. Lige saa stille og indesluttet, som Faderen var, lige saa optrædende var Sønnen ved enhver Lejlighed, ikke altid lige beregnelig og taktfuld, men altid fyldt af den Begejstringens Ild, der førte ham til uegennyttigt at ofre maaske endda mere end sin Formue paa Byens Vel og kunstneriske

Udsmykning. Carl Jacobsens Hovedfejl var, at han ikke selv havde den rette kunstneriske Indsigt og ikke derfor valgte saa sagkyndige Raadgivere, som ønskeligt var. Men den Mand, der har skænket Byen Glyptoteket og sat Spiret paa Nicolaj Taarn, ham skal meget tilgives af de ikke altid lige gode Afstøbninger af fremmed Kunst, hvormed han har velsignet Københavns Gader og Anlæg.

Ny Carlsberg er anlagt paa Carlsbergs Grund i 1871 og i Modsætning til Moder-Bryggeriet, der jo har tysk Mønster, bygget paa engelske Bryggeri-Erfaringer, som Carl Jacobsen havde erhvervet under Ophold i England og Skotland, hvorfra han ogsaa hentede sin første Hustru. Vi kender alle det Ny-Carlsbergske Varemærke, Hagekorset; men de fleste tror, det er Hammertegnet; der var ikke noget, der kunde gøre Carl Jacobsen mere ærgerlig end, naar han mødte denne Misforstaaelse, og det gjorde han tit. Hagekorset er et buddhistisk Tegn paa Lykke.

Foruden gennem sit Bryggeri har Carl Jacobsen særtegnet Valby ved den smukke *Jesus-Kirke*, som jo bl. a. er tænkt som en Art Mausoleum for ham og den fra ham nedstammende Slægt, ikke for Faderens med. Alle ved jo, at der igennem mange Aar herskede et spændt Forhold mellem Fader og Søn, som igennem Aaringer slet ikke kendte hinanden, og det bedredes vist kun i det ydre i gamle Jacobsens sidste Levedage.

Jesuskirken blev opført for de Midler, Jacobsen og hans Hustru i 1883 baandlagde i deres Kirkefond, og den blev paabegyndt 1884, indviet 1891, men det ved Siden af liggende Klokketaarn blev først opført 1894—95, alt efter Tegning af Arkitekt *C. V. Dahlerup;* der findes Epitafier over Jacobsen og hans Hustru, noget senere opsattes der lignende for gamle Brygger Jacobsen og hans Hustru, og i Krypten findes den Jacobsenske Familiebegravelse.

Af Jacobsens øvrige Bygninger i Valby bør man nævne det store Vandtaarn og den ejendommelige

Dobbeltport — Elefantporten — samt den gamle Glyptotek-Bygning, der alt skyldes Dahlerups kunstneriske Aand.

Til Valby hører ogsaa Byens største og landskabelig set skønneste Kirkegaard, *Vestre Kirkegaard*, der toges i Brug i 1870 og siden stadig er blevet udvidet. Af kendte Personer, der ligger begravet der, kan først og fremmest nævnes de sørgelige Rester af *Struensee* og *Brandt*, der for nogle Aar siden opgravedes fra Kongens Enghave, hvor de var begravede i uindviet Jord under Retterstedet; men i øvrigt findes der af nyere Grave Borgmester *Borups*, *Sophus Bauditz'*, hvorpaa hans Sønner har sat et smukt Monument, *Niels Finsens*, *Johannes Helms*, Københavnerhistorikerne *Carl Bruuns* og *Oluf Nielsens* Grave, *Carl Plougs* og *Johan Ottosens*, *C. A. Thyregods* og Socialistføreren *P. Holms*.

Det Præg, Valby havde i gamle Dage som det første Knudepunkt for Landevejene, der førte fra København, kæmpede Byen for at bevare, uden at det altid lykkedes. Da Roskilde Landevej 1776 blev omlagt, blev den ikke ført gennem Valby, og derved led Kroen et stort Tab, som Kroværten ganske naturligt søgte Erstatning for; Kongen gav ham da 200 Rdl. med Løfte om 200 til, hvis han vilde flytte Kroen hen til den nye Landevej, hvilket dog ikke skete. Roskilde Landevej hørte for Resten til de bedst vedligeholdte her i Landet, fordi den blev istandsat, hver Gang en Konge skulde begraves eller der var et fyrsteligt Indtog til Byen. Det samme kunde ikke siges om Køge Landevej, som fra Vesterbrogade førte over Valby og derfra ned til Stranden ved Flaskekroen, hvor Damhussøens ene Afløb flød ud i Kalvebod Strand. Den var saa ufremkommelig, at et gammelt Ord lyder:

»Gud hjælpe dem, der skal de Store søge,
den Vej fast værre er end Vejen ned til Køge«.

Af historiske Optrin har Valby ikke oplevet mange; i 1523 havde de Kongelige under Københavns Belejring en Skanse her ude, og man mener endnu at kunne paavise det Sted, hvor Karl Gustaf under Københavns Belejring holdt Standkvarter; men dette sidste kan dog ikke med bestemt historisk Sikkerhed konstateres.

Kilden i Sondermarken.*)

VI.

HOS JOSTY OG I ZOOLOGISK HAVE.

»Dagen iler. Gyldne Skyer
sejle stolt paa Himlens Blaa,
hist og her en Stjerne prøver
Sløret at tilsideslaa.
Men højt oppe paa Terrassen
knejser Sommerslottet smukt
lig et Fepalads det skinner
i de gyldne Skyers Flugt,«

synger *H. P. Holst* i 1836, han ser Svanen sejle i den kongelige Kanal, en ung Pige staar bøjet over Broens Rækværk og kaster Brød til den, og i en af Gangene vandrer to Elskende fortroligt; han fører hende hen til Egen, hvor han for fire Somre siden skar hendes Navn i Barken, og tro som han selv har Træets Dryade gemt det i sin Favn og hvert Aar

*) Personerne paa dette Billed er Stifteren af det N. F. Høffdingske Hus med Hustru, Datter og Svigerdatter.

hvælvet en sommerdejlig Krone over hendes Navn. Han ser hende ind i Øjnene og kysser hendes Hænder, men hun folder dem inderligt om Navnet og trykker sin friske røde Mund til det. Digteren ser de brogede Lamper paa Danseestraden og hører Musikken klinge, og han vandrer videre:

»Hisset vinker Pavillonen,
hvilket yndigt Sommerbo!
I det snævre Kammer drikker
glad til Mode jeg min The;
jeg er ene, uforstyrret; — —
men hvo kommer hist? Lad se!

Hvem er dog den gamle Herre
med det hvide Sølverhaar
og den unge blonde Dame,
som saa kærligt med ham gaar?
Ind de træde; Døren klinger;
alt jeg hører deres Fjed —
hvor Konditoren faar Hastværk
og hans flinke Kone med!

Damen smiler: »Tilgiv, kære,
hvis vi Dem forstyrre.« — »Naa!
Ingen Omsvøb! — Lad det fare!
Sligt jeg lider ej. — Naa, naa!« — —
Noget utaalmodigt ligger
i den gamles Stemme, men
hvert et Blik og hver en Mine
straks formilder det igen.

Mildt han ser sig om derinde,
roser Bygningsplanen, spør'
ret med Varme: hvor det gaar dem,
om de Søgning har som før;
deres Lykke og Tilfredshed
varmt og inderligt ham glæder; —
Der er Børneflokken! — se, hvor
venligt hen blandt dem han træder!

Mens med Børnene han spøger
og med Alvor blander Skæmt,
følger Damen mildt med Konen —,
selv ej Køkkenet bli'r glemt;

nu de begge takke venligt
— ikke tvungent eller koldt, —
og Undskyldninger tilføje,
hvis de Uro har ham voldt.

Det var Kongen og hans Datter —
Ak, hvor rørte han min Sjæl!
Hvilket Hjerte, der saa kærligt
slaar for simplest Borgers Held!
Den, der for en enkelts Lykke
føle kan saa varmt som han,
hvad maa han da ikke føle
for sit hele Folk og Land!

Det er muligt, En vil smile,
sige fornemt og med Spot,
at det hele klinger simpelt,
klinger dagligdags og smaat.
Det er muligt, at med Lethed
mere glimrende Eksempler
man fremføre kan om andre,
som med større Navn man stempler.

Ak, jeg ved ej, med hvad Alen
man vil maale stort og smaat;
ikke heller, paa hvad Vægtskaal
man vil veje ondt og godt;
men jeg ved kun, at du den Gang
fik mit Hjerte, Frederik!
Og at, mens jeg skriver dette,
staar en Taare i mit Blik.

Natten stiger! Højt paa Himlen
sejler Maanen i sin Pragt,
tusend Stjerner, lyse, klare
rundt omkring den holde Vagt;
men hist oppe paa Terrassen
knejser Sommerslottet smukt
lig et Fepalads, der skinner
i de lyse Skyers Flugt.«

Hvem kender ikke nu *Josłys* berømmelige Konditori i Frederiksberg Have? Vi udtaler alle Navnet forskelligt; Familien mener dog, at det skal udtales, som det staves, (altsaa ikke Sjosty). Men de færreste af os ved, hvor gammel den Pavillon er i sin Oprindelse.

Historien melder, at der, hvor tidligere *Anna Sophie* havde sit Menageri, kom der i Slutningen af det attende Aarhundrede et Skovløberhus med Borde og »Vand paa Maskine« og en Danseestrade; det kaldtes da »Skoven«, og den Dag i Dag hedder de Pladser nedenfor Pavillonen, hvor man selv kan tage Madkurven med, »Skoven«. Men *Jostys* Navn har sin Historie, og da det er uopløseligt knyttet til Frederiksberg Haves, skal hans og Slægtens Historie fortælles i korte Træk.

Anton Joss blev født i den lille Landsby Aver i Graubünden i 1790, og som saa mange andre Svejtsere lod han sig uddanne som Konditor, og i de Tider, hvor Kaféer overhovedet blev Mode i København — man maa huske Navne som à Porta, Gianelli, Schucani, Kehlet o. fl. —, kom ogsaa *Joss* hertil og aabnede i 1817 under Navnet *Josty* en meget fin Kafé — nærmest et Konditori — i Efterslægtens Gaard, Østergade 54, og her kom mange fornemme Folk, som drøftede Dagens Begivenheder ved deres Kaffe. Josty var en elskværdig og lystig Mand, som ved sit halvdanske Kragemaal alligevel formaaede at faa sine fornemme Gæster i Tale, og hans nydelige Hustru var ualmindelig dygtig i sit Køkken.

Frederik d. VI. vilde gerne have det gode Folkeliv til at florere paa Frederiksberg, og da en af Jostys Stamgæster, Overhofmarskal *Hauch*, kom med Anbefaling for *Josty*, som selv vilde bygge en Pavillon derude, tog Kongen med Glæde derimod og gav ham den Bevilling, Familien ejer den Dag i Dag. Mange kan endnu huske den gamle Pavillon, hvor Værten, hans Kone og Døtre selv vartede op, og hvor Kongen, som *Holst* fortæller i sit Digt, holdt af selv at komme i al Borgerlighed. Men faa tænker vel paa, at Bevillingen til Slægten *Josty* allerede er fra 1824.

Traditionerne er holdt ved Lige. Da gamle *Josty* døde, tog Sønnen, *Anton*, der var født i 1832, dem i Arv, og det er vel ham, de fleste Københavnere nu

husker. Han fulgte levende med Tiden, og han saa rigtigt, at den gamle hyggelige Pavillon blev for lille. Han planlagde da en Ombygning, men han døde i 1899, og først i April 1900 aabnedes den nuværende Pavillon, der bestyres af hans Datter. Men om Minderne er der værnet med stor Pietet. Væggene er dækkede med Billeder fra det gamle Frederiksberg, *Frederik d. VI.s* og hans Dronnings Buster pryder

Portrætter af Anton Joss og Hustru.

Hovedhallen, og der hænger ogsaa Billeder af de første Josty'er; men mest værner man om to Par Kopper, der er udstillede paa en Hylde i det forreste Værelse. Af dem drak Slægtens Velgørere, Kong *Frederik d. VI.* og Prinsesse *Vilhelmine*, naar de, som *Holst* fortæller, ugenert og stille besøgte Pavillonen og spurgte hvordan »Søjningen« var. Det var i de Tider, da Dansen gik lystigt paa Estraden i »Skoven«, og Fyrværkeriet knaldede om Aftenen. En stor Del af det gamle og gode har Slægten bevaret, lige fra »Vand paa Maskine« og Madkurvene til de hyggelige smaa Lysthuse, til det jævne borgerlige Præg, som dette

Traktørsted endnu har tilfælles med de enkelte hyggelige Kaffesteder i Pilealléen med det dejlige gamle Kobbertøj. Men uløseligt er Navnet *Josty* nu knyttet til Frederiksberg Have. Hvem af os har ikke trakteret vor Kæreste eller Kone med den herlige Kaffe — bedre findes der knap! — eller med Chokolade med Flødeskum og Kager, der var lige fra

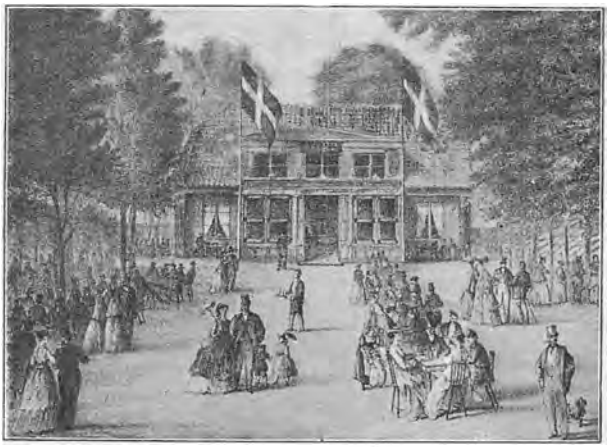

Jostys Pavillon i Frederiksberg Have inden Ombygningen i 1900.

Ovnen derude? Og hvem kan tænke sig en Tur til Frederiksberg uden at planlægge et Besøg hos Josty, hvor man vælger sin Plads efter Solen, men hvor Lysthusene, baade de lukkede og aabne, altid er optagne, inden man kommer derud?

— — —

Nær ved Josty ligger nu *Maglekilde Brøndanstalt* og *Haveselskabets Have*; den sidste har faaet Lokale i det gamle Laurierhus paa venstre Side af Indgangen til Frederiksberg Have. Man kommer ved at høre Navnet »Det kgl. Haveselskab« til at studse over, at

Danmark først saa sent, som Tilfældet er, virkeligt har dyrket Havebrug. Selv da *Poul Møller* skrev om Rosen, der blusser i Danas Have, var det kun saa som saa med vore Blomster, og *Chr. Winthers* kønne Billede af »Liden Else«, der sidder i sin Faders Urtegaard, mens rundt om Stolen staar »Pæoner, Tulipaner, Buxbom og Krusemynt«, er paa de Tider fri Fantasi; thi Pigen har sikkert ikke blot været Havens »alsomdejligste«, men tillige dens »alsomeneste« Pynt. Et Par Oplysninger herom kan sikkert have Interesse.

I gamle Dage var det kun Munkene, der dyrkede Havebrug, og de gjorde det mest for at skaffe lægende Urter. Prydhaver har vi kun lidt af før det 18. Aarhundrede, og da er det Adelen, der skaber dem; Christian d. II. havde ganske vist indkaldt Hollænderne til Amager, men det var mest Køkkenurter, det gjaldt, slet ikke Frugttræer og Smykkeurter; man kendte egentlig kun til Nelliker, Roser, Pæoner, Violer og Blomsterløg, og det var som sagt mest ved Godser og Borge; Bønderne rørte ikke denne Side af Agerdyrkningen. Ganske vist paalagde baade Christian d. Tredie, Fjerde og Femte Bønderne, at de altid skulde have 30 Humlekuler og 6—8 Ymper Æble og Pærer, og Amtmanden skulde paase, at det skete; men, ak, det betød jo intet; og de store Gartnerhaver, der efterhaanden blomstrede frem paa Frederiksberg langs Alléens og Pilealléens Sider, dyrkede først i det 19. Aarhundrede virkelige Blomster.

Men i Slutningen af det 18. Aarhundrede oprettedes oppe i »Brune Dyrehave« paa Frederiksberg, den Del af det nuværende »Zoologisk Have«, som ligger nærmest Søndre Fasanvej, en kongelig Planteskole, som leverede Tusinder af Frugttræer til Landets Bønder, saa for saa vidt kan man vel nok sige, at vort moderne Havebrugs Vugge har staaet paa Frederiksberg. Men hvor smaat det gik med selve Blomsterdyrkningen, betegnes bedst ved det Faktum, at i

1863 fandtes der kun fire Blomsterhandeler i København. I Haverne ude omkring var det da ogsaa nærmere Buske end egentlige Blomster, man dyrkede. Selv *Kamma Rahbek*, der jo havde sin berømte Have paa Bakkehuset, yndede mere Buskvækster end Blomster, og Finesser, som vore nu paa Landbohøjskolen uddannede videnskabelige Gartnere kan frembringe: Chrysantemer, Orchidéer o. l., kendte man slet intet til i hine borgerlige Tider, hvor Maanedsroserne var Havernes fornemste Pryd.

I 1830 stiftede man da »Det kgl. danske Haveselskab«, hvis Formaal var — eller maaske rettere blev — at fremme Havedyrkning ved i dets Have og Væksthuse at holde en betydelig Samling Planter, ved at anstille Forsøg med nyere Sorter, ved at formere og uddele Planter og foranstalte Udstillinger af Haveprodukter. Fra 1838—82 havde Selskabet sin Have i Frederiksberg Allé, imellem *Vesterbrogade* og denne, til det solgte sin Grund til Tvedes Bryggeri. Saa rykkede det ind i Frederiksberg Have. Dets første Formand var Kammerherre, Oberst *d'Origny*, som ogsaa havde undfanget Idéen til dets Stiftelse.

Senere, i 1873, stiftedes *Maglekilde Brøndanstalt*, der først havde Bolig i Allégade, men siden slog sig sammen med Haveselskabet og opførte en Kursal ved Havens Indgang.

En Mand, som var stærkt interesseret i Havebrug og i en Aarrække knyttet til Haveselskabet, var *Niels Kiærbølling*. Han var født d. 11. Oktober 1806 i Dynnevit paa Als, hvor Faderen var Skolelærer, og han tog ogsaa selv Skolelærereksamen fra Skaarup Seminarium og kastede sig derefter over botaniske Studier og Iagttagelser af Fuglenes Liv. 1843 udgav han en Haandbog i Frilands- og Blomstergartneri, og Haveselskabet gjorde ham derefter til sin Inspektør for Jylland og Fyen og Redaktør af Haveavisen; men hans Kærlighed til danske Dyr, navnlig Fugle, var dog den største, og saa var det, han i 1850'erne

fandt paa at sysle med Mulighederne for at oprette en zoologisk Have i Lighed med Udlandets, men i alt Fald foreløbig kun omfattende danske vilde Dyr.

Det vilde være lærerigt og fornøjeligt, mente han, og selv havde han, der havde faaet Æresdoktorgraden fra et tysk Universitet for sine Bøger om Fugleverdenen, baade Kundskaber, Interesser og Anseelse nok til at faa Bevilling til en saadan Haves Anlæggelse; men han manglede Penge, han led næsten Nød; det var dog blot en Grund til for ham til at søge at faa noget at bestille og at søge kongelig Hjælp, og han fandt hertil en god Støtte i den indflydelsesrige Collin'ske Slægt.

Nu gjaldt det først og fremmest om at finde et Sted, som baade var ugenert og roligt for Dyrene og dog laa saa bekvemt, at Folk vilde søge derhen. *Kiærbølling* ræsonnerede efter hine Tiders Forhold rigtigt, da han kastede sit Blik paa Frederiksberg Have. Dengang var det Hovedudflugtsstedet for Københavnerne om Søndagen, Skoven laa saa fjernt, at en Skovtur var en Begivenhed; man havde jo endnu ikke forkortet Vejene derud ved Jernbane, Sporvogn, Dampskibe eller Cycler; intet Under er det derfor, at *Kiærbølling* fik Øje paa de Haver, der laa i Frederiksberg Haves Udkant og kaldtes Prinsesse *Vilhelmines* og Prinsesse *Carolines* Haver og »Brune Dyrehave«. Han havde nu faaet en levende Ørn foræret, og det var Grundlaget. Prinsesse *Carolines* Have var der en stor Dam i, den laa langs med Roskildevejen, saa kom Prinsesse *Vilhelmines* og saa »Brune Dyrehave« ud mod Fasanvejen, men den var udlejet til Gartner *Sally*, som havde en Planteskole der for Frugttræer. Den 10. Januar 1859 indgav *Kiærbølling* nu sin Ansøgning til Indenrigsministeriet om gratis at faa overladt en Plads til »Begrundelse« af en zoologisk Have. Det var ham vist en Skuffelse, at han ikke fik Prinsesse *Carolines* Have, men Prinsesse *Vilhelmines;* thi her var jo

ingen Vand. Den 22. Juli fik *Kiærbølling* Bevillingen, og hen paa Efteraaret — 20. September — aabnede han sin primitive zoologiske Have, der, saa længe han levede, stadig kaldtes »Kiærbøllings Have«.

Han havde i Forvejen udstedt et Opraab om at maatte faa tilsendt levende Dyr rundt om fra Landet; der kom ogsaa nogle; men Forholdene var

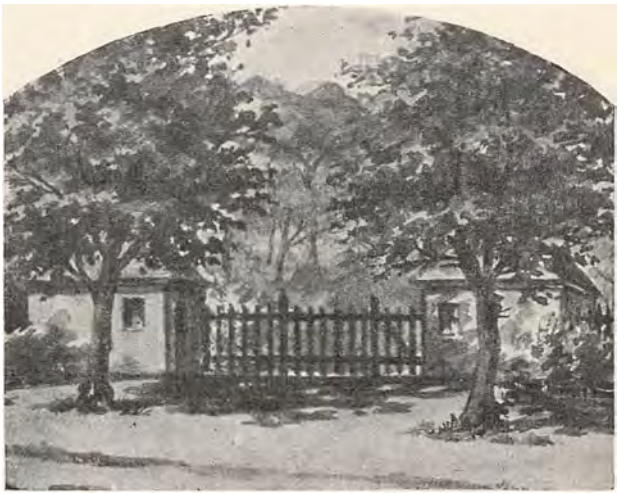

Zoologisk Haves gamle Indgang.

nok til at begynde med latterlig smaa. I »Fædrelandet« for 27. September 1859 skildrer man dem saaledes:

»Det er et bedrøveligt Skue at se en Snes store Fugle indespærrede i snævre Kasser med Jernstænger for; det er et sørgeligt Syn at se en smuk Rovfugl sidde saaledes indeklemt med blodige, saarede Vinger. Det er et frastødende Syn at se en Sælhund vælte sig om i en Smule snavset og plumret Vand paa Bunden af en Slags Vaskeballe, eller en Skild-

padde pakket ned i en almindelig Køkkenspand, og det er beklageligt nok at se Ræve agere Lænkehunde med korte Lænker og tilhørende Hundehuse. Og hvad fornøjeligt er der ved at se et Par Maager eller et Par Kaniner indenfor et snævert Plankeværk og 3 Ænder med en Pyt Vand, ikke stort nok til, at de kunne svømme deri? Eller nogle Smaafugle i et almindeligt stort Fuglebur? o. s. v.«

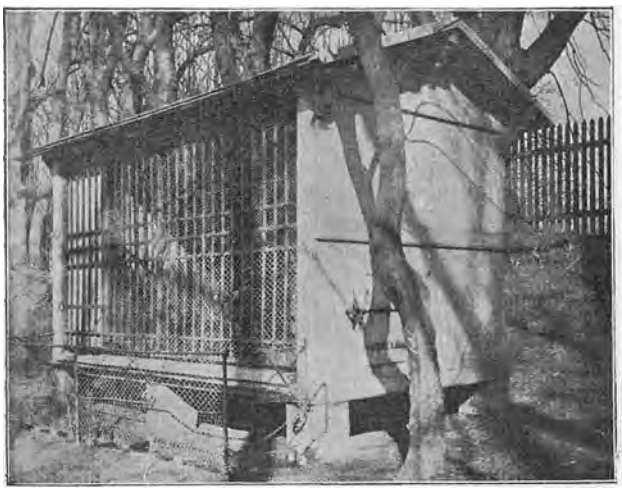

Det første Bur i Zool. Have.

Kiærbølling taber ikke Modet, han forklarer, at Rovfugle, der er vante til at leve i Frihed, ikke maa komme i et for stort Bur straks, hvor de har deres Vingekrafts fulde Brug, saa vilde de snart arbejde sig ihjel. I det lille Bur slipper de med i Begyndelsen at saare Vingekanten, og saa falder de til Ro.

Da Haven mangler Vandbeholdning, maa han foreløbig anvende Kar og Baller, skønt Vandet maa hentes langt borte. Sælhunden har, inden den kom til ham, boet i et endnu mindre Kar, den faar frisk

Vand 2—3 Gange daglig, men det bliver straks hvidplumret af Dyrets trannede Uddunstninger, af dets Udtømmelser og deraf, at det graadige Dyr æder 6—8 Fisk daglig og knuser dem i Vandet.

Denne sidste Letsindighed hos Sælhunden blev forøvrigt, saa længe *Kiærbølling* levede, skæbnesvanger for den; det blev nemlig for dyrt at holde den med saadanne Delikatesser om Vinteren; derfor maatte den hvert Efteraar, naar Haven lukkede, lade sit unge Liv for at anvendes som Delikatesse for sine Kolleger, de mere kostbare Dyr, saaledes Pelikanen, der da ansaas for en stor Sjældenhed, og senere, da Haven fik sin Isbjørn, som Middagsmad for den.

Allerede den 14. November 1859 lukkede *Kiærbølling* foreløbig sin Have; Indgangen, der dengang var en yderst simpel Trælaage, laa overfor Søndermarken. Hele Haven bestod da kun af det Terræn, hvor nu Hovedrestaurationen og Musikpladsen er. Først i 1861 fik Kiærbølling Prinsesse *Carolines* Have med, hvorved han fik Vandbassinet, og det hjalp jo en Del; her byggede han ogsaa sit første Bur, som endnu opbevares i Haven som et Kuriosum; men der var et skrækkeligt Griseri, fordi der slet intet Afløb var fra Burene; al Dyrenes Urenlighed førtes ad en Fordybning i Buret ned i en bag dette i Jorden nedgravet Tønde, som kun tømtes, naar den løb over; Følgen var en frygtelig Stank, saa Folk næsten ikke kunde holde ud at være i Haven. Dyrebestanden udvidedes nu, saa at den ogsaa kom til at omfatte fremmede Dyr, navnlig Aber, af hvilke den ældste hed *Jacob;* og da man fik en Løve, var det en stor Begivenhed, den blev hele Københavns Yndling; da den midt i 70'erne døde, var det en Landesorg; en Buntmager lod den udstoppe, og i mange Herrens Aar derefter stod den udstillet hos ham i *Ranchs* Ejendom paa Hjørnet af Østergade og Købmagergade. *Carl Møller* skrevet Mindevers om den, der lød:

»Har De hørt, at i Zoologisk Have
døde Løven, vor Stolthed og vor Trøst?
Der var ingenting i Vejen med dens Mave,
men paa Lungerne havde den Brøst.
Hele Løve-Apoteket stod til Tjeneste,
men et Ophold i Algier var nok det eneste;
alle Østergades Løver det gjort ondt har,
at sin Løvegrav den fandt hos en Buntma'r.«

Med Tilsynet med Dyrene kneb det ogsaa. *Kiærbølling*, der havde faaet Fribolig paa Frederiksberg Slot, var hele Dagen i Haven og blev her hjulpet af sin Søn; men naar Dyrene imellem slap løs og vilde desertere, maatte han hidkalde Drengene, der boede inde paa Slottet; *Hauchs* Sønner gjorde saaledes med Glæde Tjeneste som Indfangere.

Den 2. Januar 1871 døde *Niels Kiærbølling* nærmest som en fattig Mand, men med sine smaa Midler havde han lagt Grunden til den Have, hvis videnskabelige og folkelige Betydning ikke kan vurderes for højt. Hans Søn, *F. H. Kiærbølling*, overtog Driften, men det viste sig snart, at der maatte stærkere Kapitaler til, end en enkelt Mand kunde raade over.

I 1872 foreslog Kontorchef, Justitsraad *H. C. Erichsen*, at der skulde dannes et Aktieselskab. Det lykkedes, og fra nu af voksede Haven Aar for Aar, til den fik hele »Brune Dyrehave« med. Men Vanskeligheder havde den stadigvæk trods saa dygtig en Leder som Inspektør *Hofman-Bang*; først da *Hagenbeck* traadte hjælpende til, og da *Julius Schiøtt* som Direktør kastede hele sit energiske Arbejde og sin Reklamesans ind i Havens Røgt, blev der Opgangstider; Staten traadte til, og selv om Generalforsamlingerne undertiden var stormfulde, skal ingen nægte, at vor zoologiske Have nu i Forhold til Byens Størrelse er en af de bedste, desuden af de mest hygiejnisk indrettede, og vi har da ogsaa haft den enestaaende Begivenhed at pege paa med Stolthed, at der i Fangenskab er født hele to Elefanter derinde, *Kaspar* i *Julius Schiøtts* Dage, *Julius* nu under Direktør, Dr.

Dreyer. Og mange Dyr er nu lige saa populære, som Haven selv er, Flodhesten *Jeppe*, Aberne og Bjørnene, de to Giraffer ikke at forglemme. Folkelivet er nu atter levende og kraftigt i Zoologisk Have. Har tidligere Tiders Mangel paa Smag end berøvet os den hyggelige gamle Pavillon fra Kiærbøllings Tid og sat en grim Kasse i Stedet, har man end for at skaffe Estrade til lidet nyttige Karavaner og Dressuropvisninger fjernet alle Drenges Eldorado, de sidste Frugttræer fra Brune Dyrehaves Planteskoletid, saa har man til Gengæld nu faaet udmærkede moderne Opholdssteder for Dyrene, man har smykket Haven med et Blomsterflor, man kun faa Steder ser Mage til, og omkring Musikpavillonen samler der sig nu en Skare Københavnere, der betragter Haven som et af deres kæreste og mest fornøjelige Samlingssteder, og i denne Betragtning har de fuldtud Ret.

Frederiksberg Kirke.

VI.

SKOLEN, KIRKEN OG KIRKEGAARDEN.

»Paa Skubkarrer triller man Minderne væk fra de gamle Tider« synger *H. V. Kaalund* med Vemod, medens han ser os faa »den dejligste Gennemtræk til alle Sider«. Ja, København og Frederiksberg forandrer sig voldsomt næsten fra Dag til Dag; uden Pietet jævner Fremskridtet alt det med Jorden, der ligger det i Vejen, det onde med det gode. Lidt af et fredlyst Enklave havde vi dog til for et Par Aar siden omkring den hyggelige runde Kirke paa Frederiksberg. Men ogsaa her har man nu lagt Haand paa Idyllen.

For længst er Udsigten fra Frederiksberg Bakke, — hvor *Oehlenschläger* legede med *Sophie*, og hvor *Hauch* daglig spadserede, saa man kunde høre ham

langt bort, fordi hans Træben knirkede, — ødelagt af de meningsløse Skyskrabere, som til ingens Glæde, undtagen maaske netop Ejerens, er bygget op i Pilealléen. Heldigvis er dog endnu nogle enkelte af de hyggelige gammeldags Beværtningshaver med »Vand paa Maskine« og pragtfuldt skinnende Kobbertøj bevarede som en Slags kulturhistorisk Relikvie, der minder om de Dage, da Spidsborgerne om Søndagen

Thehus i Pilealléen.

drog herud med deres Madkurve. Det var disse Thevandshuse, som de kaldtes, der i Begyndelsen og Midten af forrige Aarhundrede gav Frederiksberg dets karakteristiske Præg i den jævne Borgers Øjne; vi kender et saadant Hus fra Hostrups morsomme »Familietvist«, men den Have, hvori det foregaar, kan ikke have ligget i Pilealléen men paa Roskilde Landevej; thi Snyltegæsten *Sandrup* synger jo:

»Jeg kender alle Ramlers, hver evige een,
i Dag er de just ude at spadsere;
og de vil ikke nøjes med Pilealléen,
nej, her kan de bedre chikanere!«

Endnu findes ogsaa en Del af de gamle Gartnerier, og den hyggelige Præstebolig ved Kirkens Side, hvor *Hall* og *Holsøe*, *Ewaldsen* og *Glahn* har resideret, ligger der ogsaa endnu; men med stor Vemod saa man for nylig den gamle Degnebolig, der laa ved Siden af, forsvinde. Ikke just fordi den var særlig skøn, men fordi der til den knyttede sig saa mange kønne Minder, gjorde det en ondt.

Det var her, *Adam Oehlenschläger* gik i Skole sammen med en Flok Gadedrenge. Han fortæller selv herom i sine »Erindringer«: »I Laser, Pjalter og Træsko kom disse Drenge i Skolen, der saa ud som en Svinesti med optraadt Stengulv og Borde og Bænke som i den sletteste Kro.« Han fortæller om sin Ven og Kammerat *Winckler*, den senere Læge, der hele sit Liv var ulykkelig forelsket i *Sophie*, at han skar dybe Render i disse Borde med Udløb til Siderne, tog Øl med og hældte det i Hovedrenden, og saa satte de fattige Drenge Mundene til Udløbene og nød den delikate Drik! *Adam* morede sig selv om Vinteren med at fylde sine Lommer med Sne og saa sætte sig paa en Dragkiste nær ved Kakkelovnen for at faa Sneen til at smelte.

Degnen hed *Wibe*. Han havde en Medhjælper, der hed *Lassen;* de gik begge i Skolen i Slobrokke og med Nathuer paa Hovedet og lange Kridtpiber i Munden; men naar Wibe gik ud til Menigheden, var han fin i lysegul Kjole med sorte Knapper. Biskop *Balle* og Provst *Bast* visiterede Skolen, og naar det kneb for Drengene med Svarene, snød Degnen og hviskede til dem. Allerede medens *Adam* var her i Skolen, skrev han som niaars Purk sit første Digt, en helt køn lille Morgensalme. Og da Digteren som Mand mindes sin Skole, former Erindringerne sig for ham som Vers:

> Fra Pogeskolen Drengen avancerte,
> studerte
> hos Degnens lærde Substitut.

Med Grammatikken da i lærde Klassen
Hr. *Lassen*
mig vilde sætte absolut.
Hr. *Wibe* selv var vel belæst og tapper,
i gule Kjole bar han sorte Knapper.

Kun Kirkesangen bragte ham i Knibe;
som Vibe
da ynkelig han ofte skreg.
Dog lod Hr. *Bruun* sig ej af sligt anfægte.
Med ægte
Begejstring han paa Prækestolen steg,
og naar han tolked Jesu Død og Smerte,
da smelted han det barnlig-ømme Hjerte.

Det er ikke den eneste Forbindelse, den gamle Degnebolig havde med *Oehlenschläger*. Mange Aar efter, i 1814, da *Baggesens* Angreb paa ham begyndte at tage Fart, vilde han paa ny vise, at hans Digtning kunde sætte Blomster, der aldrig skulde visne. Men i den larmende Hovedstad, hvor Strid og Kævl stod ham om Ørene, fandt han ingen Ro.

Han droges da mod sit kære Barndomshjem, Frederiksberg, og han blev glad, da han i den gamle Skole kunde leje sig et Værelse, hvor han havde Fred. Han siger selv: »For ret uforstyrret at overlade mig til min Begejstring lejede jeg mig et Værelse paa Frederiksberg, i Degneboligen; og her sad jeg, hvor en Væg kun skilte mig fra den Skole, hvor jeg havde nydt min første, nødtørftige Børnelærdom, og skrev »*Helge*«. Om dette Digt har der hos danske Læsere kun været een Mening; og *Baggesen* vovede ikke at angribe det, han tav bomstille derom.«

Heri har *Oehlenschläger* Ret; han skrev aldrig mere lødig og mere dansk Poesi end den, der blomstrede for os fra den lille beskedne Degnebolig derude i Pilealléen. Og han blev sit Fødested, Frederiksberg, tro til det sidste, ja tro i Døden. En klar Januardag 1850 bar danske Studenter og Kunstnere ham til Hvile paa den hyggelige Kirkegaard, hvor hans Hustru og hans ene Datter, *Charlotte*, allerede hvilede,

hvor nys hans anden Datter, *Maria Konow*, er begravet. Om hans Begravelse fortæller Fru Bispinde *Rørdam:*

»Jeg kom netop med en Omnibus fra København, den Dag han blev begravet. Frederiksberg Runddel var ganske sort af Mennesker. Fra det øverste Trappetrin af Omnibussen saa jeg hele det uhyre Ligtog. Alle Folk blottede Hovederne.

»Degneboligen«.

Langsomt og stille drejede Ligtoget ind paa Frederiksberg Kirkegaard. Det var, som om der blev trukket et Sørgetæppe over et halvt Aarhundrede.«

En stor, flad Sten, som er skænket af Nordmænd, dækker hans Grav; i 1850 hvilede der et Blomsterflor over den, og da Blomsterne visnede ved Foraarstid og skulde fjernes, havde det levende, spirende Liv fundet Vej til hans Grav: en Sangfugl havde bygget Rede i en af Kransene.

For at blive et Øjeblik endnu ved Oehlenschlägers Minder, saa knyttede de sig ogsaa til den venlige

lille Frederiksberg Kirke. Da han var Dreng, maatte han som andre fattige Børn synge derinde om Søndagen, men hans Andagt var ikke altid lige stor. Vi giver atter ham selv Ordet:

Om Somren kun i Trinitatis-Tiden
med liden
Opmærksomhed jeg hørte til.
Bag Orglet med de andre Byens Poge
i Kroge
aftalte jeg det kære Spil.
Og mens de sang derinde Litaniet,
jeg spilte Klink med *Bernt**) i Sakristiet.

Tilgiv, du ædle Præst, som hisset hviler!
Du smiler,
Du saa i Drengens unge Bryst.
Du hørte ham med svag, med uvant Tunge
at sjunge
sin Psalme med begejstret Røst.
Igennem Kirken kunde du fornemme
fra Orgelet den spæde Digterstemme.

O, hvilken Fryd om Julen! Lysekronen
til Tonen
da brændte med sin Messingglans.
O, hvilken Pragt, naar hist for Konfirmanden
i Kanten
af Stolen plantet blev en Krans!
Det grønne Løv med røde Baand var siret,
og Bladguld flagrede fra Vokspapiret.

Endnu jeg hører Barnets spæde Raaben
ved Daaben.
Forgæves man det tysse vil.
Fra lille nøgne Hoved Huen viger;
det skriger.
Man døver det med Orgelspil.
Forsigtig, bryd den ikke, spæd er Staven,
kort Vejen er fra Daaben og til Graven.

Du kære Orgel med metalne Piber!
End griber
din Lyd mit Bryst med sælsom Fryd.

---

*) *Winckler.*

Ak, mindes du, da hver en Søndag Morgen
fra Borgen
jeg kom at sjunge til din Lyd?
Din Stjerne klang ved Paaske-Morgenrøde
som Tremulanten skælved for den døde.«

Hvad nu selve Kirken angaar, saa havde Ny Hollænderby i 1651 faaet Lov at opføre en Kirke. Hvor denne laa, vides ikke med Sikkerhed, men Rimelighed taler for, at det var paa det modsatte Hjørne af Pilealléen, hvor nu Haveselskabets Have er. Den var nok af Træ og Bindingsværk; men meget blev den næppe benyttet; thi den havde ingen Præst. Kirken blev ødelagt unde Svenskekrigen; men allerede 1661 opførte Beboerne en Trækirke; den har næppe været meget solid, thi knap tyve Aar efter var den helt faldefærdig. En Gang imellem kom Præsten fra Frelsers Kirke herud og holdt Gudstjeneste; men det var en lang og besværlig Vej for ham i de Tider, saa det varede ikke længe, inden der maatte ske en Forandring, og saa blev det i 1703 paalagt Præsten i Brønshøj at passe Gudstjenesten; men han havde ikke en Øres Fortjeneste deraf, saa han klager sig gudsjammerligt.

Men han formaar dog ikke at røre sin Konges Hjerte. Svaret bliver kort og godt, at naar han har sit gode Embede i Brønshøj at leve af, maa han være evig glad for desuden at faa de tilfældige Indtægter, der kan falde af paa Frederiksberg oven i Købet. Og den fromme Pastor *Niels Hansen Glumsøe* blev da ogsaa lige til sin Død, der indtraf i det Herrens Aar 1736, ved med uden Gage at besørge Gudstjenesten paa Frederiksberg.

Nu var imidlertid Forholdene forandrede. Christian d. Sjette var begyndt at residere herude, medens han byggede Christiansborg, og han gav straks Ordre til at lade en ny Kirke opføre; og paa Hellig-Tre-Kongers-Dag 1734 indviedes den nuværende Kirke af *Glumsøe*, og da han døde, bestemte Kongen,

at Frederiksberg By skulde have sin egen Præst, og at de, som boede paa Vesterbro — det var jo dengang ikke mange —, skulde høre til dette Sogn; thi »som de søge til Byens Kirker, saa giver det ikkun Anledning til Stadsportens stadige Aabning paa Søn- og Helligdage«, og Pietisterne vidste jo godt, at der ved saadanne Lejligheder smuttede Folk med ud, som fordrev Søndagen uden Porte med Drik og Liderlighed i Stedet for at høre Guds Ord i Byens Kirker, og desuden vil Præsten være »til stor Beqvemmelighed for Beboerne helst ved Natte- og andre Tider, naar Stadens Porte ere tillukkede, og de behøve enten i Sygdom eller Døds-Angest at trøstes af Guds hellige Ord, men de kand ey faae Bud til nogen af Præsterne i Staden«. Sammen med Kirken opførtes da Præste- og Degneboligen, der i 1737 udvidedes med en Skolebygning.

I December 1736 udnævnte Kongen Studenten *Kinast*, der har vist sig at være et »Fredens og Kærlighedens Barn«, og den foregaaende Søndag havde præket paa Prøve til Kongens fulde Tilfredshed, til Sognepræst for Frederiksberg og Vesterbro. I 1747 henlagdes Hvidovre til Sognet, og i 1782 tilbyggedes det Sakristi, hvori *Oehlenschläger*, som ovenfor fortalt spillede Klink. Senere er Kirken flere Gange restavreret; men den staar dog nu omtrent som fra først af, maar undtages, at Arkitekt *Lendorf* i 1900 opførte en Tilbygning til Sakristiet, og at der i 1904 indrettedes to nye Sideindgange.

Det gamle Alter har en Altertavle, der forestiller Nadveren og er malet af *Eckersberg*, og to Malmstager, skænkede i 1754 af Tøjmester *P. Kalthof*. Over Altertavlen er Prædikestolen. Døbefonten er af Egetræ. Paa Siderne af Alteret hænger fire Malerier, som forestiller Christi Fødsel, Flugt, Daab og Begravelse, og som 1776 flyttedes fra Slottet til Kirken. I 1873 afsløredes paa den ene Side af Alteret en Mindetavle for *Oehlenschläger*, paa den anden en Tavle

for de i 1864 faldne Borgere fra Frederiksberg Sogn. Bag Alteret er der Portrættre af en Del af de ved Kirken i Tidens Løb virkende Præster. Af disse er de mest bekendte forøvrigt *Weinreich*, *M. F. Liebenberg*, *Holsøe*, *Hall*, *Schiødte*, *Ewaldsen* og *Glahn*.

Den gamle Frederiksberg Kirkegaard blev anlagt 1734 lige omkring Kirken; det er en af de stemningsfuldeste og hyggeligste, vi ejer. Den er senere mange Gange udvidet, sidst er det gaaet ud over den gamle Præstegaardshave. En Vandring paa denne Kirkegaard bringer mange Minder til Live. Foruden *Oehlenschläger* har saaledes *Knud Lyne Rahbek* med *Kamma* og *Carl Heger* fundet Hvile her — op ad Muren ud mod Frederiksberg Allé. Digtet over Graven, der sikkert skyldes Svogeren, *Adam*, lyder:

Med elskte Viv vor Digter hviler her,
de delte trolig Livets Fryd og Kummer,
og han, som var dem begge kær
og leved dem saa længe nær,
nu deler med dem Gravens Slummer.

Med Vemod dvæler man ved *Anders Sandøe Ørsteds* og hans elskede *Sophies* Grav; ogsaa Oehlenschlägers Forældre hviler her. Da Sønnen skrev sit Frederiksberg-Digt, levede Faderen endnu, og han kunde derfor skrive:

»Sov, elskte Moder, sødt ved denne Sti.
Din gamle Husbond gaar dig tro forbi
hver Søndag, naar han iler hisset ind
med Orgelklang at røre kristne Sind.
Jeg fik i Arv fra ham, imens du led,
hans Sundhed, Styrke og hans Munterhed,
end blusser han i Kraft med hvide Haar
og nyder fro sin Vinter som en Vaar«.

Af Digtere hviler paa Frederiksberg Kirkegaard *J. C. Hostrup*, paa hvis smukke af *Skovgaard* komponerede Mindesten Indskriften desværre er ulæselig, den mærkelige Forfatter til »Trolddom« *P. V.*

Jacobsen, *Thomas Overskou* og *Claudius Rosenhoff*, af Kunstnere Malerne *Gertner*, *Constantin Hansen* og *F. C. Lund*, Skuespillerne *N. P. Nielsen* og Hustru Fru *Anna Nielsen*, *J. A. Price*, *Carl Price*, *Emil Poulsen* og Fru *Hagen* og i en fælles Grav Harlekin og Pjerrot, *Hesse* og *Volkersen*, og endelig foruden mange af Frederiksbergs Embedsmænd en lang Række Videnskabsmænd som Historikeren *Allen*, de to Rigsarki-

Fastelavn paa »Runddelen«.

varer *A. D. Jørgensen* og *Bricka*, Theologen Professor *Hermansen*, Forfatteren *Fr. Barfod*, *Svend Grundtvig*, Forfatterinden *Benedicte Arnesen-Kall*, Zoologisk Haves Stifter, Dr. *Kiærbølling*, *C. V. Rimestad*, Skolebestyrerne *Hans* og *Karl Schneekloth* og *Fr. Bokkenheuser*, Matematikeren *Adolf Steen* og endelig den berømmelige Vært fra Allégade *Lars Mathiesen*. Ud imod Pilealléen hviler Slotsforvalter, Gartner *Marcus Friederich Voigt*. En Sten med nogle Linier af Oehlenschlägers Digt dækker den.

Efter endt Vandring paa Kirkegaarden staar vi da ude paa *Runddelen*, Knudepunktet for al Færdsel til Frederiksberg, og vi mindes det Liv, der her udfoldede sig i gamle Dage ved saa festlig en Lejlighed som Fastelavns Mandag. Herom fortæller *Claudius Rosenhoff:*

»Tilforn, da den verdensberømte *Lars Mathiesen* ikke blot levede og vegeterede men ogsaa havde Rørighed, søgte han undertiden at arrangere en offentlig Fastelavnsfest, det vil sige at slaa Katten af Tønden. Hædersmanden red i Spidsen for Kavalkaden, givende den i Runddelen ophængte Tønde nogle Rap med sin sølvbeslagne Ridepisk, hvorpaa fulgte de andres mere vægtige Kølleslag. Naar de fælles Anstrængelser omsider havde faaet Tønden til at falde i Staver, kom Festens egentlige Glanspunkt: et godt Maaltid med behørige Drikkevarer i hans bekendte Beværtning, og hermed var da Højtiden sluttet. Dog, den kloge Vært bemærkede snart, at han kun skabede sig til Nar for at skaffe de øvrige Traktører derude en Søgning den Dag, som de ellers vanskelig havde faaet; han vilde ikke saa at sige rage Kastanierne af Ilden for de andre og ophørte derfor med denne Forlystelse, hvortil det vel overhovedet var ham vanskeligt nok at skaffe beredne Deltagere, da Frederiksberg hverken har Husmænd eller Gaardmænd i Landboforstand, men er et sandt Babel af de mest forskelligartede Stænder, uden Sammenhold og næsten uden Fællesinteresse — ikke engang Lygter og Vægtere i Alléen. — Men efter *Lars Mathiesens* Død slaas ikke Katten af Tønden paa Frederiksberg, i det mindste ikke offentlig.«

Længe efter drog dog de fattige Drenge rundt i Kostumer gennem Pilealléen og Frederiksberg Allé og gjorde alskens Løjer for at tjene Penge. Denne Ceremoni, der altid endte paa Runddelen, er i bunden Stil skildret saaledes:

Hist drager frem en Skare
med Ungdoms fejre Mod,
til klingende Fanfare
den flytter vinget Fod. —
Ja, *vinget*, skønt lidt tunge
Sandaler Korpset har,
og nogle blandt de unge
i Dag først Skotøj bar.

Men sligt vil intet sige,
glemt er nu Nød og Savn,
den arme som den rige
kan fejre Fastelavn.
»Man spiller falske Toner«
en Kritikus paastaar;
men *Mozart* selv forsoner,
hvad rent fra Hjertet gaar.

Til Afmarch er alt vinket
med Fanen paa en Pind;
den friske Luft har sminket
saa mangen lille Kind.
Hvo bleg blev af Naturen,
er dog som Sundhed mødt.
Han taget har fra Muren
lidt ægte Tagstensrødt.

Med Skæg og Knebelsbarter
man enkelte kan se,
og alle Vaabenarter
er taalt i den Armé.
De hvide Skjorter blænde
med røde Baand omkring,
og nogle Trøjen vende;
det koster ingenting!

Ham med de store Knapper,
(paa Billedet han staar)
ham, hvem man mest beklapper,
jo flere Prygl han faar;
ham kan ej Toget miste,
skønt alt han gør omtvers;
thi han er ej den sidste
til Løjer og Kommers.

Men hvad vil dog den Pige
blandt Drenges kaade Spil?
Tys, stille, jeg skal sige
dig, hvordan det gaar til, —
En *Dreng* det er for Resten,
saa fiffig var den smaa;
for at forhøje Festen,
han Sosters Skort tog paa.

Mens fastebleg nu Solen
ser ned paa deres Gang,
gaar Vejen forbi — Skolen,
her sagtnes Spil og Sang.
En underlig Erindring
opvækker denne Krog . . .
men uden nogen Hindring
de frem marchere dog.

Ved Præstegaarden stopper
al Spas en liden Stund.
Ej Pjerrot gør Spilopper;
thi — det er hellig Grund.
Ved Kirkelaagen titte
de ind, hvor Freden bor,
for *Peters* Grav at hitte. —
ak! han var med i Fjor!

Omkring den Kerne, der skabte det Frederiksberg, vi nu maa kalde *Kong Christian d. X.s*, har disse Blade søgt at flette en Mindekrans. Det er vel nok den Bydel, hvoraf Minderne spirer kraftigst, det er til den, alle de gamle, der mest elsker vor By, helst søger, naar de, trætte af Livets Kamp, ønsker Ro i deres Alderdom. Det er, som om de gamle Træer derude i Haverne husede Dryader, der kalder og vinker alle dem, der, om de end har færdedes nok saa fjærnt, i hele Landet og langt over Vove, længes hjemad. De finder deres Alderdoms Hjem derude, fordi Frederiksberg gemmer Ungdommens bedste Minder, — Haven og Kanalerne fortæller alle Slægtled noget. Men uden om denne Kerne — *Frederik den Fjerdes* og først og sidst *Frederik den Sjettes* Frederiksberg —

samler der sig et Folkeliv, som aldrig vil dø, og det fortjener ogsaa at faa sin Historie skrevet. Stoffet er overvældende stort; men det er ogsaa saa rigt, at det kræver en Bog for sig selv.

Det Minde, der staar lysest og klarest for alle igennem denne Bog, bliver vel nok *Frederik d. Sjettes*. Der er sagt mange onde Ord om ham og hans Politik; men længst vil vel dog Kulturhistoriens og Digtningens Dom om den gamle Konge leve. *Folket glemmer ikke*. Og *Frederik den Sjette* var sit Folks bedste Ven trods alle sine Fejl. En fremragende Historiker har engang sagt, at Kong Frederik ved sine Parader aldrig tabte et Slag. Det var først, da det virkelig gjaldt, at han tabte Halvdelen af Danmark. Aa, ja, maaske! Geografisk kan dette jo ikke modsiges. Men Frederiksbergs Historie fortæller om, hvad han vandt. Da han døde, blev der stille om Frederiksberg; men dets Navn var dybt indskrevet i Folkets Hjerter. I 1858 rejstes den gamle Hædersgubbes Statue i hans kære Have, og det skete med fuld Ret. Inden den Tid havde Monumentet været værnet i Folkets Hjerte; *Ingemann* havde skrevet sin skønne Sang: »Paa sin Ligseng ligger Kong *Frederik* hvid, fra Vuggen var hans Puder haarde«; men en mindre Digter, *H. P. Holst*, der hørte det bredeste Lag til, skrev de Ord, der ramte, Ord, om hvilke *Goldschmidt* har sagt, at »ved saadanne Lejligheder er det virkelig ikke de bestaltede Digtere, der synger Folkets Sang«.

En Bog om det allersnævreste Frederiksberg bør da ogsaa sluttes med det bedste, der er sagt til Kong *Frederik d. VI.s* Minde:

»O, Fædreland, hvad har du tabt,
din gamle Konge sover!
Et rastløst Liv, til Arbejd skabt,
henskylled' Tidens Vover.
Et Hjerte brast, som banked' omt

for Landet og for Folket, —
et Hjerte brast, som mildt har dømt
og Dommen mildt fortolket.
Og skønt den Fremtid, han har skabt,
dig rige Frugter lover, —
o, Fædreland, hvad har du tabt!
din gamle Konge sover.«

1852